

ΘΟΛΩΤΟΙ ΤΑΦΟΙ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΓΝΩΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ
ΔΗΜΟΣ ΑΧΑΡΝΩΝ - ΚΟΙΝΩΦΕΛΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Κασσωτάκη Έλενα

ΣΑΝ ΠΑΡΑΜΥΘΙ
“ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ
ΤΗΣ ΛΥΡΑΣ”

Β' ΕΚΔΟΣΗ

ΑΧΑΡΝΕΣ 2009

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΓΝΩΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΔΗΜΟΣ ΑΧΑΡΝΩΝ - ΚΟΙΝΩΦΕΛΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Ο ΘΟΛΩΤΟΣ ΤΑΦΟΣ ΣΤΙΣ ΑΧΑΡΝΕΣ
ΣΑΝ ΠΑΡΑΜΥΘΙ
“ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΛΥΡΑΣ”

Β' ΕΚΔΟΣΗ

ΑΧΑΡΝΕΣ 2009

Στην εικόνα του εξωφύλλου: Ο Θολωτός Τάφος των Αχαρνών

ΔΗΜΟΣ ΑΧΑΡΝΩΝ
ΚΟΙΝΩΦΕΛΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΓΝΩΣΗ & ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΦΑΚΕΛΟΣ:
Ο ΘΟΛΩΤΟΣ ΤΑΦΟΣ ΣΤΙΣ ΑΧΑΡΝΕΣ
ΣΑΝ ΠΑΡΑΜΥΘΙ: “ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΛΥΡΑΣ”
Β' ΕΚΔΟΣΗ

Σχεδιασμός -Κείμενα-Επιμέλεια Έκδοσης: **Κασσωτάκη Έλενα, Αρχαιολόγος**

Ηλεκτρον. Δακτυλογράφηση - Διόρθωση κειμένων: **Αμπντελχαμίντ Λίνα, Ιστορικός
Οικονόμου Βασίλης, Αρχαιολόγος**

Καλλιτεχνική Επιμέλεια: **“Επιτέλους” Ε.Π.Ε.**

Έκδοση: **Κοινοφελής Επιχείρηση Πολιτισμού
και Εκπαίδευσης Δήμου Αχαρνών (Κ.Ε.Π.Ε.Δ.Α.)
Αχαρνές 2009**

Copyright: **Κασσωτάκη Έλενα**

ISBN: 978-960-86687-5-1

Απαγορεύεται η συνολική ή αποσπασματική αναδημοσίευση του βιβλίου αυτού ή η αναπαραγωγή του με οποιοδήποτε μέσο, χωρίς την άδεια της συγγραφέως, σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία

Οι φωτογραφίες που δημοσιεύονται στο έντυπο προέρχονται από: “Ιστορία του Ελληνικού Έθνους”, τόμος Α', Μυκηναϊκός Κόσμος, Ι. Θ. Κακριδής, Ελληνική Μυθολογία, Lolling H. G. - Bohr R.-Fuurtwangler A.-KoehlerU., Das Kuppelgrab bei Menidi, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, Αρχαιολογική Συλλογή Αχαρνών.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Μέρος πρώτο... Για το μαθητή

Χρονολογικός Πίνακας	10
Ο Μονόλογος της Λύρας	11
Σαν παραμύθι "Το τραγούδι της Λύρας"	13
Ένα ταξίδι στις Μυκήνες	15
Η ζωή στις Αχαρνές	22
Ο θολωτός τάφος του Δημόδοκου	25
Το όραμα του Δημόδοκου	27
Ο Δημόδοκος λυράρης	30
Το τραγούδι του Μελισσέδερ	34
Στο δωμάτιο της Θεοδώρας	36
Η λατρεία των θεών	40
Συνοίκια, μια γιορτή για την Αθήνα	43
Καλό ταξίδι Δημόδοκε	44

Μέρος δεύτερο... Για τον εκπαιδευτικό

Ιστορική φυσιογνωμία και εξέλιξη των Αχαρνών	48
Ο Θολωτός Τάφος στις Αχαρνές	49
Ο ανασκαφέας του Θολωτού τάφου των Αχαρνών	51
Ο Μυκηναϊκός Πολιτισμός	53
Μυκηναίοι ταξιδευτές	55
Μυκηναϊκή γραφή	56
Ταφική αρχιτεκτονική	57
Έθιμα ταφής της Μυκηναϊκής Ελλάδας	59
Μυκηναϊκή θρησκεία	61
Μυκηναϊκή Αττική	62
Θεατρικό Δρώμενο	64
Προτεινόμενα βιβλία για παιδιά	66
Βιβλιογραφία	66

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ιστορία που θα διαβάσετε είναι φανταστική. Ποιος ή ποιοι ήταν οι κάτοχοι του πλούσιου θολωτού τάφου των Αχαρνών ίσως δεν θα το μάθουμε ποτέ. Το παραμύθι είναι εμπνευσμένο από τα παιδιά των νηπιαγωγείων των Αχαρνών που θέλησαν με πρωτοβουλία των δασκάλων τους να συμμετάσχουν στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα του Δήμου Αχαρνών "ο Θολωτός Τάφος στις Αχαρνές". Η αδυναμία προσέγγισης αυτής της ηλικίας με τον καθιερωμένο τρόπο διδασκαλίας στάθηκε η αφορμή για τη δημιουργία ενός παραμυθιού με στόχο τη βιωματική προσέγγιση των δεδομένων της ανασκαφής του μνημείου, μέσα από απλή περιγραφή και πολλούς χαρακτήρες γιατί το παραμύθι προσφέρεται για την προσφιλή και γνώριμη στα παιδιά δραματοποίηση. Καθώς ο τρόπος αυτός παρουσίασης άρεσε όχι μόνο στους λιλιπούτειους φίλους μας αλλά και στα μεγαλύτερα παιδιά και ίσως και σε αυτούς που δεν είναι πια παιδιά, τουλάχιστον ηλικιακά, το παραμύθι μεγάλωσε, άλλαξε, ανδρώθηκε, αλλά ποτέ δεν ενηλικιώθηκε.

Ο ήρωας της ιστορίας, πήρε σάρκα και οστά από τα ίδια τα παιδιά που τον ήθελαν να τιμά τους θεούς, να είναι ευγενής, γενναίος, δίκαιος με τους υπηκόους του και καλός πατέρας. Πράγματα που ζητούν πάντα τα παιδιά σε όλες τις εποχές και σε όλες τις χώρες από αυτούς που άρχουν είτε το κράτος τους είτε την οικογένειά τους.

Έλενα Κασσωτάκη

“Κι αν σου μιλώ με παραμύθια και παραβολές
είναι γιατί τα ακούς γλυκύτερα, κι η φρίκη
δεν κουβεντιάζεται γιατί είναι ζωντανή
γιατί είναι αμίλητη και προχωράει”

Γιώργος Σεφέρης
(Τελευταίος σταθμός)

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΤΗ

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

1580-1500 π.Χ.

ΠΡΩΙΜΗ ΜΥΚΗΝΑΪΚΗ (ΥΣΤΕΡΟΕΛΛΑΔΙΚΗ I) ΠΕΡΙΟΔΟΣ

1500-1425 π.Χ.

ΜΕΣΗ ΜΥΚΗΝΑΪΚΗ (ΥΣΤΕΡΟΕΛΛΑΔΙΚΗ II) ΠΕΡΙΟΔΟΣ

1425-1100 π.Χ.

ΝΕΟΤΕΡΗ ΜΥΚΗΝΑΪΚΗ (ΥΣΤΕΡΟΕΛΛΑΔΙΚΗ III) ΠΕΡΙΟΔΟΣ

1100-900 π.Χ.

ΥΠΟΜΥΚΗΝΑΪΚΗ - ΠΡΩΤΟΓΕΩΜΕΤΡΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

900-725 π.Χ.

ΓΕΩΜΕΤΡΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

725-650 π.Χ.

ΑΝΑΤΟΛΙΖΟΥΣΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

650-480 π.Χ.

ΑΡΧΑΪΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

480-323 π.Χ.

ΚΛΑΣΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

323-30 π.Χ.

ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

30-323 μ.Χ.

ΕΛΛΗΝΟΡΩΜΑΪΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Ο ΜΟΝΟΛΟΓΟΣ ΤΗΣ ΛΥΡΑΣ

Ελεφάντινη λύρα με ανάγλυφες σφίγγες. Βρέθηκε στο Θολωτό Τάφο των Αχαρνών. 14ος-13ος αι. π.Χ. Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.

Είμαι μια ελεφάντινη λύρα. Ένα έγχορδο μουσικό δηλαδή όργανο, από τα πρώτα του είδους, που με κατασκεύασαν οι άνθρωποι πριν από τρεις χιλιάδες τετρακόσια περίπου χρόνια. Βρίσκομαι στην αίθουσα τρία του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου. Αυτό είναι πια το σπίτι μου. Το όνομά μου για τους αρχαιολόγους και τους συντηρητές είναι ένας αριθμός: "1972". Δεν έχω παράπονο, με προσέχουν πολύ. Εξάλλου δεν είμαι μόνη μου. Έχω παρέα άλλα αντικείμενα, φίλους μου από τις Αχαρνές και άλλους πιο μακρινούς από τα Σπάτα, την Περαιά και το Θορικό. Όμως μερικές φορές σαν πέσει η νύχτα και κλείσουν τα φώτα με πάνει μια μελαγχολία! Βλέπετε και εμείς τα αντικείμενα ενός μουσείου συχνά μελαγχολούμε από τη μοναξιά και αναπολούμε. Οι αναμνήσεις, λένε οι ποιητές είναι σαν τα ξυλοπάπουτσα· δεν σε αφήνουν να ψυχασείς. Κάνουν πιο πολύ θόρυβο και από τα παπούτσια του κυρίου Αριστείδη του νυκτοφύλακα, που τρίζουν καθώς περπατά αργόσυρτα με το βαρύ κουρασμένο από τα χρόνια περπάτημα στις άδειες αίθουσες του Μουσείου.

Τη μέρα δεν προλαβαίνω να βαρεθώ. Έρχονται να μας δουν άνθρωποι απ' όλο τον κόσμο. Από όλα τα μέρη και τα πλάτη της γης. Μιλούν διάφορες γλώσσες που στην αρχή δεν καταλάβαινα. Τώρα όμως γνωρίζω ένα σωρό από αυτές. Περισσότερο όμως νιώθω το βλέμμα των ανθρώπων που έρχονται να μας δουν. Τα μάτια μιλούν καλύτερα. Είναι θα έλεγα μια γλώσσα διεθνής. Άλλοτε γεμάτα ενδιαφέρον και συγκίνηση και άλλοτε με αδιαφορία. Μας κοιτούν εντυπωσιασμένοι και μας επεξεργάζονται. Έτσι τώρα καταλαβαίνω αγγλικά, γαλλικά, γερμανικά, γιαπωνέζικα κ.ά.

Μόνο τα νέα ελληνικά δεν ακούω πολύ καθώς οι Έλληνες δεν έρχονται συχνά! Θα μου πείτε τώρα που τα ξέρω όλα αυτά.

Έχω αυτιά και μάτια παρακαλώ! Και δεν σας το λέω μεταφορικά. Στο κάτω μέρος είμαι διακοσμημένη με τέσσερις σφίγγες*, αιώνια ασάλευτα σύμβολα γνώσης. Δύο αριστερά και δύο δεξιά που κοιτάζονται μεταξύ τους. Ανάμεσά τους βρίσκεται μια κολόνα. Οι φίλες μου δεν είναι πια και τόσο νέες. Οι κακουχίες τις έκαναν να χάσουν τη λάμψη τους και τη σφριγηλότητά τους. Βλέπετε για χιλιάδες χρόνια υπέφεραν, και μαζί και εγώ, από πνευμονία και αρθριτικά καθώς ο χώρος του τάφου ήταν γεμάτος υγρασία μέχρι που στα 1879 μας βρήκε η ανασκαφική ομάδα της Γερμανικής Αρχαιολογικής Σχολής και μας έσωσε και από τη λήθη και από την

καταστροφή. Σας έλεγα λοιπόν, ότι εμείς τα αντικείμενα μιλάμε. Μην νομίζετε όμως ότι μιλούν όλα τα αντικείμενα. Μιλούν μόνο αυτά που έχουν ζήσει με ανθρώπους. Έχουν βιώσει μαζί τους χαρές και λύπες, πόνους, έρωτες και πάθη. Κουβαλάμε πάνω μας αναμνήσεις και μυστικά ανείπωτα που τα λέμε μόνο σε αυτούς που μπορούν να τα ακούσουν.

ΥΓ. Η ιστορία που θα σας διηγηθώ είναι αληθινή όπως άλλωστε όλα τα παραμύθια.

Δραστηριότητα

! Οργανώστε μια επίσκεψη στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο για να δείτε από κοντά τα ευρήματα από το Θολωτό Τάφο των Αχαρνών.

! Στο Εθνικό Μουσείο, εκτός από τη λύρα, αναπαριστάνονται μουσικά όργανα σε αγγεία και γλυπτά από όλες τις περιόδους της αρχαίας ελληνικής ιστορίας. Οργανώσε με τους συμμαθητές σου ένα κυνήγι χαμένου θησαυρού και αναζητήστε τα.

! Επισκεφτείτε το Μουσείο Ελληνικών Λαϊκών Μουσικών Οργάνων στην Πλάκα και δείτε την εξέλιξη της λύρας στα νεότερα χρόνια.

ΠΑΡΑΘΕΜΑ

"Οι αρχαίοι δεν είναι πια δικοί μας μονάχα "πρόγονοι". Είναι όλης της ανθρώπινης φυλής. Δεν πρέπει να γινόμαστε γελοίοι καμαρώνοντας για τους αρχαίους σαν να είναι χτήμα μας, μήτε να τρέμουμε μπροστά τους σαν να είμαστε ραγιάδες. Οι πρόγονοι ξέφυγαν από την κατοχή μιας ορισμένης γης και ράτσας, τώρα κι αιώνες πέρασαν από την Ελλάδα στη Δύση, έομιξαν με καινούριες ράτσες, δημιούργησαν νέο πολιτισμό, αγάπησαν κι αγαπούν όσους τους αγαπούν και τους νιώθουν. Μονάχα γι' αυτούς είναι πραγματικοί πρόγονοι. Μπορώ μάλιστα να υποστηρίξω και τούτο. Κανένας δεν εννοεί λιγότερο τους προγόνους από τους επίγονους".

Νίκος Καζαντζάκης (Ταξιδεύοντας)

Δραστηριότητα

- ! Μπορείς να λύσεις το αίνιγμα;
- ! Βρες παραστάσεις σε αγγεία και γλυπτά με θέμα τη σφίγγα και κάνε μια παρουσίαση στην τάξη σου.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ

Η αιγυπτιακή σφίγγα, συμβολική παράσταση του Φαραώ, έκφραση της σωματικής και πνευματικής του ρώμης, είχε αγαθό χαρακτήρα και αποτελούσε προστάτιδα δύναμη του καλού. Στην Ελλάδα η σφίγγα, ουσιαστικό στοιχείο της ελληνικής μυθολογίας, συνδέθηκε με το λεγόμενο Θηβαϊκό κύκλο και ιδιαίτερα με το μύθο του Οιδίποδα. Η ελληνική σφίγγα, σκληρή και απάνθρωπη, ήταν ένα φρικτό τέρας με στήθος και κεφάλι γυναίκας, με πόδια και νύχια λιονταριού, φτερούγες αετού και φιδίσια ουρά. Ήταν γέννημα του Τυφώνα και της Έχιδνας και προξενούσε τρομερή καταστροφή στους Θηβαίους. Στημένη πάνω σε ένα βράχο έθετε στους περαστικούς ένα αίνιγμα που είχε διδαχθεί από τις μούσες:

"Υπάρχει ένα on πάνω στη γη με ένα όνομα, το οποίο έχει δύο και τέσσερα και τρία πόδια. Από όλα τα όντα τα οποία έρπουν πάνω στη γη ή κινούνται στον αέρα, μόνο αυτό μεταβάλλει τη φύση του και όταν κινείται στηριζόμενο στα περισσότερα πόδια τότε η δύναμη των μελών του είναι η ελάχιστη."

Κι επειδή κανένας δεν μπορούσε να το λύσει, τους κατασπάραξε, ώσπου ο Οιδίποδας βρήκε τη σωστή λύση του αινίγματος. Μετά από αυτό η Θήβα απαλλάχθηκε από το τρομερό τέρας.

Από το μύθο αυτό προήλθε ο θρύλος ότι η σφίγγα είναι πάνσοφη. Ακόμη και σήμερα η σοφία της σφίγγας είναι παροιμιώδης.

Ερυθρόμορφη κύλικα του 5ου αι. π.Χ. Ο Οιδίπους συναντά τη Σφίγγα. Μουσείο Βατικανού.

ΓΛΩΣΣΑΡΙ

Η μορφή της σφίγγας* πρωτοεμφανίσθηκε στην Αίγυπτο και διαδόθηκε με διάφορες παραλλαγές στο χώρο της εγγύς Ανατολής, στη μινωική Κρήτη και στη μυκηναϊκή Ελλάδα και εξακολούθει να επιβιώνει μέχρι σήμερα τόσο στην τέχνη όσο και στη γλώσσα με διάφορους συμβολισμούς.

ΣΑΝ ΠΑΡΑΜΥΘΙ

“ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΛΥΡΑΣ”

*Κόκκινη κλωστή δεμένη
Στην ανέμη τυλιγμένη
Δώσ' της κλότσο να γυρίσει
Παραμύδι να αρχινήσει...*

ΔΗΜΟΔΟΚΟΣ Ο ΑΧΑΡΝΕΥΣ

Στα πολύ παλιά χρόνια, τότε που οι θεοί ζούσαν πάνω στον Όλυμπο, στη θάλασσα, στις πηγές, στα ποτάμια, στα δέντρα και στους βράχους, τότε που οι θεοί έμοιαζαν με τους ανθρώπους, είχαν γυναίκες και παιδιά, έτρωγαν αμβροσία και έπιναν νέκταρ, ανδρώθηκε στη γη που την είπαν ελληνική το γένος των ηρώων. Στα χρόνια αυτά τα χάλκινα, τα μυκηναϊκά, όταν βασιλιάς της Αθήνας ήταν ο μυθικός ήρωας Θησέας, στις αρχαίες Αχαρνές ζούσε ένας άρχοντας.

Ο άρχοντας Δημόδοκος¹ ζούσε ευτυχισμένος με τη γυναίκα του Θεοδώρα και τα έξι του παιδιά: τον Γλαύκο, τον Αλέξανδρο, τον Ιόλαο, την Ελένη, τη Μπεσεικάστη και τη μικρούλα Αμφιδώρα.

Ο Δημόδοκος ήταν πλούσιος γαιοκτήμονας. Είχε δηλαδή πολλά χωράφια που καλλιεργούσε σιτάρι, κριθάρι, ελιές και αμπέλια με τη βοήθεια πολλών ανδρών και γυναικών που δούλευαν γι' αυτόν. Μάζευε τους καρπούς και τους πουλούσε στους εμπόρους που τους έδιναν

με τη σειρά τους στις άλλες μυκηναϊκές πόλεις, στη Βοιωτία, στον Ορχομενό, στη Θήβα, στην Εύβοια, στις Κυκλάδες, την Κύπρο και τη Μικρά Ασία. Και μια και δεν υπήρχαν χρήματα εκείνη την εποχή ο άρχοντας Δημόδοκος έκανε ανταλλαγή* με αγαθά που παράγαγε η γη των Αχαρνέων ή κατασκεύαζαν οι άνθρωποί του. Έδινε τους καρπούς,

το λάδι, το μέλι, όμορφα υφαντά ή δέρματα από ζώα και έπαιρνε από τους εμπόρους οψιανό από τη Μήλο, χαλκό από την Κύπρο, ελεφαντοστό από τη Συρία, κρασί από την Παλαιστίνη και αρωματικά έλαια που τα έβάζε μέσα σε πήλινα αγγεία. Στα μεγάλα "εμπορεία" έβρισκε κανείς κασσίτερο από τη Μικρά Ασία και τον Καύκασο, άργυρο και άλογα από την Τρωάδα, ήλεκτρο από τη Βαλτική, φαγεντιανή, αλάβαστρα, ημιπολύτιμους λίθους και αυγά στρουθοκαμήλου από την

Τοιχογραφία με άρμα και δύο μυκηναίους πολεμιστές από το ανάκτορο της Πύλου.

¹Τα ονόματα των κατόχων του τάφου δεν τα γνωρίζουμε. Το όνομα Δημόδοκος προέρχεται από τον ομώνυμο αοιδό στον Όμηρο και επιλέχθηκε από τη συγγραφέα για την αγάπη του κατόχου του τάφου για τη μουσική όπως πιστοποιούν οι δύο ελεφάντινες λύρες που βρέθηκαν στον ταφικό θάλαμο και από το συνθετικό του ονόματος δήμος και δοκέω-δοκώ. Τα υπόλοιπα ονόματα είναι μυκηναϊκά και προέρχονται από τις πινακίδες της Γραμμικής Β Γραφής κυρίως της Πύλου.

Αίγυπτο. Και ο ίδιος σαν ήταν πιο νέος ταξίδευε στην πόλη της Χαττούσα και αγόραζε μέταλλα, όμορφα υφάσματα και κοσμήματα για τη γυναίκα του και δώρα για τα παιδιά του.

Σ' αυτές τις μακρινές χώρες ταξίδευε με ξύλινα πλοία με ψηλή πρύμνη και χαμηλή πλώρη που είχαν πανιά και πολλούς κωπηλάτες. Συχνά όμως ταξίδευε και με την άμαξά του στις άλλες γειτονικές πόλεις και στην Πελοπόννησο για να δει τους συγγενείς του. Η άμαξά του είχε δύο ρόδες και την έσερνε ένα δυνατό άλογο. Μ' αυτήν

ταξίδευε στην Αθήνα, στην Καδμεία (δηλαδή την ακρόπολη της Θήβας), στον Ορχομενό και στη Σπάρτη.

Χρυσό δαχτυλίδι με σκηνή αποχαιρετισμού σε μυκηναϊκό πλοίο, ίσως από επική διήγηση. Από τον θησαυρό της Τίρυνθας. Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.

ΓΛΩΣΣΑΡΙ

"Στην προκερματική εποχή ο άνθρωπος στην προσπάθειά του να αποκτήσει αυτό που χρειαζόταν, δίνοντας ως αντάλλαγμα εκείνο που περίσσευε, δημιούργησε την πρώτη μορφή εμπορίου, που είναι η απλή ανταλλαγή* ή "κλίρινγκ" όπως αποκαλείται στα νεότερα χρόνια. Αυτή η απλή μέθοδος κράτησε πολλές χιλιετίες και ισχύει ακόμη και σήμερα σε ορισμένους πρωτόγονους λαούς της Αυστραλίας και της Αφρικής. Πανάρχαια παραδείγματα τέτοιου είδους εμπορικών συναλλαγών εικονίζονται σε τοιχογραφίες και ανάγλυφα της αρχαίας Αιγύπτου, ενώ αναφέρονται και σε σφηνοειδείς, ασσυριακές και χαλδαϊκές επιγραφές. Η Βίβλος, επίσης, τα Ομηρικά έπη και ο Ηρόδοτος μας πληροφορούν για τις πρώτες αυτές εμπορικές συναλλαγές." Μαντώ Οικονομίδου: Αρχαία Νομίσματα, Εκδοτική Αθηνών.

Δραστηριότητα

- Με τη βοήθεια του δασκάλου ή του καθηγητή σου βρες αντίστοιχα παραδείγματα ανταλλαγής: από τα Ομηρικά έπη, τον Ηρόδοτο, αλλά και τη νεότερη ελληνική ιστορία.
- Παρουσίασε στην τάξη σου τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα του ανταλλακτικού εμπορίου.
- Ποιοι λόγοι οδήγησαν στην δημιουργία του νομισματικού εμπορίου;
- Οι δυτικές κοινωνίες συχνά κατηγορούνται για τα αγαθά που πετάνε, όπως τρόφιμα, όταν οι χώρες του τρίτου κόσμου μαστίζονται από την πείνα. Πιστεύεις ότι θα μπορούσε η πανάρχαια μέθοδος της ανταλλαγής να βοηθήσει τις χώρες αυτές να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα της φτώχειας;
- Πολλοί οικονομολόγοι πιστεύουν ότι η ανταλλαγή προϊόντων θα βοηθούσε και τις ανεπτυγμένες χώρες να αντιμετωπίσουν τη διεθνή οικονομική κρίση. Ποια είναι η γνώμη σου;

Σκεύος από ορεία κρύσταλλο. Από τον ταφικό περίβολο Β των Μυκηνών. Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΕΨΗ

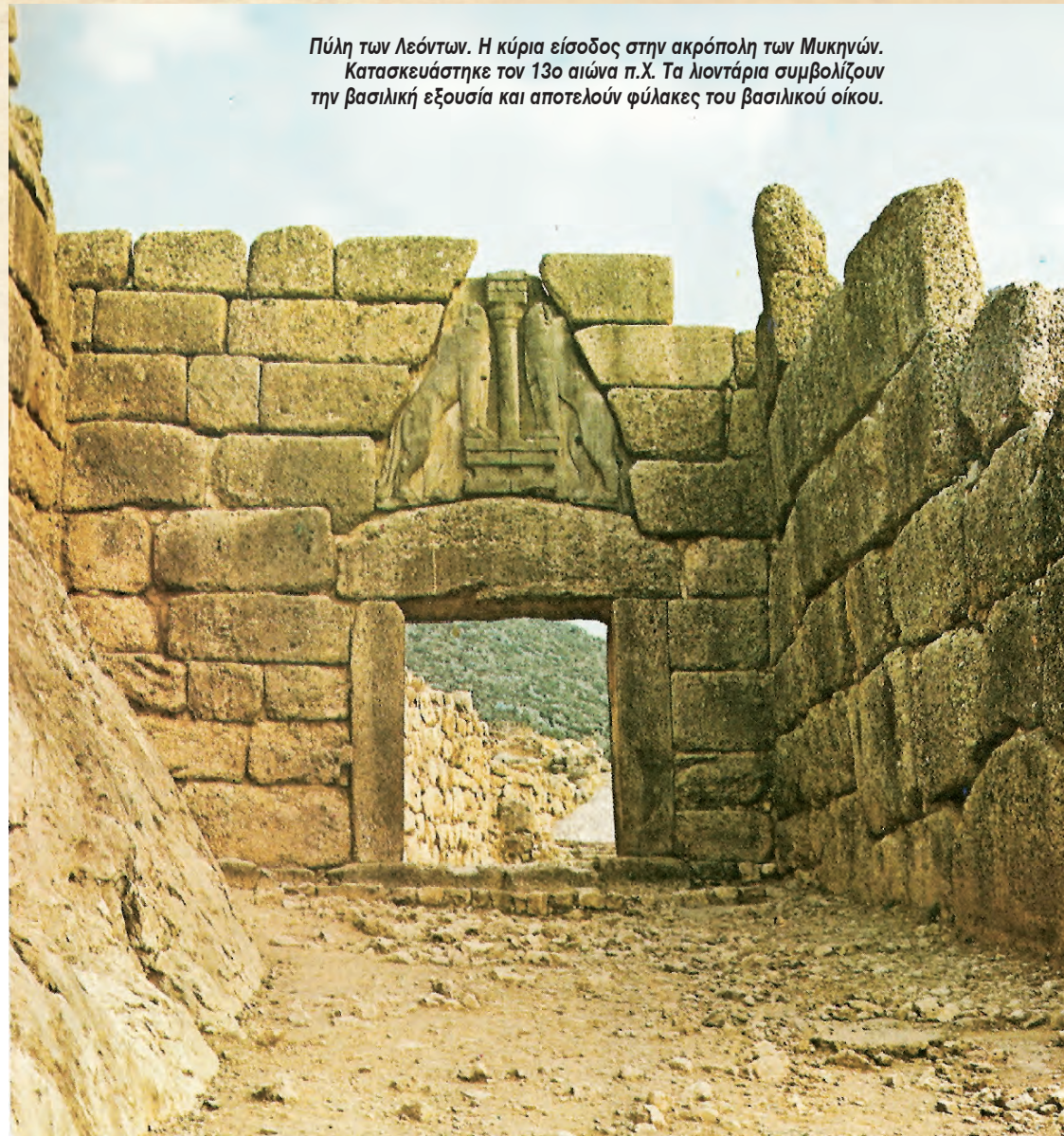
Επισκεφτείτε το Νομισματικό Μουσείο Αθηνών που στεγάζεται στο κτίριο "Ιλίου Μέλαθρον" αρχοντική κατοικία του Ε. Σλήμαν, έργο του Τσίλερ στην οδό Πανεπιστημίου 12. Η μόνιμη έκθεση παρουσιάζει την ιστορία του νομίσματος καθώς και την κατασκευή, διάδοση, χρήση και την εικονογραφία την εποχή της κοπής του. Λειτουργεί επίσης εκπαιδευτικό πρόγραμμα με τίτλο "Το νόμισμα στον αρχαίο ελληνικό κόσμο". Σας προτείνουμε να παρακολουθήσετε την εκθεσιακή ενότητα Προμεταλλική-Προκερματική εποχή (σύστημα ανταλλαγών).

ΕΝΑ ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΙΣ ΜΥΚΗΝΕΣ

Περισσότερο όμως άρεσε στο Δημόδοκο να πηγαίνει στις Πολύχρυσες Μυκήνες. Εκεί κατοικούσε ο ξάδερφός του ο Δορυμένης που ήταν επέτης*, στρατιωτικός αξιωματούχος δηλαδή που φύλαγε τις παράκτιες περιοχές του βασιλείου των Μυκηνών. Η πόλη ήταν κτισμένη στους πρόποδες του λόφου από το μυθικό βασιλιά Περσέα. Πάνω στο λόφο ήταν η ακρόπολη, το πιο ψηλό σημείο της πόλης. Εκεί ήταν κτισμένο "το ανάκτορο των Λεόντων", η κατοικία του άνακτα και της οικογένειάς του, καθώς και το θησαυροφυλάκιο του κράτους, οι κατοικίες των ιερέων και οι αποθήκες. Ο Δορυμένης έπαιρνε τον ξάδερφό του Δημόδοκο και τους ανιψιούς του και τους έδειχνε με καμάρι τα τείχη, τους διαδρόμους γύρω απ'αυτά, τα εργαστήρια όπου δούλευαν οι τεχνίτες και το ναό της Μεγάλης Θεάς στο θρησκευτικό κέντρο της ακρόπολης. Εκεί δεν παρέλειπε ο Δημόδοκος να δηλώνει τη θρησκευτική του ευλάβεια με θυσίες και προσφορές. Μαζί με τον θείο Δορυμένη πήγαιναν και τα δύο του αγόρια ο Ορέστης και ο Λεύκιππος. Περιπατούσαν γύρω από τα τεράστια κυκλώπεια τείχη πάνω στην ακρόπολη που όμοιά της δεν υπήρχαν σε καμιά Μυκηναϊκή πόλη, όπως συνήθιζε να κομπάζει ο Δορυμένης ούτε καν στην Αθήνα που τόσο καμάρωνε γι' αυτήν ο ξάδερφός του. Οι Μυκηναίοι ήταν πολύ περήφανοι για την πόλη τους. Ήταν εξάλλου οι πιο σπουδαίοι και οι πιο δυνατοί, σεβαστοί από όλους τους Αχαιούς. Τα τείχη της ακρόπολης τα είχαν κτίσει οι Κύκλωπες, σπουδαίοι οικοδόμοι από τη Λυκία, για να την προστατέψουν από τους εχθρούς.

Στην είσοδο, στο ανώφλι, πάνω σε ανάγλυφο στεκόntonτουσαν αγέρωχες, και σιωπηλές, δύο λέαινες δεξιά και αριστερά που συμβόλιζαν τη δύναμη του άνακτα. >

Πύλη των Λεόντων. Η κύρια είσοδος στην ακρόπολη των Μυκηνών. Κατασκευάστηκε τον 13ο αιώνα π.Χ. Τα λιοντάρια συμβολίζουν την βασιλική εξουσία και αποτελούν φύλακες του βασιλικού οίκου.

Μα περισσότερο θαύμαζε ο Δημόδοκος το ανάκτορο με τις πανέμορφες τοιχογραφίες. Το παλάτι φρουρούσαν άνδρες με κοντούς δερμάτινους θώρακες, χάλκινες περικεφαλαίες και ασπίδες οχτώσχημες και πυργόσχημες από ξύλο και δέρμα ζώων. Όλοι τους ήταν ζωσμένοι με μπρούτζινα εγχειρίδια, φορούσαν χάλκινες περικνημίδες στα πόδια, που κούμπωναν στους αστραγάλους με ασημένιες κόπιτσες, και κρατούσαν δόρατα. Φρουροί υπήρχαν και έξω από τις αποθήκες καθώς υπήρχαν σ' αυτές πολύτιμα υλικά όπως χρυσάφι, ασήμι, κασίτερο, ήλεκτρο, ελεφαντόδοντο, δόντια υποπόταμου και ημιπολύτιμοι λίθοι. Με αυτά οι τεχνίτες κατασκεύαζαν κοσμήματα, αγγεία, μικροσκοπικές σφραγίδες και ειδώλια για τον άνακτα. Το παλάτι ήταν διώροφο. Στο ισόγειο υπήρχε μια μεγάλη αίθουσα, το μέγαρο, με μια κυκλική εστία στο κέντρο. Στους τοίχους υπήρχαν τοιχογραφίες με παραστάσεις από τα γενναία κατορθώματα του άνακτα και των προγόνων του.

Στο μέγαρο υποδεχόταν ο άναξ τους άρχοντες από τις άλλες πόλεις που πήγαιναν να τον χαιρετίσουν προσφέροντας του πολύτιμα δώρα. Εκεί πήγαινε και ο Δημόδοκος και χαιρετούσε τον "βασιλιά των βασιλέων", τον Ατρέα. Ευχαριστημένος τότε ο άναξ έδινε την άδεια στον Δορυμένη να ξεναγήσει τον άρχοντα των Αχαρνών στο παλάτι.

- Πάμε, έλεγε στον ξάδερφό του Δημόδοκο. Θα δεις πράγματα που θα σαστίσει ο νους σου.

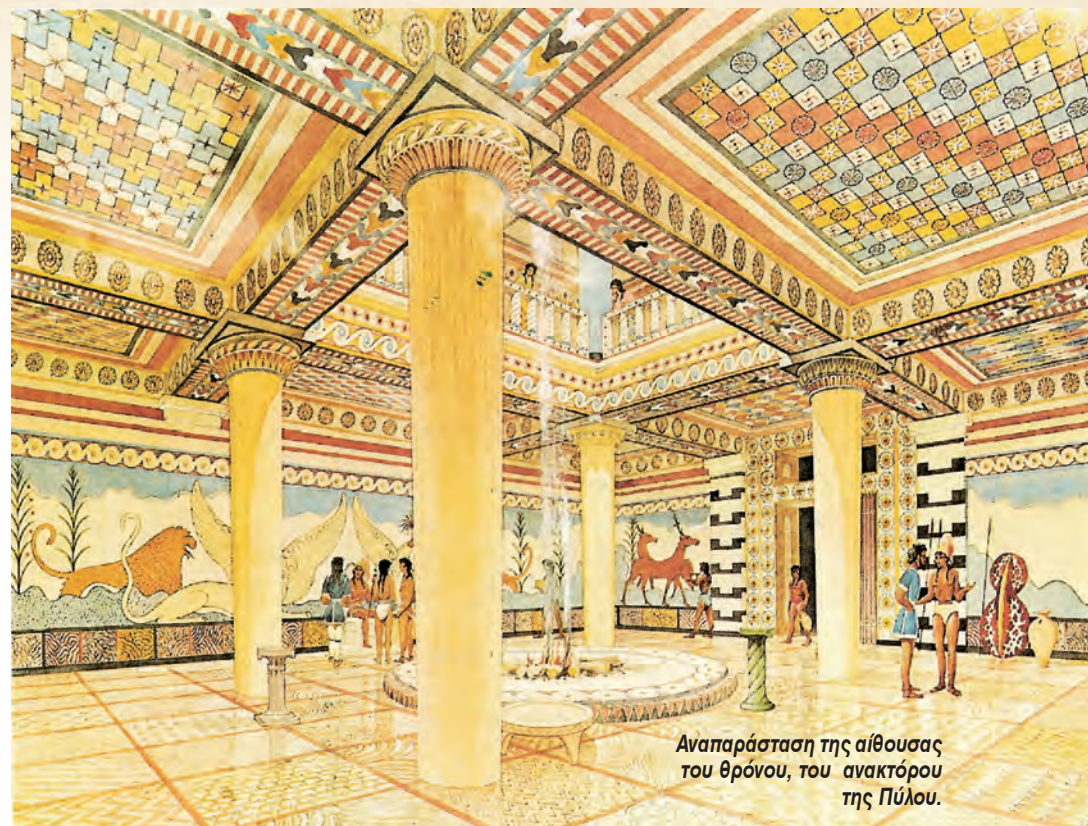
Χαιρόταν ο Δορυμένης να του δείχνει τη μεγαλοπρέπεια και τα πλούτη των Μυκηνών και να τον βλέπει να μένει με το στόμα ανοικτό.

- Τα' χω κίολας χάσει Δορυμένη, του 'λεγε και έσκαγαν στα γέλια.

Ο Δημόδοκος όμως μέσα του πίστευε ότι κάποια μέρα, ύστερα από χρόνια, η αγαπημένη γη της Αττικής θα γινόταν η πιο λαμπρή στον κόσμο και η πιο δυνατή. Μα δεν έλεγε τίποτα και ακολουθούσε ευγενικά τον ξάδελφό του σχολιάζοντας με θαυμασμό πότε το ένα και πότε το άλλο.

Του άρχοντα Δημόδοκου ωστόσο, του άρεσε ιδιαίτερα να παρακολουθεί τους γραφείς να καταγράφουν τα εμπορεύματα του ανακτόρου στις νωπές πήλινες πινακίδες ή πάνω σε λινό ύφασμα ή ακόμη και σε φλοιούς δέντρων χρησιμοποιώντας μελάνι σουπιάς.

Ο Δημόδοκος τους θαύμαζε και έλεγε στους γιους του ότι εκτός από καλοί πολεμιστές έπρεπε να μάθουν γράμματα για να γίνουν έξυπνοι και προκομμένοι γιατί "άνθρωπος αγράμματος ξύλο απελέκτο". Μα στα παιδιά άρεσε περισσότερο να τριγυρνάνε μέσα στην ακρόπολη που θύμιζε λαβύρινθο και να παίζουν κρυφτό. Σαν όλα τα παιδιά της ηλικίας τους, τους άρεσε πολύ το παιχνίδι και λίγο η μελέτη. Έκαναν αταξίες και αστεία με τα ξαδέλφια τους και όνειρα για το μέλλον.

Αναπαράσταση της αίθουσας του θρόνου, του ανακτόρου της Πύλου.

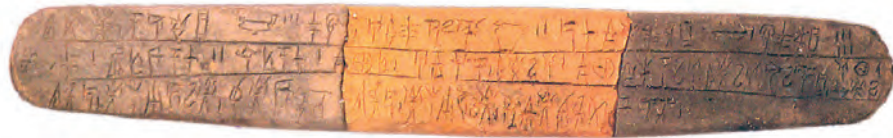
Ονειρευόντουσαν σαν θα μεγάλωναν να γίνουν σπουδαίοι μαχητές σαν τους πατεράδες τους και να πάρουν μέρος σε μακρινούς πολέμους. Ήπαιζαν πόλεμο με ξύλινα σπαθιά, σφεντόνες, ασπίδες από τα καπάκια των κοφινιών, ψάθινες περικεφαλαίες στολισμένες με πολύχρωμα φτερά πουλιών και με πύλινα ομοιώματα αμαξιών με δύο ρόδες που τα έσερναν πύλινα αλογάκια.

Και ξεκινούσαν για μακρινές εκστρατείες που δεν τελείωναν ποτέ, χωρίς νικητές και νικημένους, χωρίς νεκρούς και πόνο, με γέλια και χαρούμενες ιαχές. Ο πόλεμος σαν θα μεγάλωναν θα γινόταν η συνέχεια του παιχνιδιού, του κυνηγιού και της προσφοράς μέχρι θανάτου.

Μόνο ο Ιόλαος ήθελε να γίνει караβοκύρης. Μερικές φορές ονειρευόταν ότι ήταν γλάρος με τεράστια άσπρα φτερά και

Πήλινες πινακίδες της Γραμμικής Β από Μυκήνες και Πύλο. Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.

Ο κρατήρας των πολεμιστών από την Ακρόπολη των Μυκηνών. Γύρω στα 1200 π.Χ. Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο

πετούσε πάνω από τον αφρό των κυμάτων της θάλασσας με την καρδιά ελεύθερη και το πνεύμα καθαίο. Το θέαμα των λιμανιών τον εντυπωσίαζε. Ιδιαίτερα στο λιμάνι κοντά στις Μυκήνες θαύμαζε το πολύχρωμο πλήθος γύρω από τα πλοία, τα στολισμένα με εμβλήματα ψαριού ή πουλιού, βαμμένα με έντονα χρώματα: κόκκινο, πράσινο και κίτρινο. Χάζευε με τις ώρες τους ψαράδες με τις βαδουλές τις βάρκες που έμοιαζαν με υδρόβια πουλιά, να μαζεύουν τα ψάρια σε ξύλινα κιβώτια και ψάθινα πανέρια, να επιδιорθώνουν τα δίχτυα τους και να τα απλώνουν για να στεγνώσουν στον ήλιο. ➤

Τον μεδούσε η αλμύρα της θάλασσας και άκουγε με κομμένη την ανάσα τις ιστορίες των μαυρισμένων και ρυτιδιασμένων από τον ήλιο ναυτικών για χαμένες πολιτείες, για μυθικά τέρατα και για σειρήνες που τρέλαιναν τους ναυτικούς με τα τραγούδια τους, για μαγικούς λωτούς και περίεργα ανθρωπόμορφα όντα. Κάποτε όμως τελείωνε το ταξίδι στις Μυκάνες. Ο Δημόδοκος άφηνε πίσω τον ξάδερφο και τα ανίψια του και ο Ιόλαος τα όνειρά του για θαλασσινές περιπέτειες στις χώρες του νότου και της ανατολής.

Πήλινο ομοίωμα
μυκηναϊκού άρματος από
τη Θεσσαλία.
Αρχαιολογικό Μουσείο
Βόλου.

Υστερομυκηναϊκός
ψευδόστομος
αμφορέας με
διακόσμηση χταποδιού
και ψαριών. Κως,
Αρχαιολογικό
Μουσείο.

ΓΛΩΣΣΑΡΙ

* Από τα αρχαιολογικά δεδομένα και τις πινακίδες της Γραμμικής Β γραφής προκύπτει ότι η μυκηναϊκή κοινωνία στην ανακτορική της δομή ήταν πολυσύνθετη και αυστηρά ιεραρχημένη. Στην κορυφή της ήταν ο άναξ ως ανώτατος άρχοντας, ο λααγέτης (ανώτατος στρατιωτικός), οι επέται (υψηλοί αξιωματούχοι με διοικητικά και στρατιωτικά καθήκοντα) οι τελεστές (υπάλληλοι), το ιερατείο, ο βασιλέας (κοινοτάρχης) και η γερουσία. Το δήμο αποτελούσαν γεωργοί, κτηνοτρόφοι και ειδικευμένοι τεχνίτες. Στην κατώτατη κοινωνική βαθμίδα βρίσκονταν οι δούλοι.

ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΕΣ ΣΤΗΝ ΑΧΛΥ ΤΟΥ ΜΥΘΟΥ

Προς το τέλος του 13ου αι. π.Χ. ο μυκηναϊκός πολιτισμός κυριαρχούσε στην περιοχή της Μεσογείου. Στον επόμενο αιώνα αποδίδει η επική ποίηση την εκστρατεία των Αχαιών στην Τροία. Πίσω από το μύθο της προσβολής για την αρπαγή της ωραίας Ελένης κρύβονται εμπορικά και οικονομικά αίτια. Στόχος των Μυκηναίων ήταν ο έλεγχος των στενών του Ελλήσποντου, όπου μέχρι τότε κυριαρχούσε η Τροία. Περιοχή όπου σύμφωνα με την παράδοση είχαν εκστρατεύσει οι Αργοναύτες με τον Ιάσονα για την αναζήτηση του πολύτιμου χρυσόμαλλου δέρατος στην Κολχίδα. Στην πραγματικότητα για την απόκτηση πολύτιμων μετάλλων, κυρίως του χρυσού.

Δραστηριότητα

- ! Η αναζήτηση χρυσού (χρυσοθηρία) στα νεότερα χρόνια οδήγησε στην ανακάλυψη νέων ηπειρών, προκάλεσε πολέμους, αφάνισε φυλές, ενέπνευσε εικαστικούς καλλιτέχνες και σκηνοθέτες για την παραγωγή ταινιών.
- ! Μπορείς να αναζητήσεις παραδείγματα;
- ! Στην εποχή μας ο "μαύρος χρυσός" είναι πολυτιμότερος από το χρυσάφι. Τι αποκαλούμε έτσι;

ΑΥΤΟ ΤΟ ΗΞΕΡΕΣ;

Ο Στράβων Έλληνας γεωγράφος 64/65π.Χ-23μ.Χ. (Γεωγραφία, σειρά Loeb, τομ. V Βιβλίο XI, 253) αναφέρει ότι οι χειμάρροι που κατέβαιναν από τον Καύκασο και χύνονταν στον ποταμό Φάση που κατέληγε στη Μαύρη θάλασσα κουβαλούσαν χρυσοφόρα κοιτάσματα. Οι κάτοικοι για να πάρουν το χρυσό τοποθετούσαν φάντες (σκάφες) κοντά στις πηγές των χειμάρρων. Στον πυθμένα τους τοποθετούσαν μαλλιαρές προβιές κριαριών. Ο χρυσός, βαρύτερος κατά δεκαεννέα φορές από το νερό, καθόταν στο πυκνό μαλλί. Το φορτωμένο με χρυσόσκονη δέρμα το άπλωναν για να στεγνώσει και στη συνέχεια το χτένιζαν για να πάρουν το πολύτιμο μέταλλο. Λέτε οι Μυκηναίοι έμποροι να είδαν απλωμένα τα εκατοντάδες χρυσά δέρματα και να θέλησαν να εκμεταλλευτούν τη χρυσοφόρα περιοχή εκστρατεύοντας σε αυτήν και ως ανάμνηση έμεινε ο μύθος της Αργοναυτικής εκστρατείας; Πολύ πιθανό καθώς ο Στράβων αναφέρει ότι στη περιοχή αυτή του Πόντου υπήρχε Ιασόνειο ιερό.

Εμπορικοί δρόμοι κατά τη Μυκηναϊκή εποχή. (ΙΕΕ τομ.Α)

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗΣ

- 1) Από πού πήρε το όνομά του ο Μυκηναϊκός πολιτισμός;
- 2) Γιατί πιστεύεις ότι οι Μυκηναίοι προτιμούσαν να κατοικούν σε ακροπόλεις που συχνά μάλιστα τείχιζαν;
- 3) Γνωρίζεις άλλα σπουδαία μυκηναϊκά κέντρα;
- 4) Μπορείς να βρεις στο χάρτη με ποιες περιοχές του τότε γνωστού κόσμου είχαν εμπορικές σχέσεις οι Μυκηναίοι;
- 5) Ποιος ερευνητής ανακάλυψε τις Πολύχρυσες Μυκίνες;
- 6) Ποια είναι η πρώτη μορφή της ελληνικής γλώσσας;
- 7) Ποια η σημασία του Μυκηναϊκού πολιτισμού για τους Έλληνες;

Σφραγιδόλιθος με ανδρική μορφή από αμέθυστο λίθο. Ταφικός περίβολος Β των Μυκηνών. Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.

ΑΥΤΟ ΤΟ ΗΞΕΡΕΣ;

Πολλές λέξεις και έννοιες έχουν μείνει αμετάβλητες πάνω από 3.500 χρόνια όπως: Θέμις, διδάσκαλος, δήμος, ναῦς, άστν, θεός, ιερεύς, ανάκτορο, οίνος, ελαία και ονόματα Αχιλλεύς, Αλεξάνδρα, Αλέξανδρος, Θεοδώρα κ.λ.π.

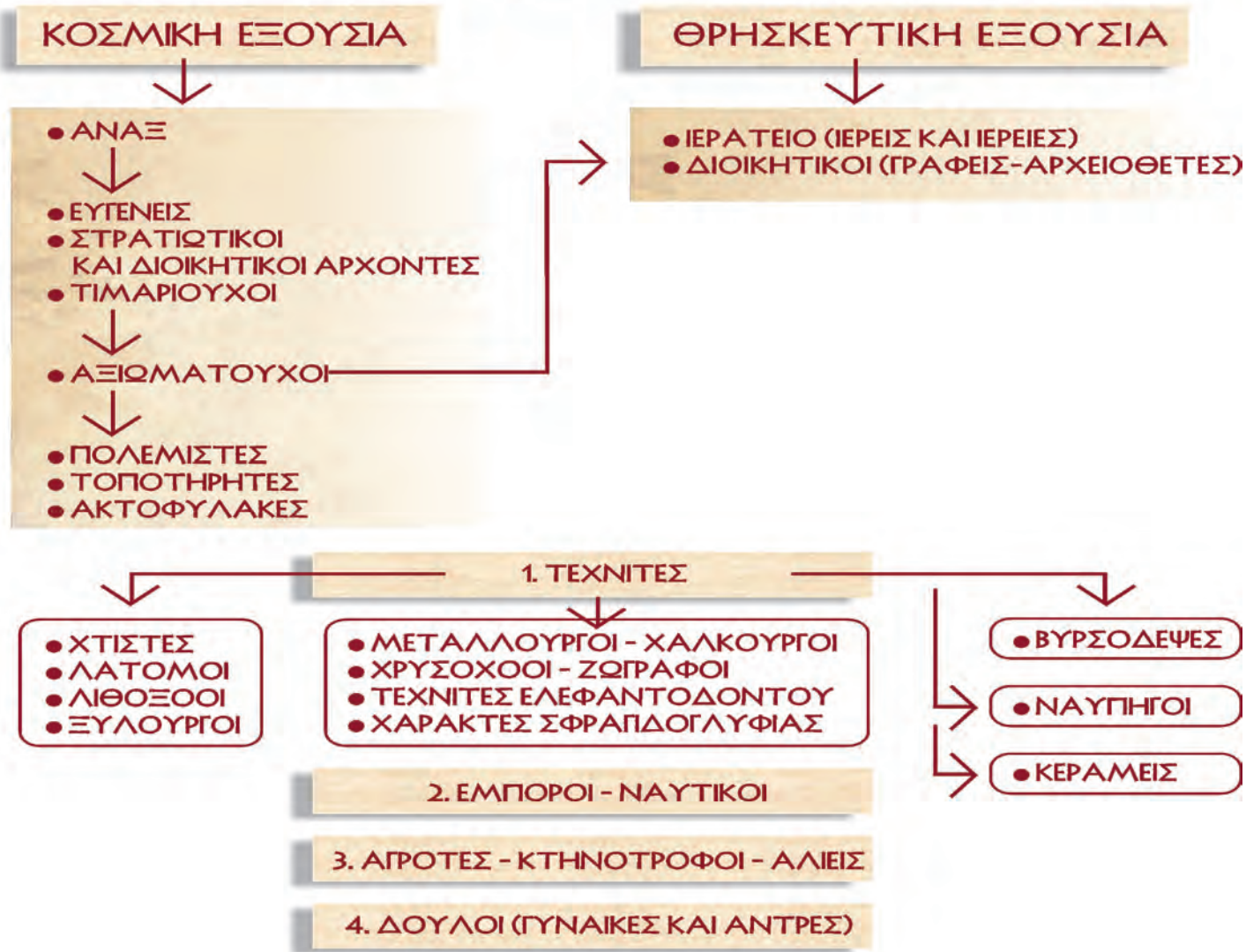
ΑΚΡΟΣΤΙΧΙΔΑ

1	Α								
2	Θ								
3	Η								
4	Ν								
5	Α								
6	Ι								

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ

1. Αλλιώς ο βασιλιάς στα Μυκηναϊκά.
2. Μυθικός βασιλιάς της Αθήνας.
3. Κόρη του Αγαμέμνονα.
4. Σοφός βασιλιάς της Πύλου.
5. Πατέρας του Αγαμέμνονα.
6. Αρχηγός της Αργοναυτικής εκστρατείας.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ

Η ΖΩΗ ΣΤΙΣ ΑΧΑΡΝΕΣ

Ο Δημόδοκος αποχαιρετούσε τις λαμπερές Μυκίνες, όχι όμως με βαριά καρδιά. Σαν γνήσιος κάτοικος της Αττικής ήταν περήφανος για την καταγωγή του. Ανήκε στην τάξη των πολεμιστών και είχε στην επίβλεψή του εργάτες και δούλους. Μόνο με τους άλλους άρχοντες ήταν ισότιμος και με τους ιερείς του τόπου, με τους οποίους καμιά φορά ερχόταν σε διαμάχη για δημόσια κτήματα που τα διεκδικούσε ο λαός. Ήταν δυνατός άντρας, σπουδαίος μαχητής, συνετός και δίκαιος. Όλοι σεβόντουσαν τη γνώμη του, αν και ήταν άρχοντας μιας μικρής περιοχής της υπαίθρου της Αττικής. Η πεδιάδα που όριζε ήταν η πιο εύφορη και ας τον πείραζαν συχνά οι άλλοι άρχοντες που τον αποκαλούσαν πειραχτικά αφέντη γιδοβοσκών, ξυλοκόπων και καρβουνιάρηδων.

Ο άρχοντας Δημόδοκος πουθενά δεν περνούσε καλύτερα από ό,τι στο σπίτι του στις Αχαρνές. Μπορεί να μην ήταν τόσο λαμπερό όσο το παλάτι του Ατρέα στις Μυκίνες ή του Αιγέα πάνω στην ακρόπολη της Αθήνας, την Κεκροπία, αλλά ήταν όμορφο και νοικοκυρεμένο. Κτισμένο πάνω σε ένα μικρό λοφίσκο που έβλεπε στην πεδιάδα ξεχώριζε, καθώς ήταν δίπατο με μια εξωτερική σκάλα και ένα μεγάλο κήπο γεμάτο με πολύχρωμα μυρωδάτα λουλούδια. Μια κληματαριά σκαρφάλωνε ως το δωμάτιο της γυναίκας του, Θεοδώρας που ήταν στο πάνω όροφο. Στο ισόγειο έκαιγε στο κέντρο μια μικρή εστία και ολόγυρα όμορφα υφαντά που ιστορούσαν μάχες αλλά και άλλες ειρηνικές σκηνές με τραγουδιστές που τραγουδούσαν μέσα στη φύση.

Γύρω στις πλαγιές του λόφου σκαρφάλωναν τα μικρά σπίτια του οικισμού με τις μονόκλινες στέγες, ασπρισμένα, χτισμένα από ξερή γη με ξυλοδεσιές από πεύκο και δάπεδα από πατημένο χώμα. Φτωχά μα νοικοκυρεμένα, περιτριγυρισμένα με περιβολάκια γεμάτα μηλιές, αχλαδιές, ροδιές και γλυκύκαρπες συκιές. Σε κάθε σπίτι έβλεπες κατσίκες, πάπιες και χήνες. Τα χωράφια κάτω στον κάμπο ήταν σπαρμένα με σιτάρι, κριθάρι και όσπρια. Το σούρουπο έβλεπες να κατεβαίνουν κοπάδια τα αρνιά και οι αγελάδες από τους γύρω λόφους, με τους γιδοβοσκούς και τους γελαδάρηδες να γεμίζουν τον αέρα με βελάσματα, μουγκανητά, σφυρίγματα και τους μουσικούς ήχους του

"Ο άρχοντας Δημόδοκος", όπως τον φαντάστηκε, ο ζωγράφος Ευρύμαχος Κωστορίζος από το Τμήμα Ζωγραφικής της Δ.Ε.Α.Δ.Α.

αυλού και ολόγυρά τους να τρέχουν τα τσοπανόσκυλα προσπαθώντας να συγκρατήσουν το ξέφρενο πλήθος. Ο Δημόδοκος παρακολουθούσε με ευχαρίστηση τους καρπούς να βλασταίνουν και τις αποθήκες του να γεμίζουν αγαθά με τη χάρη των θεών. Τα κελάρια του ήταν γεμάτα με ξερά σύκα απλωμένα σε καλαμωτές, πιδάρια με λάδι, δημητριακά και κρασί από τα αμπέλια του, την Ίσμαρο και την Παλαιστίνη, άλλα μέσα σε χτιστά πεζούλια και άλλα βυθισμένα στη γη. Μάζευε το φθινόπωρο το στάρι και το κριθάρι και το έδινε με σύνεση στις γυναίκες για να το αλέσουν σε λίθινους χερόμυλους και να το κάνουν αλεύρι. Με αυτό θα έφτιαχναν σταρένιο, κριθίνο ψωμί και παξιμάδι για να περάσουν όλη τη χρονιά.

Το μάζεμα της ελιάς γινόταν το χειμώνα. Ήταν δουλειά κυρίως για τις γυναίκες και τους δούλους. Απλώναν οι γυναίκες τα πανιά και ράβδισαν τον καρπό. Οι άντρες ξεχορτάριζαν, όργωναν, κλάδευαν και μπόλιαζαν τα ασημοπράσινα δέντρα. Το ευλογημένο λάδι ήταν πολύτιμο όσο το χρυσάφι. Με αυτό θα πλήρωνε ο Δημόδοκος τους εργάτες, θα τάιζε τη φαμελιά του, θα έκαναν τη λάτρα οι γυναίκες με το σαπούνι, θα φώτιζαν τις νύχτες τους με τα λυχνάρια, θα κατασκεύαζαν αλοιφές, φάρμακα και αρώματα.

Τα αμπέλια απλώνονταν στις λοφοπλαγιές πίσω από ξερολιθιές στεφανωμένες με αγκάδια για να φυλάγονται από τους τράγους και τις αλεπούδες που τρυγούσαν τον γλυκό καρπό. Όλοι περίμεναν με ανυπομονησία τον τρύγο που άρχιζε στο τέλος του καλοκαιριού. Οι γυναίκες μαντηλωμένες, να μην τις κάψει ο ήλιος, μάζευαν τα σταφύλια με τραγούδια και γέλια και τα άφηναν κάμποσες μέρες για να ζαχαρώσουν. Τότε άρχιζε η μεγάλη γιορτή για τα παιδιά. Έμπαιναν με γυμνά πόδια στα πατητήρια και πατούσαν τον καρπό για να βγει ο μούστος. Η γιορτή του κρασιού, ύστερα από πενήντα μέρες ήταν σωστό πανηγύρι! Δεκάδες άνθρωποι από τα γύρω χωριά στεφανωμένοι με κληματόφυλλα και κισσό, τιμούσαν το θεό του κρασιού, τον

Διώνυσο, γύρω από τα ιερά δέντρα με ξέφρενους χορούς, πειράγματα και τραγούδια. Ο άρχοντας Δημόδοκος μόνο σε εκείνη τη γιορτή επέτρεπε στους υπηκόους του να χάσουν για λίγο το μέτρο της σοβαρότητας και της ευπρέπειας.

Το καμάρι όμως του Δημόδοκου ήταν τα μελίτσια του. Το μάζεμα

Χρυσό κύπελλο από το θολωτό τάφο του Βαφειού με σκηνή κυνηγιού. 1500 π.Χ. Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.

γινόταν το καλοκαίρι. Κάπνιζαν πρώτα τις πύλινες κυψέλες για να διώξουν τις μέλισσες, και μετά οι μελισσοκόμοι έπαιρναν το ξανθό μέλι που μέρος του πρόσφερε σε μεγάλους αμφορείς στους θεούς των ιερών και στις ψυχές των νεκρών προγόνων του. ➤

Και σαν τελείωνε τις δουλειές έπαιρνε τα λαγωνικά του και πήγαινε με τους φίλους του και τους γιους του στην Πάρνηδα για κυνήγι αγριογούρουνου. Το ευλογημένο βουνό ήταν γεμάτο με άφθονο κυνήγι, λαγούς, ελάφια, αγριογούρουνα και θεραπευτικά βότανα.

Με το δέρμα των ζώων ειδικοί τεχνίτες έφτιαχναν ρούχα, παπούτσια, πανοπλίες και τσάντες.

Ο άρχοντας Δημόδοκος ήταν δεινός κυνηγός. Να φανταστείτε είχε σκοτώσει σαράντα αγριογούρουνα προκειμένου να του φτιάξουν ένα κράνος δερμάτινο, γερά στερεωμένο μέσα με πάμπολλα λουριά. Τα

δόντια των αγριόχοιρων απ' έξω σφικτά το περίδεναν. Καμάρωνε πολύ για το κράνος του που το φορούσε στις γιορτές, στις παρελάσεις και φυσικά στις μάχες γιατί ήταν και σπουδαίος μαχητής.

Στον πόλεμο φορούσε πάντα το κράνος του με την αλογίσια φούντα, την ασπίδα του που

Οδοντόφρακτο κράνος από το Θαλαμινό τάφο των Σπάρτων. Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.

Μονομαχία πολεμιστών, Χρυσή Σφραγίδα, 1571 π.Χ. Ταφικός περίβολος Α των Μυκηνών. Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.

έμοιαζε με τεράστιο οχτώ και το σπαθί του. Ήταν πολύ γενναίος και είχε πάρει μέρος σε πολλές μάχες. Μάθαινε χρόνια την πολεμική τέχνη, γύμναζε και σκληραγωγούσε τον εαυτό του. Σαραντάρης πια είχε αποταμιεύσει γνώση με το καντάρι, πονηριά, παλικαριά, πείρα μεγάλη. Γι' αυτό τον θαύμαζαν όλοι και ιδιαίτερα οι γιοι του.

Δραστηριότητα

Γράψτε μια ιστορία με θέμα "Μια μέρα στον προϊστορικό οικισμό του θολωτού τάφου των Αχαρνών". Η ιστορία μπορεί να αναφέρεται στις δραστηριότητες των κατοίκων όπως τη γεωργία, την κτηνοτροφία, το εμπόριο, το κυνήγι, την κεραμική κλπ.

Οι εργασίες που περιγράφονται στο διήγημα γίνονται και σήμερα από τους αγρότες όπως το λιομάζωμα, ο τρύγος και η μελισσοκομία. Περιγράψτε τις ομοιότητες και τις διαφορές τότε και σήμερα.

ΘΕΑΤΡΙΚΟ ΔΡΩΜΕΝΟ

Από πινακίδες της Πύλου μαρτυρείται η πρώτη δίκη της αρχαιότητας ανάμεσα στο δήμο (λαό) και την ιέρεια Ερίθα σχετικά με την κυριότητα ενός κτήματος. Η ιέρεια ισχυρίζεται ότι το κτήμα ανήκει στο θεό, δηλαδή στο ιερό ενώ ο δήμος αρνείται να το παραχωρήσει. Τελικά η υπόθεση παραπέμπεται στο ανάκτορο, πιθανότατα στον άνακτα που θα παίξει το ρόλο του δικαστή.

Φανταστείτε ότι η παραπάνω ιστορία διαδραματίζεται στην επικράτεια του άρχοντα των Αχαρνών. Μοιράστε τους απαιτούμενους ρόλους στην τάξη, του άρχοντα, των εκπροσώπων του δήμου, της ιέρειας, της σωματοφυλακής κ.α. Η κάθε πλευρά οφείλει με επιχειρήματα να υπερασπιστεί το δίκιο της προς όφελός της και να ζητήσει από τον άρχοντα-τοπάρχη της περιοχής να διευθετήσει το ζήτημα.

Ο ΘΟΛΩΤΟΣ ΤΑΦΟΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΔΟΚΟΥ

Συχνά πάλι ο Δημόδοκος έπαιρνε τον Μελισεδέρ, το Χανναναίο υποκόμο του, και πήγαινε τα άλογά του στην πεδιάδα να βοσκήσουν. Έφτανε στην άλλη πλευρά της κοιλάδας πέρα από το ρέμα που χώριζε τον οικισμό, άφηνε το άτι του και περπατούσε μονάχος ως στην πλαγιά ενός χαμηλού λόφου. Εκεί κρυβόταν ο πελώριος λίθινος θόλος του τάφου του, που ο ίδιος είχε βάλει να ετοιμάσουν.

Ο τέκτονας του τάφου ήταν ο ξακουστός Αμφιμήδης. Αυτός με μεγάλη τέχνη έχτισε τον υπόγειο θολωτό τάφο ως εξής: αφού διάλεξε μια χαμηλή πλαγιά κοντά στο ρέμα του οικισμού έσκαψε ένα μακρύ δρόμο και στο τέλος του, ένα λάκκο σαν να ήταν πηγάδι. Οι τοιχοποιιοί ύστερα άρχισαν να χτίζουν με πέτρες, που κουβαλούσαν από το ρέμα, χωρίς λάσπη, το δρόμο και το θάλαμο. Το εσωτερικό το έχτισαν σε οριζόντιες στρώσεις, έτσι ώστε βαθμιαία το άνοιγμα στένεψε και έμεινε μια μικρή τρύπα που την έκλεισαν με μια πέτρα, την κλείδα. Το υπέρθυρο, το πάνω μέρος δηλαδή της πόρτας στο ύψος της πλαγιάς, το αποτελούσαν πέντε τεράστιες πέτρες. Από μακριά μόνο η κορυφή του τάφου ξεχώριζε καλυμμένη με αρκετό χώμα σαν λόφος.

Κάτω από τον τεράστιο εκείνο θόλο θα αναπαυόταν μια μέρα, ο Δημόδοκος και η οικογένειά του αν οι θεοί ήθελαν να του χαρίσουν έναν αξιοπρεπή θάνατο και την τιμή μιας επίσημης κηδείας. Πήγαινε εκεί κάθε φορά που τον παίδευε η αλαζονεία της εξουσίας, για να υπενθυμίσει στον εαυτό του τη μηδαμνότητα της ύπαρξής του. Ήξερε πως το δαιμόνιο της εξουσίας εισβάλλει στον άνθρωπο σαν αρρώστια, ένα κρυφό σημάδι σαν δίκκοπη λάμα που οι θεοί χαράζουν στην ψυχή των αρχόντων σαν πεπρωμένο. Μέσα του αντιμάχονταν οι δύο του φύσεις, του πολεμιστή και του ποιητή, και πάλευαν να βρουν το μέτρο που τόσο λαχταρούσε η ψυχή του. Είχε δει πολέμους πολλούς. Αναίτιους θανάτους χωρίς έλεος.

Είδε πόλεις να γίνονται στάχτη, είδε άγριους πειρατές να οργάνουν τις θάλασσες και να λεηλατούν τις ακτές, είδε να πεθαίνουν άνθρωποι που αγαπούσε.

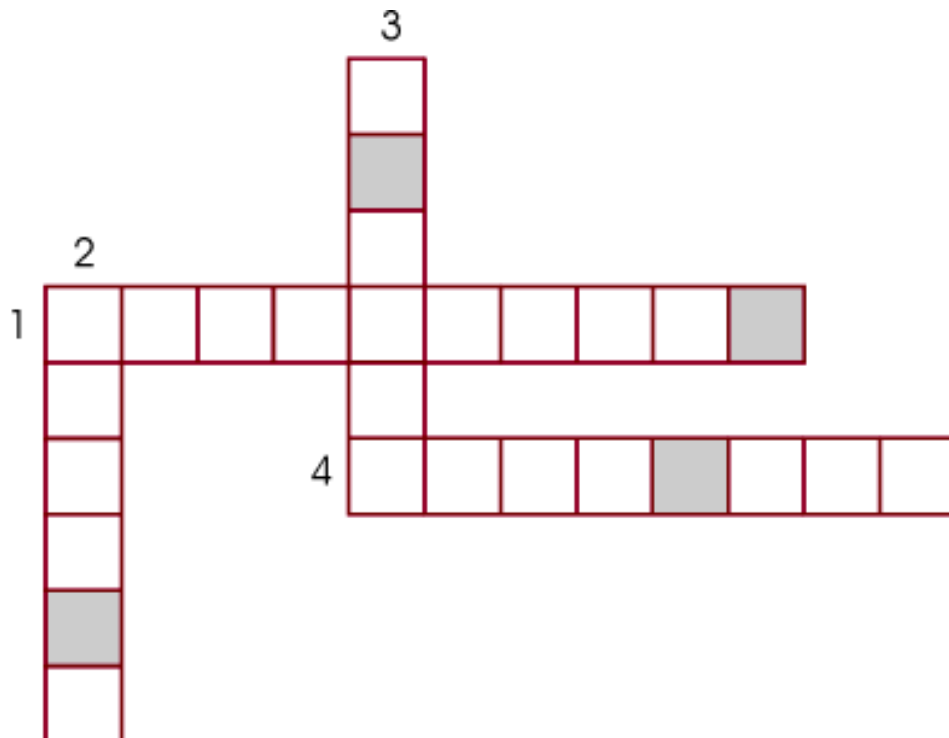
Ο δρόμος και το στόμιο με το εντυπωσιακό υπέρθυρο από τον Θολωτό Τάφο στις Αχαρνές.

ΣΤΑΥΡΟΛΕΞΟ

Ο ΘΟΛΩΤΟΣ ΤΑΦΟΣ ΤΩΝ ΑΧΑΡΝΩΝ

Τα γράμματα μέσα στα χρωματιστά τετραγωνάκια σχηματίζουν μια κρυμμένη λέξη. Θα την ανακαλύψεις αν συμπληρώσεις το σταυρόλεξο.

Ποια είναι η κρυμμένη λέξη;

- 1) Έτσι ονομάζονται τα προσωπικά αντικείμενα του νεκρού - προσφορές που τοποθετούσαν οι συγγενείς στον τάφο.
- 2) Η οροφή εσωτερικά του θολωτού τάφου θυμίζει το "σπίτι" των μελισσών.
- 3) Ελεφάντινη κοσμηματοθήκη που βρέθηκε στο θολωτό τάφο των Αχαρνών.
- 4) Αποθηκευτικά αγγεία που βρέθηκαν στο θολωτό τάφο των Αχαρνών από τη Χαναάν της Παλαιστίνης.

*Χρυσό δαχτυλίδι με σκηνή κυνηγιού.
Ταφικός περίβολος Α των Μυκηνών.
Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.*

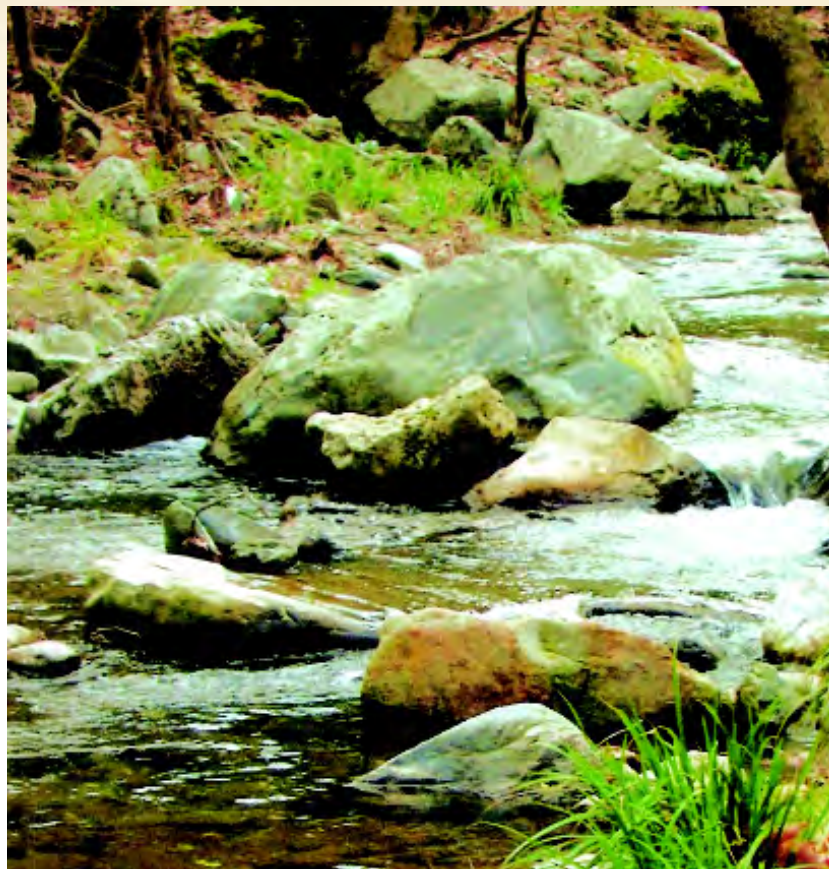

ΤΟ ΟΡΑΜΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΔΟΚΟΥ

Συχνά στο ρέμα κοντά στον τάφο του, κάτω από τον ίσκιο των πλατανιών τον έπαιρνε ο ύπνος τον Δημόδοκο και έβλεπε κάτι όνειρα αλλόκοτα, ανεξήγητα που τον τάραζαν σαν να 'ταν αληθινά, σαν όραμα προφητικό* μα αξεδιάλυτο.

Ήτανε λέει πεδαμένος και στο δρόμο του τάφου του, ερχόντουσαν άνθρωποι που αγνοούσε τα πρόσωπά τους μα τους ένιωθε δικούς του. Άνδρες και γυναίκες αλλιώςτικα ντυμένοι, κρατώντας όμορφα αγγεία με προσφορές, διακοσμημένα άλλοτε με γεωμετρικά σχήματα και άλλοτε με μορφές κόκκινες ή μαύρες πάνω σε μαύρο ή κόκκινο βάθος. Κάποια από αυτά είχαν παραστάσεις με κιθαρωδούς σαν να 'ξεραν ότι και αυτός στα νιάτα του τραγουδούσε και έπαιζε τη λύρα. Άλλοτε πάλι έφερναν κύπελλα, φιαλίδια αρωμάτων και πήλινα ομοιώματα αλόγων και μικροσκοπικών ασπίδων. Οι άνθρωποι αυτοί μιλούσαν όμορφα και ήταν όλο περηφάνια για την Αθήνα και τους προγόνους τους. Και ξάφνου η γαλήνη χανόταν. Δεν άκουγε πια ήρεμες φωνές μόνο κλάματα παιδιών, ουρλιαχτά γυναικών που γέμιζαν τον αέρα και ποδοβολητά αλόγων σαν σε μάχη με καβαλάρηδες πάνω σε αυτά, δεριστές του θανάτου να πλημμυρίζουν την ευλογημένη πεδιάδα... ποτάμι το αίμα**. Πλήθος από πολεμιστές, μαστιγώνοντας με λύσσα τα καπούλια των αλόγων τους που χλιμίντρizαν διαπεραστικά, έκαναν με τις αναμένες δάδες στέρφα τη γη και τις δασωμένες πλαγιές των βουνών. Κι ύστερα τίποτε, καμιά προσφορά... Μόνο σιωπή, ερημιά και καμένη γη. Ο Δημόδοκος αισθανόταν ένα βαθύ αβάσταχτο πόνο να του σχίζει τα στήθνη. Σε κείνη τη φωτιά ένιωθε πως πέδανε πραγματικά καθώς έπαψε να υπάρχει και ο τελευταίος άνθρωπος που θα μνημόνευε το όνομά του. Η λησμοσύνη είναι ο πραγματικός θάνατος των ανθρώπων. Μα ξάφνου, σαν σε λήθαργο, άκουγε έναν υπόκωφο ρυθμικό ήχο σαν να σκάβανε και ομιλίες σε μια γλώσσα που δεν καταλάβαινε και που δεν την είχε ακούσει ποτέ. Και αργότερα παιδικές χαρούμενες φωνές έρχιναν ξανά βάλσαμο στην πληγωμένη του

ψυχή. Και εκεί το όνειρο-όραμα τελείωνε. Ο Δημόδοκος κάτωχρος ξανάβρισκε τα λογικά του ύστερα από ώρα. Σαν συνερχόταν έλεγε στον εαυτό του: "Ανοπίες ενός ποιητή Δημόδοκε! Σε περιμένουν ακόμα πολλά χρόνια ζωής ανάμεσα στο λαό σου, δίπλα στη γυναίκα σου και στα παιδιά σου".

ΠΑΡΑΘΕΜΑ

MARTIN NILSON

"Ο άνθρωπος του λαού ήταν εξίσου ασήμαντος στη ζωή και στο θάνατο. Ο βασιλιάς όμως ήταν βασιλιάς και στον τάφο. Η δύναμή του δεν λιγόστευε από το θάνατο, απλώς μεταφερόταν σε μια σφαίρα όπου τον σέβονταν περισσότερο. Τα αρχαιολογικά ευρήματα είναι οι μάρτυρες της συνέχισης της ταφικής λατρείας σαν υλικής έκφρασης αυτής της δύναμης και πίστης. Πρέπει να συμπεράνουμε ότι ενώ τον κοινό άνθρωπο τον θυμόνταν μετά το θάνατο μόνο οι δικοί του και οι πιο αγαπητοί του άνθρωποι, ο βασιλιάς ήταν σεβαστός από όλο το λαό του στη ζωή όπως και στο θάνατο. Η ταφική του λατρεία αφορούσε όχι μόνο την οικογένειά του αλλά και το λαό. Εδώ βρίσκεται το κλειδί της ελληνικής λατρείας των ηρώων. Γεννήθηκε από τη λατρεία των νεκρών και πιθανόν να δυνάμωσε από τις πατριαρχικές αρχές των Ελλήνων μεταναστών και να εξαπλώθηκε σε έναν ευρύτερο κύκλο χάρις στην αυτοεκτίμηση των πανίσχυρων οικογενειών. Γιατί οι κοινωνικές συνθήκες που βασίζονται στην ιδέα της συγγένειας και της οικογένειας, βρίσκουν την θρησκευτική τους έκφραση στη λατρεία των προγόνων. Η λατρεία του ήρωα δεν είναι αρχικά τίποτε άλλο παρά η λατρεία ενός νεκρού που δεν ανήκει μόνο σε μια οικογένεια αλλά σε όλο το λαό."

"Η Αρχαία Ελληνική
Θρησκεία"

Βασιλική χρυσή
προσωπίδα από τον
Ταφικό περίβολο Α των
Μυκηνών. Εθνικό
Αρχαιολογικό Μουσείο.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

* Κατά τη διάρκεια της γεωμετρικής περιόδου σε μυκηναϊκά μνημεία όπως είναι οι θολωτοί τάφοι, εμφανίζεται και η λατρεία των νεκρών που ήταν θαμμένοι εκεί. Οι κάτοικοι των περιοχών φέρνουν προσφορές και τελούν θυσίες στις εισόδους αυτών των τάφων. Δεν πρόκειται μόνο για μια απλή εκδήλωση σεβασμού προς τους πανάρχαιους νεκρούς αλλά για κάτι το ουσιαστικότερο: η κοινότητα αναγνωρίζει τους νεκρούς αυτούς ως γεννήτορες της, ως προγόνους της και επανασυνδέεται με το ιστορικό της παρελθόν. Η ύπαρξη αυτή των προγόνων νομιμοποιεί την κατοχή και νομή των εδαφών στα οποία έχει εγκατασταθεί η κοινότητα ενώ η πολιούχος θεότητα είναι η δύναμη που τα προστατεύει. Επομένως οι σκοποί που εξυπηρετεί δεν είναι απλά ιδεολογικοί ή θρησκευτικοί αλλά και πολιτικοί.

Αττική πυξίδα με
ολόγλυφα αλογάκια.
750 π.Χ. Αρχαιολογική
Συλλογή Αχαρνών

Προτομή Περικλή.
Μουσείο Βατικανού,
Ρώμη.

ΠΑΡΑΘΕΜΑ

****** "Ο πιο επικίνδυνος εκθρός των Αθηναίων τα πρώτα χρόνια του πελοποννησιακού πολέμου δεν ήταν τόσο οι Σπαρτιάτες και οι σύμμαχοί τους όσο η μεγάλη επιδημία που έπληξε την πόλη της Αθήνας. Ο λοιμός ξέσπασε το 430 π.Χ. με ιδιαίτερη σφοδρότητα, συνεχίστηκε με την ίδια ένταση το 429 π.Χ., ενώ μετά από μια μικρή υποχώρηση επανήλθε τον χειμώνα του 427/6 π.Χ. περίπου για ένα χρόνο. Ο Θουκυδίδης περιγράφει αναλυτικά τα συμπτώματα του λοιμού, του οποίου μάλιστα υπήρξε και ο ίδιος ασθενής. Η περίπτωση να πρόκειται για εξανθηματικό τύφο -που είναι γνωστός και ως "η νόσος των στρατοπέδων"- με ενδεχόμενο συνδυασμό ευλογιάς είναι εξαιρετικά πιθανή, δίχως να αποκλείονται και άλλα λοιμώδη νοσήματα, όπως η πανώλη των πνευμόνων. Πάντως τίποτα δεν είναι βέβαιο και ο γρίφος παραμένει έως τις μέρες μας. Στην έξαρση της ασθένειας συνετέλεσε κυρίως ο συνωστισμός που προκλήθηκε στην πόλη της Αθήνας με την έλευση των κατοίκων της υπαίθρου εντός των τειχών. Οι ανδρώπινες απώλειες σε όλα τα επίπεδα της αθηναϊκής κοινωνίας ήταν πολύ υψηλές, αν και ακριβή αριθμητικά στοιχεία διαθέτουμε μόνο για όσους υπηρετούσαν ως ιππείς και οπλίτες (300 και 4.400 νεκροί αντίστοιχα). Είναι χαρακτηριστικό ότι από τους 4.000 οπλίτες που έστειλαν οι Αθηναίοι το 430 ως ενισχύσεις για την πολιορκία της Ποτιδαιας, οι 1.050 χάθηκαν από το λοιμό περίπου μέσα σε 40 ημέρες. Το μέγεθος της συμφοράς καταρράκωσε το ηθικό των Αθηναίων σε τέτοιο βαθμό που παραμελήθηκαν ακόμα και τα ταφικά έθιμα μέσα στον πανικό, ενώ η αποδάρρυνση τους ήταν τόσο μεγάλη ώστε να κάνουν πρόταση ειρήνης στη Σπάρτη κατά το δεύτερο έτος του πολέμου (η οποία απορρίφθηκε), παρά την αντίδραση του Περικλή. Ο τελευταίος ήταν θύμα του λοιμού το φθινόπωρο του 429 π.Χ."

Δομή : Η Ιστορία των Ελλήνων τόμος 1, 2006

Δραστηριότητα

Οι προσφορές στο δρόμο του θολωτού τάφου φαίνεται ότι τερματίζονται εξαιτίας του πελοποννησιακού πολέμου που ξεκίνησε το 431 π.Χ. Παρουσίασε στην τάξη το κλίμα εκείνης της περιόδου στην Αττική, όπως το περιγράφει ο ιστορικός Θουκυδίδης και αναζήτησε στο κείμενό του, τους λόγους εγκατάλειψης της λατρείας του χώρου.

Το Δημόδοκο ως τραγουδιστή-ποιητή χαρακτηρίζει η ικανότητα της ποιητικής ενόρασης. Χάρισμα θεϊκό που από τα πανάρχαια χρόνια διαθέτουν οι ποιητές όπως ο Όμηρος και οι προφήτες στη Βίβλο. Η νεότερη ελληνική ποίηση επίσης μας έδωσε άφθονα αριστουργήματα ποιητικής ενόρασης, όπως του Παλαμά, του Σικελιανού, του Ελύτη, του Σεφέρη, του Ρίτσου, του Σαχτούρη κ.α. Με τους συμμαθητές σου επέλεξε κάποια ποιήματα και διοργανώστε μια βραδιά ποίησης με "προφητικό περιεχόμενο". Προτείνεται η θεατρική αναπαράσταση.

Ιέρεια με κλάδους και λυράρης.
Λεπτομέρεια από τη σαρκοφάγο της
Αγίας Τριάδος. Μουσείο Ηρακλείου.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Ο δρόμος του θολωτού τάφου χρησιμοποιήθηκε από τα γεωμετρικά χρόνια έως την κλασική εποχή ως χώρος λατρείας νεκρών ηρώων. Αντίστοιχες ενέργειες παρατηρούνται και σε άλλους μυκηναϊκούς χώρους. Το όνειρο του Δημόδοκου, στοιχείο εμβόλιμο, εξυπηρετεί την προδρομική αφήγηση της ανασκαφής (προϊδεασμός).

Γιατί κατά τη γνώμη σου για μισή περίπου χιλιετία, οι κάτοικοι των Αχαρνών πήγαιναν στο θολωτό τάφο και άφηναν τις προσφορές τους; Να τεκμηριώσεις την απάντησή σου με ιστορικά, εθνολογικά, θρησκευτικά αλλά και μυθολογικά στοιχεία.

ΠΑΡΑΘΕΜΑ

ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ (Ανάγνωσμα έκτο: Προφητικών)

...εξόριστε ποιητή, στον αιώνα σου, λέγε τι βλέπεις;

-Βλέπω τα έθνη, άλλότες αλαζονικά, παραδομένα στη σφήκα και στο ξινόχορτο.

-Βλέπω τα πελέκια στον αέρα σκίζοντας προτομές Αυτοκρατόρων και Στρατηγών.

-Βλέπω τους εμπόρους να εισπράττουν σκύβοντας το κέρδος των δικών τους πτωμάτων.

-Βλέπω την αλληλουχία των κρυφών νομιμάτων.

Οδυσσέας Ελύτης

Ο ΔΗΜΟΔΟΚΟΣ ΛΥΡΑΡΗΣ

Μη φανταστείτε όμως ότι ο άρχοντας των Αχαρνών όλο πολεμούσε, δούλευε τη γη και ταξίδευε. Τις κρύες χειμωνιάτικες νύχτες αλλά και τα όμορφα ανοιξιάτικα και καλοκαιρινά βράδια μάζευε τους φίλους του γύρω από την εστία, τρώγανε και παίζανε το ζάρι. Και όταν πια τέλος χόρταιναν καλά με φαγοπότι άρχιζαν το χορό και το τραγούδι. Συχνά ο Δημόδοκος καλούσε στο αρχοντικό του τον Φιλήμονα, αοιδό από την Αθήνα. Όλοι σεβόντουσαν τον τραγουδιστή με τη γλυκιά φωνή και σώπαιναν σαν άρχιζε να απαγγέλλει μελωδικά για τους άθλους* του Ηρακλή και για τον Ιάσονα που με το καράβι του την Αργώ και τους Αργοναύτες έφτασε στον Εύξεινο Πόντο, για να φέρει το χρυσόμαλλο δέρας. Με τι τέχνη έφερνε μπροστά τους ολοζώντανους Αχαιούς, Αιγύπτιους, Χετταίους, Χαναναίους, Κρήτες, γυναίκες που μύριζαν φλισκούνι μέντα και κανέλα, χρυσά παλάτια και αλλόκοτα τέρατα! Άλλαζε φωνή και έκφραση, γίνονταν ένα με τον ήρωά του, πότε σκληρός πολεμιστής και πότε χαροκόπος, πότε πονηρός και άλλοτε φοβητσιάρης. Οι βραχίονες της πεντάχορδης λύρας του κατέληγαν σε κεφαλές κύκνων που κοίταζαν ο ένας τον άλλο μαγεμένοι κι αυτοί από το παίξιμο του αοιδού.

Ο ίδιος ο Δημόδοκος έπαιζε λύρα. Μάλιστα είχε δύο ελεφάντινες λύρες. Η μία στο κάτω μέρος της είχε σκαλισμένες σφίγγες που συζητούσαν μεταξύ τους. Μυθολογικά ζώα δηλαδή με κεφάλι γυναίκας, σώμα λιονταριού και φτερά πουλιού στην πλάτη. Έπαιζε τη λύρα και με τη γλυκιά του φωνή έπλεκε τα τραγούδια που υμνούσαν τα κατορθώματα των προγόνων του και αλάφρωνε η ψυχή του. Έβγαζε σαν ποιητής συναισθήματα που δεν μπορούσε να εκφράσει σαν πολεμιστής. Ήταν και αυτός ένας τρόπος να μιλά για πράγματα που ομολογούσε δύσκολα, σε ώρες που δεν βασιτούσε, σαν σε φίλο που ερχόταν από μακριά και βιαζόταν να του ανοίξει την καρδιά του μην τον προλάβει η ξενιτιά.

Τοιχογραφία από το ανάκτορο της Πύλου. Παράσταση μουσικού με πεντάχορδη λύρα και πουλί.

Δραστηριότητα

Από πού καταλαβαίνεις ότι ο λυράρης στο παλάτι της Πύλου είναι άντρας;

- | Από τα γένια και τα μουστάκια του
- | Από τα ρούχα του
- | Από το γεροδεμένο σώμα του
- | Από το σκούρο χρώμα του δέρματος
- | Από τα χοντρά χέρια του

Ο Θησέας σκοτώνει με το σπαθί του τον Μινώταυρο (Μελανόμορφος αμφορέας, 560-540 π.Χ.). Λονδίνο.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

* Για τους Έλληνες των ιστορικών χρόνων (1η χιλιετία π.Χ.) το απώτερο ένδοξο παρελθόν τους, η μυκηναϊκή εποχή, ήταν μια σειρά από εκστρατείες (π.χ. αργοναυτική, τρωική, θηβαϊκή), άθλους και λαμπρά κατορθώματα ηρωικών μορφών. Στον Ηρακλή και τον Θησέα, στον Ιάσονα και τον Αχιλλέα, στον Οδυσσέα και τον Αγαμέμνονα καθώς και σε άλλους ήρωες και ημίθεους, πολλοί από τους οποίους εθεωρούντο ιδρυτές των πόλεων και γενάρχες, αναγνώριζαν και τιμούσαν τους λαμπρούς προγόνους τους. Αυτούς και τα κατορθώματά τους ύμνησε η επική ποίηση, με πρώτα σε σπουδαιότητα έπη, την Ιλιάδα και την Οδύσσεια. Από τα πάθη, τα παθήματα και τα ανδραγαθήματα τους άντλησε τα θέματά της η αττική δραματική ποίηση του 5ου αι. π.Χ. και σε μεγάλο βαθμό ολόκληρη η αρχαία τέχνη. Για την ακριβή χρονική τοποθέτηση προσώπων και γεγονότων δεν υπήρχε σαφής αντίληψη, αφού αυτά είχαν φθάσει ως τις μέρες τους μέσα από τον προφορικό λόγο και το ηρωικό εκείνο παρελθόν είχε τυλιχτεί στην αχλύ του μύθου. Είναι ενδιαφέρον ότι τα μεγάλα ανακτορικά κέντρα, ιδιαίτερα οι Μυκήνες και η Θήβα, αποτελούν και τους πυρήνες γύρω από τους οποίους πλέχτηκαν οι σημαντικότεροι μυθολογικοί κύκλοι, γεγονός που πιστοποιεί τη μυκηναϊκή καταγωγή της ελληνικής μυθολογίας. Το βέβαιο είναι ότι στη μυκηναϊκή εποχή ανιχνεύεται σε μεγάλο βαθμό η αρχαιότερη ιστορική μνήμη των Ελλήνων και ότι στους ίδιους εκείνους χρόνους φαίνεται ότι σφυρηλατήθηκαν για πρώτη φορά τόσο οι στενοί δεσμοί που ένωναν τα διάφορα ελληνικά φύλα.

ΜΟΥΣΙΚΗ

Μουσική και χορός συνόδευαν τους Έλληνες στην καθημερινή ζωή, στο θρήνο, στην εργασία, στη λατρεία από τα πρώιμα χρόνια. Μουσικοί και μουσικά όργανα, λύρες και αυλοί, εικονίζονται από τη μυκηναϊκή εποχή σε τοιχογραφίες, σφραγίδες και δαχτυλίδια. Λατρευτές εικονίζονται να παίρνουν μέρος σε τελετουργικούς χορούς. Ο χορός ως τελετουργία μαγική, ξυπνά με το ρυθμικό χτύπημα των ποδιών και των χεριών τις χθόνιες δυνάμεις και προκαλεί ευφορία της γης και γονιμότητα.

Η λέξη "μουσική" προέρχεται από τις εννέα Μούσες. Οι Μούσες, Ευτέρπη, Ερατώ, Θάλεια, Καλλιόπη, Κλειώ, Μελπομένη, Ουρανία, Πολύμνια, Τερψιχόρη, κόρες του Δία και της Μνημοσύνης ήταν προστάτιδες των τεχνών. Ο Απόλλων, γιος του Δία και της Λητούς, θεός της τάξης, της μουσικής, της μαντικής και του φωτός, όταν τραγουδούσαν τις συνόδευε με την κιθάρα του. Οι αρχαίοι Έλληνες μέσα από τους μύθους προσπάθησαν να δώσουν μια αληθοφανή ερμηνεία για τη δημιουργία της μουσικής και των πρώτων μουσικών οργάνων όπως της λύρας και του αυλού. Η ελληνική μυθολογία είναι γεμάτη από ιστορίες θεοποιημένων μουσικών που συνδέονται με τη λατρεία. Πολλοί από αυτούς έχουν την καταγωγή τους στη Θράκη. Ο Διόνυσος, ο πιο λαοφιλής θεός, ήταν συνώνυμος της γιορτής, του γλεντιού και του τραγουδιού. Οι γιορτές προς τιμή του (κυρίως ο διθύραμβος) έπαιξαν σπουδαίο ρόλο στην εξέλιξη της δραματικής ποίησης. Η μουσική έπαιξε σπουδαίο ρόλο στα έργα του Αισχύλου, του Σοφοκλή, του Ευριπίδη και του Αριστοφάνη. Ο μυθικός ήρωας Ορφέας, γιος της Μούσας Καλλιόπης, λατρεύτηκε σαν ημίθεος καθώς με το παίξιμό του μάγευε έμψυχα και άψυχα. Οι αρχαίοι Έλληνες με τη μουσική αναζητούσαν το μέσο να έρθουν κοντά στους θεούς τους. Η μουσική ωστόσο ήταν συνδεδεμένη όχι μόνο με τη λατρεία των θεών τους, αλλά και με την ίδια τους την ύπαρξη. Η μουσική σήμαινε πολιτισμό και ευγένεια και τους συνόδευε σε κάθε κοινωνική εκδήλωση. Ζούσαν με το τραγούδι. Γεννιόντουσαν και πέθαιναν με τη μουσική. Άνθρωπος που δεν γνώριζε μουσική θεωρούνταν αμόρφωτος και άξεστος. Η εκπαίδευση εστιαζόταν στη μουσική και στη γυμναστική. Η μουσική απέβλεπε στην καλλιέργεια του πνεύματος και της ψυχής σε αντίθεση με τη γυμναστική που στόχευε στη διάπλαση του σώματος. Τα μουσικά όργανα των αρχαίων Ελλήνων χωρίζονταν σε τρεις κατηγορίες: τα έγχορδα, τα κρουστά και τα πνευστά. Το κύριο μυκηναϊκό μουσικό όργανο φαίνεται ότι ήταν η λύρα. Μοιάζει το σχήμα της με ανάποδο πέταλο και είχε συνήθως επτά χορδές. Παιζόταν με τα δάχτυλα ή με πλήκτρο και συνόδευε το τραγούδι ή την απαγγελία. Στην ιστορική εποχή οι χορδές στερεώνονταν σε όστρακο χελώνας ή σε ξύλο που λειτουργεί ως ηχείο. Τη μυκηναϊκή μουσική παράδοση απηχούν οι αοιδοί της ομηρικής εποχής και περιβάλλονται με δόξα και τιμή.

Σημαντικοί θεωρητικοί της μουσικής υπήρξαν ο μαθηματικός Πυθαγόρας και ο Αριστόξενος. Ακόμη και σήμερα μοιρολόγια, νανουρίσματα, κάλαντα, καντάδες, σκωπτικά, χορευτικά, αποκριάτικα, γαμήλια κ.ά. έχουν τις ρίζες τους στην αρχαία Ελλάδα.

ΠΑΡΑΘΕΜΑ

Γιατί έχουν δόξα και τιμή στη γη οι τραγουδιστάδες

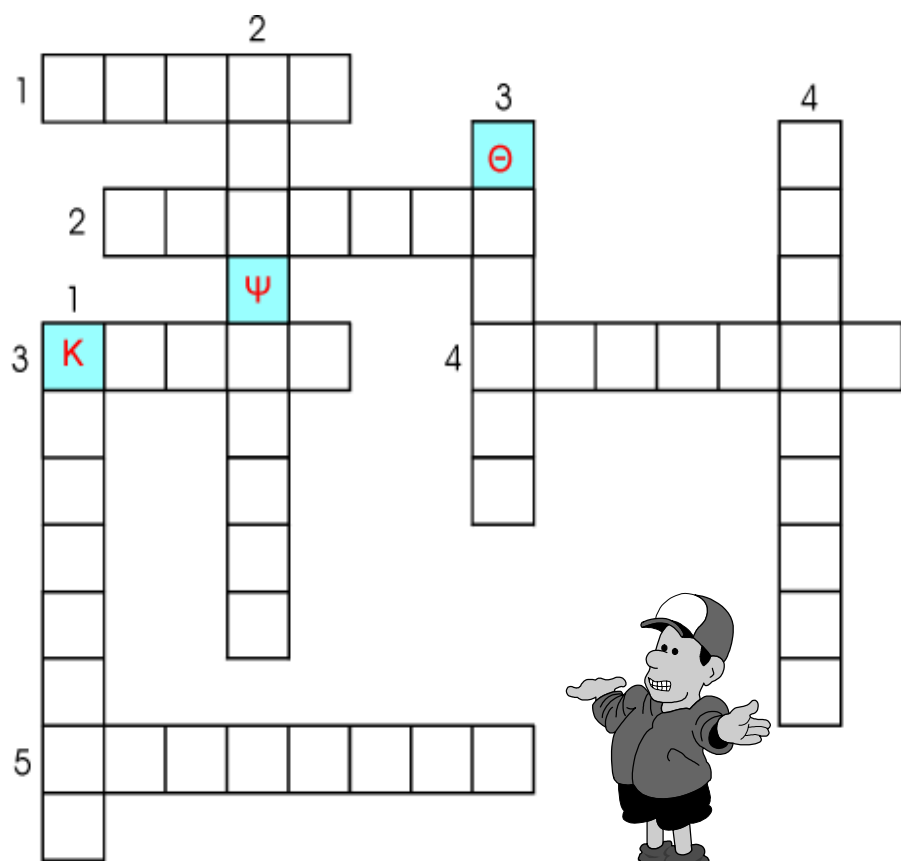
Απόλους που τους έμαθενα τραγουδούν η μούσα

Κι αγάπησε το γένος τους ξέχωρα από όλα τάλλα.

Οδύσσεια θ΄σπχ. 479-481

ΤΟ ΣΤΑΥΡΟΛΕΞΟ ΤΩΝ ΜΟΥΣΩΝ

ΤΟ ΚΡΥΠΤΟΛΕΞΟ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ

1. Μούσα της ερωτικής ποίησης
2. Μούσα της αστρονομίας
3. Μούσα της ιστορίας
4. Μούσα της αυλητικής
5. Μούσα της μιμικής

ΚΑΘΕΤΑ

1. Μούσα της επικής ποίησης
2. Μούσα του χορού και της λυρικής ποίησης
3. Μούσα της κωμωδίας
4. Μούσα της τραγωδίας

Ε	Κ	Ι	Θ	Α	Ρ	Α	Λ	Υ	Ρ	Α
Γ	Π	Α	Ν	Δ	Ο	Υ	Ρ	Α	Κ	Φ
Χ	Ν	Ο	Κ	Ε	Ρ	Α	Σ	Σ	Ρ	Ο
Ο	Ε	Κ	Σ	Λ	Β	Σ	Ο	Υ	Ο	Ρ
Ρ	Υ	Ρ	Υ	Κ	Α	Μ	Α	Ρ	Υ	Μ
Δ	Σ	Ο	Χ	Μ	Ρ	Α	Α	Ι	Σ	Ι
Α	Τ	Τ	Ε	Ο	Β	Ρ	Π	Γ	Τ	Γ
Β	Α	Α	Λ	Υ	Ι	Α	Ο	Γ	Α	Ξ
Δ	Ο	Λ	Υ	Σ	Τ	Υ	Λ	Α	Φ	Α
Ω	Π	Α	Σ	Α	Ο	Λ	Λ	Α	Ω	Ρ
Α	Ο	Ι	Δ	Ο	Σ	Ο	Ω	Ξ	Δ	Π
Ο	Ρ	Φ	Ε	Α	Σ	Σ	Ν	Α	Ν	Α

ΒΡΕΙΤΕ ΤΙΣ
ΚΡΥΜΜΕΝΕΣ
ΛΕΞΕΙΣ

κιθάρα	έγχορδα	πανδούρα	πνευστά
λύρα	Ορφείας	αιδός	κύμβαλα
κρονστά	κρόταλα	φόρμιγξ	σύριγγα
χέλυσ	Απόλλων	έπος	Μούσα
άσμα	βάρβιτος	άρπα	αυλός

ΦΟΡΜΙΓΑ

ΒΑΡΒΙΤΟΣ

ΑΡΠΑ

ΛΥΡΑ

ΠΑΝΔΟΥΡΑ

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΜΕΛΙΣΕΔΕΡ

"Κόντευε μήνας από τότε που σαλπάρισε ο άρχοντας Δημόδοκος με τους άλλους άρχοντες της Αττικής από το λιμάνι της Μουνιχίας, έχοντας σαν αποστολή να συνοδεύσουν τα μυκηναϊκά εμπορεύματα που θα αντάλλασαν στις αγορές της Ανατολής κυρίως με χαλκό, κασίτερο και ελεφαντόδοντο.

Αφού σταμάτησαν στα νησιά των Κυκλάδων για ανεφοδιασμό και εμπόριο άφησαν πίσω τους το Αιγαίο και μπήκαν στην Ανατολή. Δεξιά τους αόρατη η Αφρική, αριστερά, πέρα από τον ορίζοντα η Κύπρος. Τα χαράματα φάνηκαν τα χαμηλά βουνά της Χαναάν, γκρίζα στην αρχή και έπειτα γαλάζια. Σαν βγήκαν στο λιμάνι ξημέρωνε ο ήλιος τη μέρα του. Ο καπετάνιος, Ναυσικλής κατά το συνήθειό του έβριζε φαμίλιες, ζωντανούς και πεθαμένους, μέχρι οι ναύτες να πλευρίσουν σωστά το γοργό καράβι με τα σχοινιά, να ρίξουν τις λίθινες άγκυρες και να αράξουν στην αμμουδερή ακρογιαλιά. Στο λιμάνι δεν υπήρχε ούτε μια βάρκα. Μόνο εκεί στα ανοιχτά, ξεμοναχιασμένο λικνιζόταν στα ήρεμα νερά ένα ψαροκάικο. Απόρησαν οι άντρες. Δεν φαινόταν ψυχή. Ένωθαν ωστόσο να κυκλώνονται από αόρατες παρουσίες και κατέβηκαν ανήσυχτοι από το μονοκάταρτο καράβι. Ο άρχοντας με τους συνοδούς του, το Θυέστη και τον Ευρύμαχο προχώρησε προς τον δρόμο που οδηγούσε στο εμπορείο. Ξάφνου διέκρινε ένα αγόρι ίσαμε δέκα χρόνων. Το παιδί τον κοίταξε διαπεραστικά μέσα στα μάτια. Δύο μπουκλές σκίασαν το πρόσωπό του.

-Ο πατέρας δεν είναι εδώ. Είπε στη γλώσσα του.

Μου είπε πως θα γυρίσει μα οι ώρες περνούν κι εκείνος δε γυρίζει, δε γυρίζει...

Ο Δημόδοκος το κοίταξε και το αναγνώρισε. Αναγνώρισε σε αυτό τα χαρακτηριστικά του φίλου του Ιωβίτ του Χαναναίου, έμπορου κρασιού· το μελαμψό δέρμα, τα σκούρα μάτια, τα έντονα ζυγωματικά, τα λεπτά καλογραμμένα χείλη. Πήρε το παιδί από το χέρι και μπήκαν στον

Αμφορέας από τη Χαναάν της Παλαιστίνης. Βρέθηκε στο Θολωτό Τάφο των Αχαρνών. Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.

οικισμό. Τα σπίτια κατάμαυρα από φωτιά μύριζαν ακόμα καπνό, κάρβουνο και αίμα. Γυναίκες μαυροντυμένες έβγαζαν διαπεραστικές, αργόσυρτες κραυγές, χτυπούσαν τα στήθη τους και ξέσκιζαν τα μάγουλά τους καθώς μάζευαν από τα συντρίμια ό,τι είχε απομείνει.

-Κατάρα στους Χετταίους, φώναζαν.

Ο Δημόδοκος, ύστερα από πολλά ακατανόητα λόγια, κλάματα και παύσεις, έμαθε τι είχε συμβεί. Χετταίοι πολεμιστές επιτέθηκαν στο χωριό, άρπαξαν τρόφιμα, γυναίκες, άνδρες και παιδιά. Οι Χαναναίοι πολέμησαν με μανία με ό,τι έβρισκαν μπροστά τους. Λόγχη με λόγχη, κορμί με κορμί συγκρούστηκαν, αναπήδησαν, σωριάστηκαν κάτω, μέταλλα, άνθρωποι, ζώα. Έτσι πολέμησαν, μα η αντίστασή τους δεν κράτησε πολύ. Οι Χετταίοι με τα σιδερένια όπλα ήταν άγριοι και ανελέητοι. Μέσα σε μερικές στιγμές η ήσυχη ζωή των ειρηνικών Χαναναίων ποδοπατήθηκε και η πόλη τους καταστράφηκε. Ο άρχοντας από την Αττική αναζήτησε τους φίλους του μέσα στα ερείπια. Ξαπλωμένο σε μια ψάδα διέκρινε ένα γέρικο σώμα.

-Παπού, παπού μου! Αναφώνησε ο μικρός κλαίγοντας με αναφιλητά...

Σκηνή πολιορκίας από
ρυτό που βρέθηκε
στην ακρόπολη των
Μυκηνών. Εθνικό
Αρχαιολογικό
Μουσείο.

Ο γέρος σαν είδε τον άρχοντα κάλυψε τα μάτια με το χέρι του. Ήταν ένας εξαιρετικά υπερήφανος άνθρωπος και δεν ήθελε να δει τον εξευτελισμό του, γιατί τον είχε γνωρίσει στις μέρες του μεγαλείου του. Τότε που ήταν ο πιο σπουδαίος έμπορος κρασιού στην περιοχή. Ο Δημόδοκος πήρε στα χέρια το γέρικο χέρι του άνδρα και το κράτησε. Ο γέροντας έσκυψε το κεφάλι του και με ξέπνοη φωνή του είπε:

- Οι καταραμένοι οι Χετταίοι έσκισαν τα ρούχα μου και τσάκισαν το κορμί μου. Εσύ όμως σαν πολεμιστής θα είσαι συννηδισμένος σε χειρότερα θεάματα, κι έτσι δεν ντρέπομαι, γιατί μπροστά στο θάνατο δεν αξίζει να κοκκινίζει κανείς για την αθλιότητά του. Θέλω να μου υποσχεθείς ότι θα πάρεις τούτο το παιδί μαζί σου. Ξέρω ότι αγαπούσες πολύ το γιο μου σαν αδελφό. Θα σου έκαμα ένα δώρο μα οι καταραμένοι οι Χετταίοι δεν μου άφησαν τίποτα.

Ο Δημόδοκος του σφούγγισε τον ιδρώτα και του 'κλεισε τα μάτια. Αφού έδωσε και απέδωσε τις τιμές που όφειλε στο νεκρό, πήρε το παιδί από το χέρι και κατηφόρισαν στο λιμάνι. Ο ήλιος μελαγχολικός κόντευε πια να γείρει και στα χαλάσματα απλώθηκαν οι ίσκιες της σιωπής. Ο καπετάνιος ανυπομονούσε να ξεκινήσει για το επόμενο λιμάνι. Να προλάβουν την αγορά με το ξημέρωμα. Βιαζόταν να γεμίσει

το αμπάρι με πραμάτειες. Η θάλασσα στην Ουγκαρίτ άστραφτε γαλήνια και θερμή. Σαν τέλειωσαν τις αγορές και γέμισαν το αμπάρι του πλοίου με χαναναίτικους αμφορείς με κρασί και ρητίνη κοκκορεβιδιάς ο Ναυσικλής τηρώντας το έθιμο κάλεσε τον ιερέα να ευλογήσει το ταξίδι τους. Στο λιμάνι βρισκόταν και άλλο ένα μεγάλο εμπορικό ελληνικό πλοίο ως δεκαπέντε μέτρα μακρύ, με μαύρη καρίνα και κόκκινα πανιά. Το πλοίο με καπετάνιο τον Εύννο είχε φορτώσει το πλοίο στην Κύπρο με τάλαντα χαλκού τακτοποιημένα στο αμπάρι σε σειρές, πάνω σε προστατευτικό σώμα αγκαθωτών δάμνων, με σταθμιά, υαλόμαζα, ελεφαντόδοντο από την Αίγυπτο, έβενο από τη Νουβία και άλλα πολύτιμα αντικείμενα που προορίζονταν για τα ανακτορικά εργαστήρια των Μυκηνών. Σαν άρχισε ο ιερέας τις σπονδές και τις ωδές δύο πεταλούδες πέταξαν πάνω από τα σκοινιά των πλοίων. Ένα μικρό θαλασοπούλι χιμήξε και έφαγε την μια πεταλούδα με τα μαύρα φτερά και τις κόκκινες βούλες. Ο ιερέας σκυδρώπιασε και δέχτηκε με βαριά καρδιά την πληρωμή του από τον καπετάνιο του πλοίου που θα βούλιαζε πριν φτάσει στη νήσο Μεγίστη*. Εξήντα μέρες είχε διαρκήσει το ταξίδι από του ήλιου τα γυρίσματα σαν γύρισε ο άρχοντας Δημόδοκος στην Αττική παρέα με το παιδί. Τα μάτια του είχαν δει αρκετές από τις κακίες των ανθρώπων. Ο Δημόδοκος ανέπνευσε με λαχτάρα τη μυρωδιά της πατρίδας του σαν άρωμα δυνατού κρασιού, ειρηνική όσο καμιά, και ζεστή σαν αγκαλιά μάνας."

-Πατέρα τι έγινε το αγοράκι, ρωτούσαν κάθε φορά τα παιδιά το Δημόδοκο σαν τελείωνε τούτο το τραγούδι. Μα εκείνος δεν απαντούσε. Κοιτούσε μονάχα κλεφτά τον Μελισεδέρ με τα μελαγχολικά, υγρά μάτια που τον παρακολουθούσαν γεμάτα πόνο καθώς τραγουδούσε.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

* Στο σημείο αυτό η ιστορία αναφέρεται στο ναυάγιο της εποχής του χαλκού που βρέθηκε στο Ulu Burun απέναντι από το Καστελόριζο (στα αρχαία χρόνια γνωστό ως Μεγίστη). Το μυκηναϊκό πλοίο μετέφερε πλούσιο φορτίο με προέλευση την Εγγύς Ανατολή, την Αίγυπτο και την Κύπρο. Το φορτίο του ήταν πρώτες ύλες, τάλαντα χαλκού, κασσίτερου και υαλόμαζας, ελεφαντόδοντο, οστά ιπποπόταμου, έβενος, αυγά στρουθοκαμήλου, χαναναίτικοι αμφορείς με ρητίνη τερεβίνθου χρήσιμη στην αρωματοποιία και στην παραγωγή κρασιού.

ΣΤΟ ΔΩΜΑΤΙΟ ΤΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΣ

Η Μικηναία.
Τοιχογραφία
από τις
Μικήνες.

Η αρχόντισσα Θεοδώρα καμάρωνε το σύντροφό της κατισμένη πάνω στο θρονί της. Σωστή αριστοκράτισσα, περιποιημένη, ευγενική και πάντα καλόχαρη. Φορούσε φορέματα στο χρώμα της πορφύρας με μακριά φούστα με χρυσά σιρίττια που κουδούνιζαν καθώς περπατούσε. Είχε μακριά καστανά μαλλιά που τα έπιανε τα μισά ψηλά σε κότσο ενώ τα άλλα τα άφηνε να πέφτουν σε μπούκλες πάνω στους ώμους της. Στόλιζε το κεφάλι της με κορδέλες και σφηκωτήρες. Φορούσε βραχιόλια, περιδέραια και σκουλαρίκια ενώ τα δάχτυλά της ήταν γεμάτα δαχτυλίδια. Τα χείλη της και τα μαγουλά της τα έβαφε με κοκκινάδι. Μην φανταστείτε όμως ότι όλη μέρα καθόταν στον καθρέφτη και έβγαζε τα φρύδια της. Αντίθετα ήταν πολύ νοικοκυρά. Φρόντιζε το σπίτι της, τον άντρα της και τα παιδιά της και όλοι είχαν να λένε

Ελεφάντινη κυλινδρική
πυξίδα από το Θολωτό
Τάφο των Αχαρνών. Εθνικό
Αρχαιολογικό Μουσείο.

για τη νοικοκυροσύνη της και τα υφαντά της που τα ύφαινε στον όρθιο τον αργαλειό. Γι' αυτό και ο άντρας της την αγαπούσε πολύ και της έκανε πολλά δώρα: υφάσματα από την Ασία και την Αίγυπτο, αρώματα και κοσμήματα.

Μια φορά μάλιστα σ' ένα από τα ταξίδια του της έφερε μια πυξίδα, ένα όμορφο κουτί με καπάκι για να βάζει τα κοσμήματά της. Η πυξίδα αυτή ήταν ελεφάντινη και είχε πάνω παράσταση με κριάρια σε δύο σειρές, μία πάνω και μια κάτω. Το καπάκι είχε τέσσερα αγριοκάτσικα ξαπλωμένα.

Πόσο της άρεσε αυτό το κουτί της μικρούλας Αμφιδώρας ! Μέσα σ' αυτό φύλαγε η μητέρα της τα κοσμήματά της. Βραχιόλια, δαχτυλίδια, περιδέραια, και σφραγίδες από χρυσό, ασήμι, υαλόμαζα, και φαγεντιανή. Σε άλλα κουτιά πάνω στο τραπέζι της που ήταν από κέδρο με πλαίσια από ελεφαντόδοντο, φύλαγε τις πόρπες, τις καρφίτσες και τα ροδόσχημα κουμπιά που συγκρατούσαν τις εσάρπες της και στερέωναν τα ρούχα της. Το δωμάτιό της μύριζε μοσχοκάρυδο, γαρύφαλλο, κάρδαμο, κολιάνδρο και ρόδα. Συχνά πήγαινε ο Δημόδοκος στην Αθήνα να της αγοράσει αρώματα από τον Φιλαίο, τον αρωματοποιό, ψιμύδια για το πρόσωπό της και κρέμα από αλόη για το δέρμα της. Το εργαστήρι του αρωματοποιού ήταν γεμάτο με φιαλίδια, μικρούς ψευδοστομούς αμφορείς σφραγισμένους με κερί, γεμάτους με αρωματικά έλαια από φασκόμηλο, ρόδο, ίριδα, κρόκο, μαντζουράνα, γλυκάνισο και κέδρο τακτοποιημένα πάνω στα ράφια.

Σύμπλεγμα με
τρεις μορφές από
ελεφαντοστό από
τις Μυκήνες.
Εθνικό
Αρχαιολογικό
Μουσείο

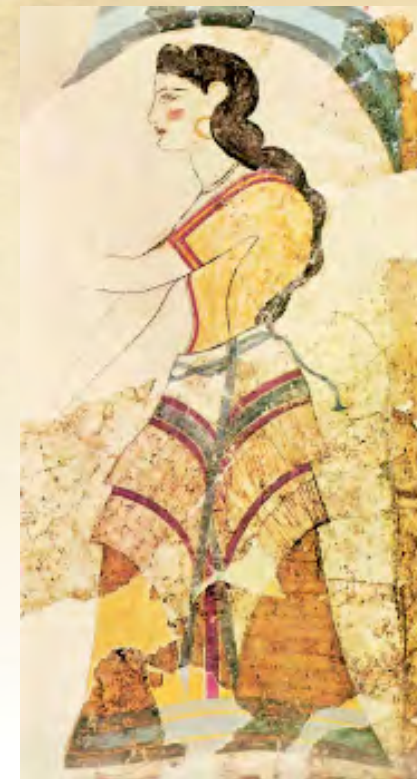
Η Αμφιδώρα, συχνά έμπαινε στο δωμάτιο της μητέρας της και πείραζε τα πράγματά της. Φορούσε τα κοσμήματα, τα σανδάλια της με τις χοντρές τις σόλες και τα ρούχα της και κοιταζόταν στον χάλκινο καθρέφτη. Καμιά φορά η μάνα την έκανε τσακωτή και τότε ποιος την άκουγε...!

Μια μέρα η Λυκία η επιστάτρια, φώναξε την Θεοδώρα να μαλώσει τις κλώστριες, τις υφάντρες και τις ράφτρες που είχαν πιάσει κουβεντολόι για το ποια ήταν πιο νοικοκυρά. Τότε η μικρούλα Αμφιδώρα μπήκε κρυφά στην κάμαρά της και πλησίασε το κουτί που η μάνα το έλεγε πυξίδα μα για κείνη ήταν ένα μαγικό, απαγορευμένο κουτί, κάτι σαν το κουτί της Πανδώρας. Η Αμφιδώρα ήταν ενθουσιασμένη που το κρατούσε επιτέλους στα χέρια της και δεν χόρταινε

να το βλέπει, καθώς άστραφτε στο φως του ήλιου. Η περιέργεια της να δει τι είχε μέσα το κουτί, γινόταν όλο και πιο ακατανίκητη. Το κρατούσε στα μικρά χεράκια της χωρίς να ανασαίνει, από φόβο μη και ξυπνήσουν τα αγριοκάτσικα που κούρνιαζαν πάνω στο πάτωμα. Το δαύμαζε αυτό το κουτί μα το φοβόταν κιόλας. Φοβόταν για κείνα που μπορούσαν να ξεπροβάλουν από μέσα. Ο αδελφός της ο Αλέξανδρος, που όλο την τρόμαζε με φρικτές ιστορίες, της έλεγε ότι αν το άνοιγε θα πετάγονταν από μέσα σμήνη από σιχαμερά τέρατα με πύρινες γλώσσες και θα την πάθαινε όπως η άμυαλη Πανδώρα. Θυμόταν ακόμη η Αμφιδώρα τη φοβερή ιστορία της γυναίκας του Επιμηδέα. "Όταν ο Δίας ανακάλυψε ότι ο Προμηθέας έκλεψε τη φωτιά και την έδωσε στους ανθρώπους θύμωσε πολύ. Για να τιμωρήσει τους ανθρώπους έβαλε τον Ήφαιστο να πλάσει μια γυναίκα από χώμα και νερό που όλες οι θεές της χάρισαν από ένα δώρο. Ο Ερμής όμως με εντολή του Δία έβαλε στην ψυχή της την περιέργεια. Την Πανδώρα έστειλε ο Δίας στον Επιμηδέα σαν νύφη μαζί με ένα κουτί για προίκα. Ο Επιμηθέας ξεχνώντας τη συμβουλή του Προμηδέα να μην δεχτεί κανένα δώρο από το Δία πήρε για γυναίκα του την Πανδώρα. Και σαν τότε συνήδειο μετάνιωσε ύστερα για την πράξη του. Γιατί αυτό ήταν το φυσικό του. Μόνο όταν πάθαινε το κακό, του ερχόταν η σύνεση. Ζήτησε όμως από την γυναίκα του να μην ανοίξει το κουτί. Εκείνη όμως δεν μπόρεσε να συγκρατηθεί. Άνοιξε το κουτί και από μέσα πετάχτηκαν σμήνη ολόκληρα μικρών πνευμάτων. Τελευταία μόνο, στο πάτο του κουτιού με κατεβασμένα τα φτερά έμεινε η Ελπίδα. Τα πνεύματα εκείνα δεν ήταν παρά οι φροντίδες, οι καημοί, οι θρήνοι, οι οδύνες, οι ασθένειες και κάθε λογής συμφορές που καταδιώκουν πότε τον ένα θνητό και πότε τον άλλο". Με τέτοιες ιστορίες ο Αλέξανδρος έκανε την Αμφιδώρα τις νύχτες να μένει ξάγρυπνη και να μην μπορεί να κοιμηθεί. Συχνά έβλεπε εφιάλτες και ξύπναγε με κλάματα. Και δεν κοιμόταν παρά μόνο σαν την έπαιρνε αγκαλιά η γλυκιά της μανούλα.

ΕΛΕΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑ

Οι Μυκηναίοι ήταν εξαιρετικοί τεχνίτες ελεφαντόδοντου. Με το ελεφαντόδοντο υλικό πολύτιμο μα και ευαίσθητο που το έφερναν από την Αφρική και κυρίως τη Συρία κατασκεύαζαν μικροαντικείμενα όπως ειδώλια, πυξίδες, χτένια, σφραγίδες, και ανάγλυφα πλακίδια με παραστάσεις ζώων, ανθρώπων, γραμμικά θέματα που διακοσμούσαν έπιπλα, ξύλινα κουτιά, λαβές όπλων και καθρέπτες. Η ελεφαντουργία, τέχνη ανακτορική, με σημαντικότερο κέντρο τις Μυκήνες, μοιάζει με την ξυλογλυπτική. Χαρακτηριστικά παραδείγματα ελεφαντουργίας αποτελούν τα ελεφάντινα αντικείμενα που βρέθηκαν στο Θολωτό Τάφο στις Αχαρνές όπως η λύρα με τις ανάγλυφες σφίγγες στη βάση της, η πυξίδα με τα κριάρια (ή κατά άλλους αλογάκια) και τα διακοσμητικά πλακίδια.

ΚΑΛΛΩΠΙΣΜΟΣ

Για τον καλλωπισμό τους οι Μυκηναίες χρησιμοποιούσαν χάλκινα ξυράφια, τριχολαβίδες, καθρέπτες, χτένια από ξύλο, κόκαλο και ελεφαντοστό για το χτένισμα και το στολισμό των μαλλιών. Για τα περίτεχνα χτενίσματα χρησιμοποιούσαν περόνες και σφηκωτήρες. Χρησιμοποιούσαν επίσης αρώματα, αλοιφές, ψιμύθια, αρωματικά έλαια και κρέμες. Οι πινακίδες της Γραμμικής Β Γραφής μας πληροφορούν για δύο τουλάχιστον αρωματοποιούς, το Θυέστη και τον Ευμήδη και για την παραγωγή αρωματικών ελαίων και αλοιφών στην Κνωσό και στην Πύλο. Τα φυτά που χρησιμοποιούσαν ήταν φασκόμηλο, ροδέλαιο, κύππειρο, κορίανδρο, κύμινο, μίνθη, ελελίφασκο, τριαντάφυλλο, γιασεμί, λεβάντα, μέντα, μάραθο αλλά και κρασί και μέλι. Τα χείλη, τα μάγουλα και τα νύχια βάφονταν έντονα κόκκινα ενώ τα μάτια και οι βλεφαρίδες τονίζονταν με μαύρο περίγραμμα. Τα χρώματα τα έτριβαν σε λίθινες παλέτες και τα φυλούσαν σε μικροσκοπικά αγγεία.

Δραστηριότητα

- | Φτιάξε ανάγλυφα πλακίδια χρησιμοποιώντας μαλακό ξύλο. Σχεδιάσε το θέμα σου και αφάιρεσε στη συνέχεια προσεχτικά ένα λεπτό στρώμα από το φόντο και από τις λεπτομέρειες με λεπίδι. Μπορείς να τα κολλήσεις σαν επένδυση πάνω σε ένα χάρτινο κουτί αφού τα βάψεις στο χρώμα του ελεφαντόδοντου.
- | Στις παρακάτω εικόνες εντόπισε τις ομοιότητες και τις διαφορές ανάμεσα στη λαϊκή φορεσιά των Αχαρνών και τη φορεσιά της εποχής του Χαλκού στο Αιγαίο. Αναζήτησε και άλλα παραδείγματα και κάνε μια παρουσίαση της εξέλιξης της γυναικείας ενδυμασίας από την αρχαιότητα έως τον 19 αι. μ.Χ. στην τάξη σου.

Η ΛΑΤΡΕΙΑ ΤΩΝ ΘΕΩΝ

Τον αγαπούσε πολύ η αρχόντισσα Θεοδώρα τον Δημόδοκο και φυσικά όχι μόνο για τα δώρα που της έφερνε από τα μακρινά του ταξίδια, υφάσματα, κοσμήματα, σμύρνα και λιβάνι. Τον αγαπούσε γιατί ήταν ευγενικός, καλός και δίκαιος. Τον αγαπούσε πάνω από όλα για την όμορφη οικογένεια που είχαν κάνει και γιατί πάντα ήταν μαζί και στις κακές και στις καλές στιγμές. Τον σεβότανε και τον καμάρωνε. Ιδιαίτερα τον καμάρωνε στις γιορτές όταν ο άνδρας της φορώντας τα αρχοντικά του ενδύματα διακοσμημένα με σιρίτια και διάσπαρτα χρυσά κοσμήματα πήγαινε τις προσφορές στο ιερό τέμενος του θεού. Τον συνόδευαν πάντα οι πιστοί του δορυφόροι, ο Θυέστης και ο Ευρύμαχος, δυο μακρυμάλληδες γενειοφόροι πολεμιστές με κοντές δερμάτινες πανοπλίες, περικνημίδες και πέδιλα με δερμάτινες σόλες που άφηναν

Χρυσό δαχτυλίδι από θαλαμωτό τάφο των Μυκηνών με σκηνή λατρείας. Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.

Χρυσό δαχτυλίδι από τις Μυκήνες με δύο λατρεύτριες σε τελετουργική σκηνή. 15ος αι. π. Χ. Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.

ελεύθερους τους αστραγάλους. Εκεί τον υποδεχόταν ο αρχιερέας στεφανωμένος και αγέρωχος στο βωμό του μεγάλου Δία κρατώντας το ιερό ρυτό και ολόγουρά του τα ιεροπαίδια με αγγεία γεμάτα καρπούς, για να τα προσφέρουν στο θεό και να εξασφαλίσουν την εύνοιά του. Έβασε ο άρχοντας τα άνθη και τους καρπούς στο βωμό και ο ιερέας έριχνε το αρωματικό λάδι και άναβε φωτιά. Άλλοτε πάλι θυσίαζε ζώα. Και σαν ήδελε να πάρει κάποια μεγάλη απόφαση, για ζητήματα φοβερά και αξεδιάλυτα ζητούσε από τον ιερέα να παρατηρήσει τα σπλάχνα ή την πτήση των πουλιών και των μελισσών και τον τρόπο που έπεφταν τα χαλίκια και τα κότσια.

Χρυσό δαχτυλίδι
από θαλαμωτό
τάφο των
Μυκηνών με
σκηνή λατρείας.
Εθνικό
Αρχαιολογικό
Μουσείο.

Χρυσό έλασμα με
μορφή κουκουβάγιας
από την Πύλο. 15ος
αι. π. Χ. Εθνικό
Αρχαιολογικό
Μουσείο.

Ο Δημόδοκος ήταν δυνατός άντρας και ατρόμητος. Μόνο στους θεούς μπορούσε να εξομολογηθεί τους φόβους του και τις αγωνίες του. Η εξομολόγηση πάντα του έφερνε μια λύτρωση, μια γαλήνη. Ποτέ δεν τους ξεχνούσε ούτε στις καλές ούτε στις κακές στιγμές. Τους τιμούσε και τους σεβότανε.

Και η Θεοδώρα όμως σαν αρχόντισσα έπαιρνε μέρος στις θρησκευτικές τελετές. Στα νιάτα της ήταν ιέρεια της Μεγάλης Θεάς, της Μπτέρας Γης. Πιστή σαν όλες τις γυναίκες, στην παλιά θρησκεία, τότε που οι γυναικείες θεότητες κρατούσαν τα πρωτεία στο ιερατείο, στο σπίτι, στον οικισμό. Τιμούσε πολύ τις γυναικείες θεότητες ιδιαίτερα τις προστάτριες της γέννας, τη Μαία και τη "Δέσποινα" Λατώ. Στο ιερό δέντρο της φωτοστάλαχτης Αθηνάς είχε αφιερώσει τα μαλλιά της σαν ήταν έγκυος στο πρώτο της παιδί, τον διάδοχο του Δημόδοκου. Σαν την έπιασαν οι πόνοι της γέννας μια κουκουβάγια στάθηκε στο παραθύρι της και η Θεοδώρα έδωσε το όνομα Γλαύκος στο παιδί για να τιμήσει τη θεά. Τώρα πια έβλεπε τις κόρες της, Ελένη και Μηδεσικάστη, να

υπηρετούν τη μεγάλη θεά της γονιμότητας, ως ιέρειες, πριν ενηλικιωθούν και παντρευτούν καθώς ήταν το έθιμο. Όλο το χρόνο ύφαιναν την ιερή εσθήτα που θα προσέφεραν στο ξόανο της θεάς στα θρονοελκτήρια. Στη γιορτή της θεάς πάλι στα Θεοφόρια στο τελεστήριο της Ελευσίνας η ίδια τους έπλεκε τα μαλλιά σε μακριές κοτσίδες και τους φορούσε το φόρεμα με τη στενή ζώνη, τους φραμπαλάδες και το στενό κροκί πουκάμισο με τα κοντά μανίκια. Περιδέραια από χρυσό και πολύτιμους λίθους στόλιζαν το μακρύ λευκό λαιμό τους. Έπρεπε να είναι πολύ όμορφες καθώς θα τις παρακολουθούσε πλήθος κόσμου. Πήγαιναν όλοι οι Αχαρνείς στο ιερό άλσος της θεάς με γέλια και τραγούδια. Εκεί, στο μεγάλο πέτρινο βωμό, στέκονταν δεξιά και αριστερά οι ιέρειες με τα χέρια υψωμένα στον ουρανό και προσεύχονταν στη θεά. Την δόξазαν για τους καρπούς που τους έδωσε και της ζητούσαν να είναι πάντα γενναιόδωρη μαζί τους. Η μικρούλα Αμφιδώρα ακολουθούσε όλο καμάρι τη πομπή κρατώντας κλαδιά, στεφανωμένα με λευκές κορδέλες και ανυπομονούσε να μεγαλώσει και εκείνη για να κρατήσει το πύλινο ταυράκι. Πάνω στην πλάτη του είχε ένα στόμιο που μέσα έριχναν κατά τη διάρκεια της τελετής λάδι, κρασί ή μέλι και έσταζε σιγά - σιγά στον βωμό από μια μικρή τρυπούλα που είχε στην κοιλιά.

Δραστηριότητα

Οι γνώσεις μας για τη θρησκεία των Μυκηναίων στηρίζονται στις πινακίδες της Γραμμικής Β και σε παραστάσεις σε δαχτυλίδια, σφραγιδόλιθους και τοιχογραφίες. Αποτελούν θα έλεγε κανείς τις

εικόνες ενός βιβλίου για το οποίο θα πρέπει να γράψουμε το κείμενο. Με βάση τις εικόνες και τις γνώσεις σου γράψε μια ιστορία με θρησκευτικό περιεχόμενο.

ΣΥΝΟΙΚΙΑ, ΜΙΑ ΓΙΟΡΤΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

Πόσο της άρεσαν οι γιορτές της Αμφιδώρας! Ιδιαίτερα της άρεσαν τα Συνοίκια, η γιορτή που έκαναν στο τέλος της άνοιξης όλοι οι Αθηναίοι και γιόρταζαν την ένωση όλων των οικισμών της Αθήνας που είχε κάνει ο βασιλιάς Θησέας. Σ' αυτή τη γιορτή μαζεύονταν στην αγορά οι κάτοικοι από όλα τα χωριά με τα κάρρα τους που τα έσερναν βόδια ή γαϊδουράκια. Οι πιο πλούσιοι βέβαια, ντυμένοι με άσπρους, κόκκινους και μαβιούς μανδύες στολισμένους με πολύχρωμα, ασημένια και χρυσά φεστόνια, έφταναν με όμορφες δίτροχες άμαξες που τις έσερναν άλογα. Οι έμποροι έστηναν την πολύχρωμη πραμάτειά τους πάνω σε ξύλινους πάγκους σκεπασμένους με τέντες, παράγκες πολύβουες που απλώνονταν σε μια μικρή εφήμερη πολιτεία. Μέσα στα ψάθινα πανέρια έβρισκες το καθετί! Από φρούτα, υφάσματα, κορδέλες, νόστιμες μελόπιτες, πάνινες κούκλες και τόπια ζωγραφισμένα, γεμισμένα με άχυρο μέχρι χαλκώματα που αστραποβολούσαν στον ήλιο. Και πρώτος απ' όλους έφτανε ο Δημόδοκος με την οικογένειά του. Ήταν περήφανος που ήταν φίλος του βασιλιά Θησέα. Σαν έφθασε ο Θησέας στην Αθήνα από την Τροιζήνα, ο Δημόδοκος τον βοήθησε στον πόλεμο με τον θείο του Πάλλαντα - άρχοντα της Παλλήνης - που με τους πενήντα γιούς του, τα ξαδέλφια δηλαδή του Θησέα, θέλησαν να του πάρουν την εξουσία. Ως τότε, από την εποχή του Κέκροπα, στην Αττική υπήρχαν πολλές πολιτείες, η καθεμιά με τον δικό της άρχοντα, μα που μεταξύ τους δεν είχαν ομόνοια. Ο Θησέας, σαν πέθανε ο πατέρας του Αιγέας και πήρε την βασιλεία, κατάργησε τις εξουσίες στους άλλους οικισμούς. Ως κυβερνήτης ήταν δίκαιος και έδωσε ισοπολιτεία σε όλους. Η Αθήνα στα χρόνια του έγινε μεγάλη και οι κάτοικοι της Αττικής, αν και πλήρωναν σε αυτήν φόρους, ήταν ευχαριστημένοι και τον αγαπούσαν.

Πλαστικό αγγείο με μορφή αλόγου. 12ος αι. π.Χ.
Αρχαιολογικό Μουσείο Ρόδου.

ΚΑΛΟ ΤΑΞΙΔΙ ΔΗΜΟΔΟΚΕ

Έτσι περνούσαν τα χρόνια. Και τα αγόρια του Δημόδοκου μεγάλωσαν και έγιναν δυνατά παλικάρια και τα κορίτσια του όμορφες γυναίκες που παντρεύτηκαν σαν ήρθε η ώρα και έκαναν δικές τους οικογένειες. Και ο άρχοντας Δημόδοκος και η αρχόντισσα Θεοδώρα γερνούσαν ευτυχισμένοι τριγυρισμένοι από τα χαρούμενα παιδικά "τιτιβίσματα" των εγγονών τους. Κάποια μέρα ο άρχοντας Δημόδοκος, παππούς πια, έκλεισε τα μάτια του και έφυγε από τη ζωή. Στενοχωρήθηκαν όλοι πολύ γιατί όσο ζούσε ήταν καλός και δίκαιος. Τον έντυσαν με τα καλά του ρούχα με τα χρυσά κοσμήματα πάνω στο στήθος και αφού τον θρήνησαν για τρεις μέρες στο αρχοντικό του, τον μετέφεραν πάνω σε ένα ξύλινο φορείο με μια άμαξα, στο δολωτό τάφο που είχε φτιάξει καιρό πριν.

Τον συνόδευσαν όλοι μαζί συγγενείς και φίλοι, ντυμένοι με πένθιμα ρούχα, κρατώντας κτερίσματα για τον νεκρό άρχοντα και λουλούδια. Μπροστά στη νεκρική τιμητική πομπή πήγαιναν οι συγγενείς με τις θρηνωδούς, τις γυναίκες που έκλαιγαν τραβώντας τα μαλλιά τους και τραγουδούσαν μοιρολόγια. Σαν έφθασαν στον τάφο τέσσερις άνδρες σήκωσαν το ξύλινο φορείο, διέσχισαν με επισημότητα το μακρύ διάδρομο και μπήκαν στο μεγάλο υπόγειο κυκλικό δάλαμο. Ακούμπησαν το νεκρό σώμα με προσοχή στο δάπεδο, στο κέντρο του ταφικού θαλάμου, με τα χέρια ακουμπισμένα στην κοιλιά του, σα να κοιμόταν. Τότε ένας - ένας από τους συγγενείς ερχόντουσαν και τοποθετούσαν γύρω από το σώμα του τα κτερίσματα, τα αγαπημένα του δηλαδή αντικείμενα που χρησιμοποιούσε όταν ζούσε, όπως τα κοσμήματα του, το μικρό και μεγάλο του ξίφος, το ξύλινο δόρυ του με τη χάλκινη λόγχη, τη φαρέτρα του με τα βέλη, καθώς και τη δερμάτινη περικεφαλαία του με τα δόντια του κάπρου. Δίπλα του έβαλαν και τις δύο λύρες να τον συντροφεύουν με τους μουσικούς τους ήχους στο μακρύ χωρίς γυρισμό ταξίδι του. Μετά την ταφή, για να τιμήσουν το νεκρό άρχοντα έκαναν ένα νεκρόδειπνο με κρεατοφαγία και οινοποσία.

Σαν τέλειωσαν τις σπονδές έσπασαν στην πυρά που είχαν

ανάψει στην είσοδο τα πιάτα και τα κύπελλα που είχαν χρησιμοποιήσει και έφραξαν το στόμιο του τάφου με πέτρες. Η Θεοδώρα κάλυψε το πρόσωπό της με την μπόλια και κρατώντας το χέρι του Γλαύκου και του μικρού Δημόδοκου του εγγονού της, τράβηξε κατά τον οικισμό συνοδευόμενη από τα παιδιά της. Κουρασμένη, όχι πια και τόσο νέα, υπέμενε καρτερικά τον πόνο της, όπως έπρεπε σε μια Ελληνίδα αρχόντισσα. Μια πεταλούδα πέταξε μπροστά από το πρόσωπό της, σημάδι της ψυχής που την αποχαιρέτούσε, στάθηκε για λίγο στο ξανθό σγουρομάλλικο κεφάλι του μικρού Δημόδοκου και πέταξε μακριά. Η Θεοδώρα κοίταξε γλυκά και τρυφερά το παιδί μέσα στα μάτια που τόσο έμοιαζαν του συντρόφου της και είπε σιγανά σχεδόν ψιθυριστά..."η ζωή συνεχίζεται."

Σκηνή θρήνου από παράσταση αρχαίου δράματος στην Επίδαυρο

ΣΤΑΥΡΟΛΕΞΟ ΜΕ ΕΙΚΟΝΕΣ

ΒΡΕΘΗΚΑΝ ΣΤΟ ΘΟΛΩΤΟ
ΤΑΦΟ ΣΤΙΣ ΑΧΑΡΝΕΣ

A crossword puzzle grid is centered on the page. Surrounding the grid are several images of ancient Greek artifacts, each with a red arrow pointing to a specific cell in the puzzle. The artifacts include:

- A golden necklace with a central square pendant and three smaller pendants, located at the top left.
- A golden vase with a narrow neck and a flared body, located at the top center.
- A wooden barrel or amphora, located at the top right.
- A golden chalice or kylix with a footed base, located on the middle left.
- Two vases, one larger than the other, located on the middle right.
- Two coins, one showing a profile and the other a seated figure, located at the bottom left.
- A gold leaf with a relief of a seated figure, located at the bottom center.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ Ο ΘΟΛΩΤΟΣ ΤΑΦΟΣ ΣΤΙΣ ΑΧΑΡΝΕΣ

*Μαθητές την ώρα της μεταμφίεσης σε...
Μικηναίους.*

*Δραματοποίηση με αναπαράσταση μικηναϊκής ταφής και κτέρισης
νεκρού από μαθητές νηπιαγωγείου κατά την ξενάγηση στο Θολωτό
Τάφο των Αχαρνών.*

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΑΧΑΡΝΩΝ

Οι Αχαρνές στην αρχαιότητα ήταν σύμφωνα με το Θουκυδίδη από τους μεγαλύτερους δήμους της Αττικής μετά την Αθήνα. Αντιπροσωπεύονταν στην αθηναϊκή βουλή με 22 βουλευτές και διέδεται μεγάλο αριθμό οπλιτών και ιππέων. Αδιάψευστος μάρτυρας της ιστορικής πορείας των Αχαρνών είναι ο πλούτος των αρχαιολογικών ευρημάτων. Οι Αχαρνείς χρωστούσαν την ευμάρειά τους στην καλλιέργεια της εύφορης πεδιάδας μεταξύ Αχαρνών και Αθηνών και στο εμπόριο του κάρβουνου χάρη στη γειτονία τους με το βουνό της Πάρνηθας. Στην εύφορη αυτή πεδιάδα των Αχαρνών εισέβαλλε επανειλημμένα τα πρώτα έξι χρόνια του Πελοποννησιακού Πολέμου ο βασιλιάς της Σπάρτης Αρχίδαμος με το στρατό του. Εδώ είχαν κτήματα πολλοί πλούσιοι Αθηναίοι μεταξύ των οποίων και ο Περικλής. Πολλοί αρχαίοι συγγραφείς επίσης αναφέρονται στον δήμο των Αχαρνών: Πίνδαρος, Θουκυδίδης, Αριστοφάνης, Ισοκράτης, Ξενοφώντας, Δημοσθένης, Διόδωρος ο Σικελιώτης, Σενέκας, Πλούταρχος, Λουκιανός, Πausανίας, Στέφανος Βυζάντιος, Ηρωδιανός κ.ά.

Οι παλαιότερες αρχαίες ενδείξεις στην περιοχή όπου αναπτύχθηκε ο αρχαίος δήμος των Αχαρνών ανάγονται στους νεολιθικούς χρόνους. Στην ύστερη μυκηναϊκή εποχή (14ος-13ος αι. π.Χ.) ανήκει ο θολωτός τάφος των Αχαρνών. Ο τάφος αυτός είναι ο επιβλητικότερος του είδους του στην Αττική και διατηρείται σε άριστη κατάσταση. Από τα γεωμετρικά χρόνια (11ος-8ος αι. π.Χ.) υπάρχουν άφθονες αρχαιολογικές μαρτυρίες στην περιοχή των Αχαρνών, που προέρχονται κυρίως από ανασκαφές τάφων. Στους κλασικούς και ελληνιστικούς χρόνους (5ος-1ος αι. π.Χ.) χρονολογείται το μεγαλύτερο πλήθος των ευρημάτων που προέρχεται από νεκροταφεία και τμήματα αγωγών που ανήκαν στον "αχαρνικό οχετό", ένα σπουδαίο υδραυλικό έργο του 4ου αι. π.Χ. που υδροδοτούσε τις Αχαρνές και τους γύρω δήμους. Το κέντρο του αρχαίου δήμου, όπου θα ήταν οι ναοί της Αθηνάς Ιππίας, του θεού Άρη και το θέατρο του δήμου φαίνεται πως ήταν και τότε

στην ίδια περίπου περιοχή που βρίσκεται και το σημερινό κέντρο του δήμου, όπως μας δείχνει η πολύ πρόσφατη ανακάλυψη τμήματος του αρχαίου θεάτρου των Αχαρνών. Από την ρωμαϊκή και υστερορωμαϊκή εποχή σώζονται αρκετά κατάλοιπα: τάφοι, κατοικίες, αγροτικές και εργαστηριακές εγκαταστάσεις, λουτρά, αγωγοί, κ.λ.π., Η κατοίκηση του χώρου κατά τα υστερορωμαϊκά και βυζαντινά χρόνια συμπληρώνεται από τις μεγάλες αγροικίες που βρέθηκαν στην περιοχή. Επιπλέον τη σπουδαιότητα της περιοχής από στρατιωτικής πλευράς δηλώνει και η πληθώρα των οχυρώσεων που υπάρχουν στους λόφους τριγύρω από τις Αχαρνές. Η κατοίκηση των Αχαρνών συνεχίστηκε και στα χρόνια που ακολούθησαν. Την αδιάσπαστη συνέχεια της κατοίκησης στην περιοχή έως τους νεότερους χρόνους επιβεβαιώνουν πολλές εκκλησίες των Αχαρνών και της Πάρνηθας που ανάγουν την χρονολόγησή τους στους βυζαντινούς και μεταβυζαντινούς χρόνους. Ιδιαίτερα ενδιαφέρον είναι πως σε παλιά εκκλησάκια των Αχαρνών είναι ορατά μέχρι και σήμερα μεμονωμένα αρχιτεκτονικά μέλη από αρχαία κτήρια που χρησιμοποιήθηκαν ως οικοδομικό υλικό σε δεύτερη χρήση.

Ερυθρόμορφος κιονωτός κρατήρας 5ου αι. π.Χ. Πτερωτή και Άπτερος Νίκη απονέμουν ταινίες σε αθλητή. Αρχαιολογική Συλλογή Αχαρνών.

Ο ΘΟΛΩΤΟΣ ΤΑΦΟΣ ΣΤΙΣ ΑΧΑΡΝΕΣ

Από τον περασμένο αιώνα είναι γνωστός ο επιβλητικότερος και ο καλύτερα διατηρημένος μυκηναϊκός θολωτός τάφος της Αττικής. Βρίσκεται στα δεξιά του δρόμου από την Αθήνα προς τις Αχαρνές, στη θέση Κόκκινος Μύλος, σε απόσταση 3 χλμ. από το σημερινό κέντρο των Αχαρνών. Ο Θολωτός Τάφος των Αχαρνών ανασκάφηκε στα 1879 από μέλη του Γερμανικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου της Αθήνας, στην πλαγιά ενός τεχνητού λόφου. Πρόκειται για τον τάφο ενός σημαντικού προσώπου της περιοχής, όπως πιστοποιούν το είδος του τάφου και τα πολυάριθμα κοσμήματα άριστης καλλιτεχνικής ποιότητας.

Ο τάφος χρονολογείται στη Μυκηναϊκή εποχή (14ος - 13ος αι. π.Χ.). Αποτελείται από το δρόμο, δηλαδή το διάδρομο που οδηγούσε στον τάφο, το στόμιο και το θάλαμο. Είναι υπόγειος, κτισμένος με σχετικά μικρές πέτρες ακανόνιστου σχήματος. Το σχήμα του θαλάμου είναι κωνικό και θυμίζει τεράστια κυψέλη. Η θόλος σκαμμένη από πάνω προς τα κάτω σαν πηγάδι, στενεύει προς την οροφή. Στην κορυφή της είναι τοποθετημένη η κλειδα, μια πέτρα που σαν σφήνα συγκρατεί τα τοιχώματα της θόλου. Η διάμετρος της θόλου είναι 8,35μ και το ύψος 8,74μ. Το βάθος του στομίου είναι γύρω στα 3,35μ και το πλάτος του 1,55μ. Εντυπωσιακός είναι ο τρόπος κατασκευής του υπέρθυρου (ανώφλι) από ογκώδη επιμήκη λιθο. Πάνω από το υπέρθυρο σε αντίθεση με άλλους θολωτούς όπου υπάρχει το ανακουφιστικό τρίγωνο (ένα κενό δηλαδή τριγωνικό τμήμα) χρησιμοποιήθηκαν τέσσερις μικρότεροι, αδούλευτοι ογκόλιθοι, παράλληλοι μεταξύ τους και με μικρά κενά ενδιάμεσα. Ο δρόμος έχει μήκος 27μ, πλάτος 3μ και είναι κτισμένος με ξερολιθιά. Εξωτερικά η θόλος καλύπτεται με χώμα ώστε να σχηματιστεί ένα είδος τύμβου.

Ιδιαίτερα πλούσιος ο τάφος, περιείχε πήλινα και λίθινα αγγεία, χάλκινα όπλα, ελεφάντινα αντικείμενα, κοσμήματα από χρυσό, άργυρο, χαλκό, υαλόμαζα και φαγεντιανή. Τα μοτίβα των κοσμημάτων και των αγγείων είναι γνωστά μυκηναϊκά - μινωικά σχέδια όπως πάπυροι, κρινοπάπυροι, κρίνα, φύλλα κισσού, ναυτίλοι, καρποί παπαρούνας κ.α. Βρέθηκαν επίσης σφραγιδολίθοι από ορεία κρύσταλλο, σάρδιο,

αμέδυστο, με παραστάσεις ζώων, όπως ταύρων, λιονταριών και αιγάγγρων.

Από τα πιο σημαντικά ευρήματα είναι τα θραύσματα από δύο ελεφάντινες λύρες, από τις πρωιμότερες του είδους, που βρέθηκαν στον ταφικό θάλαμο. Η μία, διακοσμημένη με ανάγλυφες σφίγγες στη βάση της, είχε πιθανότατα επτά ή οχτώ χορδές και αποτελεί σπάνιο εύρημα για τη γνώση της μουσικής στην αρχαιότητα. Άλλο αξιόλογο εύρημα αποτελεί μια ελεφάντινη κυλινδρική πυξίδα με πώμα. Η πυξίδα είναι ανάγλυφα διακοσμημένη, στο σώμα με κριάρια (κατ' άλλους αλογάκια) σε δύο ζώνες και στο πώμα με τέσσερα κριάρια (ή αγριοκάτσικα) σε ακτινωτή διάταξη. Αυτού του είδους οι πυξίδες είναι από τα πιο συνηθισμένα είδη καλλωπισμού και θεωρούνται ότι έχουν ανατολική προέλευση.

Τα ευρήματα δείχνουν την οικονομική ευρωστία των κατόχων του τάφου, το επίπεδο πολιτισμού και την υψηλή κοινωνική τους θέση. Εξάλλου, η ύπαρξη τεσσάρων αμφορέων από τη Χαναάν της Παλαιστίνης μαρτυρεί τις εμπορικές επαφές που είχαν αναπτύξει με την Ανατολή. Αντίστοιχου τύπου εισηγμένοι αμφορείς με γωνιώδεις ώμους και οξύ πυθμένα έχουν βρεθεί στην Πύλο, στις Μυκίνες και στην Κύπρο.

Στην επίκωση του δρόμου του τάφου, μπροστά από την είσοδο, βρέθηκαν πολλά ευρήματα που μαρτυρούν λατρεία αφηρωισμένων νεκρών κατά την ιστορική εποχή. Στη μελέτη των ευρημάτων του δρόμου του τάφου, ο Γερμανός αρχαιολόγος Wolters (1899) υποστηρίζει την παραπάνω άποψη. Τα αναθήματα που βρέθηκαν (πήλινα ομοιώματα ασπίδων και αλόγων, κύπελα, φιαλίδια αρωμάτων και λουτήρια) είναι χαρακτηριστικά λατρείας ηρώων. Κατά την κλασική εποχή (5ος αι. π.Χ.) σταματά απότομα η χρήση του χώρου, ίσως εξαιτίας δυσμενών εξωτερικών συνθηκών. Γνωρίζουμε από τους αρχαίους συγγραφείς ότι κατά τη διάρκεια του Πελοποννησιακού πολέμου το 431 π.Χ., ο βασιλιάς Αρχίδαμος εισέβαλε στην Αττική από το πέρασμα μεταξύ Πάρνηδας και Αιγάλεω και εγκαταστάθηκε με το

στρατό του στις Αχαρνές, που σύμφωνα με τον ιστορικό Θουκυδίδη ήταν ο πολυανθρωπότερος δήμος της αρχαίας Αττικής. Ο Αρχίδαμος, αφού έκαψε τα κτήματα των Αχαρνέων και το στάρι που ήταν για θερσίμο, χρησιμοποίησε την περιοχή για τη μακροχρόνια στρατοπέδυσή του. Οι κάτοικοι της περιοχής, όπως ήταν φυσικό, εγκατέλειψαν τα σπίτια τους. Έτσι σιγά-σιγά σταμάτησε και η λατρεία που φαίνεται πως προσέφεραν στους νεκρούς του τάφου. Μολονότι σήμερα η λατρεία των νεκρών ηρώων αμφισβητείται από σύγχρονους μελετητές, ο χώρος δε κάνει τη σημασία του.

Τα σπουδαιότερα ευρήματα από το Θολωτό Τάφο των Αχαρνών βρίσκονται εκτεθειμένα στη Μυκηναϊκή αίθουσα Νο 3 του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου.

ΠΟΥ ΗΤΑΝ ΟΜΩΣ Η ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΤΩΝ ΚΑΤΟΧΩΝ ΤΟΥ ΤΑΦΟΥ;

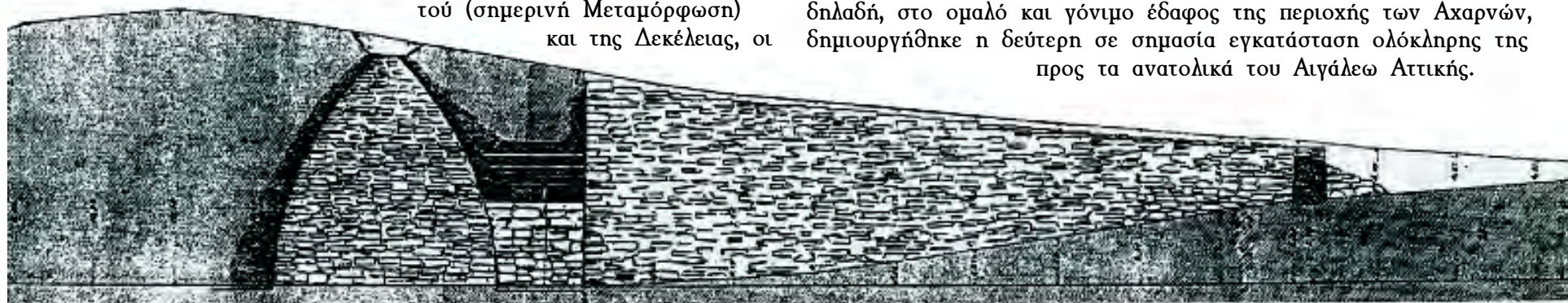
Τον θολωτό τάφο διεκδικούν επίσης οι αρχαίοι δήμοι του Συπαλπτού (σημερινή Μεταμόρφωση) και της Δεκέλειας, οι

οποίοι ωστόσο βρίσκονται πολύ μακριά. Αντίθετα στις Αχαρνές κοντά στην περιοχή του θολωτού τάφου, σε απόσταση ενός χιλιομέτρου ανατολικά - νοτιοανατολικά, εντοπίστηκε από Άγγλους αρχαιολόγους στα 1947 μυκηναϊκή εγκατάσταση, 150 μ δυτικά του κεντρικού δρόμου από τα Πατήσια στις Κουκουβάουνες. Στην περιοχή βρέθηκαν οικοδομικά λείψανα και τμήματα αγγείων μυκηναϊκής εποχής, χειροποίητη κεραμική της πρώιμης ελλαδικής περιόδου αλλά και τμήματα αγγείων κλασικής εποχής.

Μολονότι τα ερείπια δεν σώζονταν σε καλή κατάσταση, μαρτυρούν μυκηναϊκή εγκατάσταση. Σύμφωνα με τους ανασκαφείς, ο χαρακτήρας και το μέγεθος της συνηγορούν για ένα σημαντικό οικισμό αν όχι για την έδρα του τοπάρχου, για τον οποίο κατασκευάστηκε ο θολωτός τάφος. Από τα προϊστορικά χρόνια, δηλαδή, στο ομαλό και γόνιμο έδαφος της περιοχής των Αχαρνών, δημιουργήθηκε η δεύτερη σε σημασία εγκατάσταση ολόκληρης της προς τα ανατολικά του Αιγάλεω Αττικής.

Σχέδιο σφραγίδας με γρύπα από το Θολωτό Τάφο στις Αχαρνές.

1. Ταφικός θάλαμος
2. Στόμιο εισόδου
3. Δρόμος

Τομή και κάτοψη του Θολωτού Τάφου στις Αχαρνές. Σχέδιο Lolling.

Ο ΑΝΑΣΚΑΦΕΑΣ ΤΟΥ ΘΟΛΩΤΟΥ ΤΑΦΟΥ ΤΩΝ ΑΧΑΡΝΩΝ

"Ο Hanno Gerhard Lolling (1848-1894) γεννήθηκε στη μικρή κωμόπολη Tergast στις βορειοδυτικές ακτές της Κάτω Σαξονίας στη Γερμανία. Ήταν το πρώτο από τα έξι παιδιά της οικογένειάς του. Έμαθε τα πρώτα του γράμματα από το δάσκαλο πατέρα του και συνέχισε στο γυμνάσιο της γειτονικής πόλης Emden. Σπούδασε Φιλολογία στο Γκέτινγκεν. Ξεκίνησε την επαγγελματική του σταδιοδρομία ως καθηγητής σε γυμνάσιο, όταν του παρουσιάστηκε η ευκαιρία να διδάξει ως οικοδιδάσκαλος τα παιδιά του Γερμανού πρόξενου στην Ελλάδα Karl Wilberg. Έτσι το 1872, δηλαδή σε ηλικία εικοσιτεσσάρων ετών, βρίσκεται στην Ελλάδα και παράλληλα με την εργασία του βρίσκει χρόνο να ταξιδέψει στον ελλαδικό χώρο και να καταγράψει τις εντυπώσεις του. Κυρίως όμως ασχολήθηκε με την τοπογραφία της αρχαίας Ελλάδας και τις επιγραφές που βρίσκονταν είτε στα ερείπια των αρχαίων κτηρίων είτε εντοιχισμένες σε νεότερα κτήρια ως δομικό υλικό.

Χάρη στις έρευνές του αυτές το Δεκέμβριο του 1873 γίνεται αντεπιστέλλον μέλος του Γερμανικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου της Ρώμης, το οποίο την επόμενη χρονιά (1874) θα ανοίξει παράρτημα στην Αθήνα. Το 1876 του ανατίθεται από εκδοτικό οίκο της Γερμανίας να συντάξει ταξιδιωτικό οδηγό της Ελλάδας, που τότε εξελισσόταν σε αγαπημένο προορισμό για την υπόλοιπη Ευρώπη και προκαλούσε το μεγάλο ενδιαφέρον του γερμανικού κοινού με τις αρχαιολογικές ανακαλύψεις που ελάμβαναν χώρα (του Curtius στην Ολυμπία, του Σλήμαν στις Μυκίνες κ.ά.). Έτσι το καλοκαίρι του ίδιου χρόνου ξεκίνησε τα ταξίδια του στην ελληνική ύπαιθρο (Βοιωτία, Λοκρίδα, Εύβοια, Πελοπόννησος, Επύρνησα) για το σκοπό αυτό. Στα ταξίδια του ήταν πραγματικά λιτός χωρίς το παραμικρό ίχνος πολυτέλειας: ταξίδευε με υποζύγιο, κοιμόταν τα βράδια στην ύπαιθρο χωρίς στρώμα. Κέρδιζε όμως πάντα τη

συμπάθεια των Ελλήνων, που πολλές φορές άνοιγαν τα σπίτια τους να τον φιλοξενήσουν και όταν ερχόταν η ώρα του ύπνου του παραχωρούσαν τη θέση δίπλα στο τζάκι. Στις εντυπώσεις που κατέγραψε έδωσε βαρύτητα στις θέσεις αρχαίων πόλεων, στα φρούρια και τις οχυρώσεις, στις αρχαίες επιγραφές αλλά και στα μνημεία της νεότερης ιστορίας και τις σύγχρονες παραδόσεις του τόπου. Τα ταξίδια αυτά τα ολοκλήρωσε την άνοιξη του 1878.

Τον Οκτώβριο του 1878 έγινε τακτικό μέλος του Γερμανικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου της Αθήνας.

Ως αρχαιολόγος συμμετείχε στις ανασκαφές της Περγάμου στη Μικρά Ασία (1878) και το 1879, σε ηλικία 31 ετών, έσκαψε επικεφαλής του Γερμανικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου το θολωτό τάφο των Αχαρνών μαζί με τον Έλληνα έφορο αρχαιοτήτων Παναγιώτη Σταματάκη. Την αμέσως επόμενη χρονιά (1880) έσκαψε θαλαμωτούς τάφους στο Παλαμήδι του Ναυπλίου. Το 1887 έσκαψε μαζί με τον Π. Καββαδία το θολωτό τάφο στο Διμήνι στη Θεσσαλία, που αποκαλύφθηκε μάλιστα τυχαία, όταν ο κεντρικός λίθος της οροφής του (η κλείδα) γλίστρησε κι έπεσε μέσα η αγελάδα χωρικού. Το 1888 έφυγε από το Γερμανικό Ινστιτούτο και προσελήφθη στην Αρχαιολογική Υπηρεσία με κύρια ευθύνη τη σύνταξη καταλόγου επιγραφών του Εθνικού Μουσείου. Τις επιγραφές αυτές τις δημοσίευε στο Αρχαιολογικό Δελτίο γράφοντας στην ελληνική γλώσσα με εξαιρετική άνεση. Ποτέ δε σταμάτησε τις ερευνητικές περιηγήσεις του στην ελληνική ύπαιθρο -ο κύκλος του άλλωστε τον παρομοίαζε με τον Πausanias- παρόλο που τον ταλαιπωρούσαν κρίσεις πυρετού από ελονοσία που είχε κολλήσει στην πεδιάδα της Θήβας το καλοκαίρι του 1887 μελετώντας επιγραφές.

Ο Lolling, μετριόφρων και ολιγαρκής, βοηθούσε όποιον βρισκόταν σε ανάγκη και έχαιρε της εκτίμησης όλων, υψηλά

ιστάμενων και απλού λαού. Στο διάστημα της παραμονής του στην Ελλάδα επέστρεψε μία μόνο φορά στην πατρίδα του, για να επισκεφτεί την άρρωστη μητέρα του, η οποία και πέθανε λίγο μετά την άφιξή του εκεί (1882). Το δεύτερο ταξίδι που προγραμματίστηκε στην γενέτειρά του δεν πρόλαβε να το πραγματοποιήσει. Αποκομμένος από τις πολλές συναναστροφές και αφοσιωμένος στις επιγραφικές του έρευνες, ο μπάριμπα-Lolling, όπως τον αποκαλούσαν οι Έλληνες, πέθανε στην Αθήνα στις 22 Φεβρουαρίου 1894 σε ηλικία 46 ετών. Η κηδεία του έγινε με δαπάνες της αρχαιολογικής υπηρεσίας ως αναγνώριση της συμβολής του στην ελληνική αρχαιολογία".

Βλ. Lolling, H. G., *Reisenotizen aus Griechenland 1876 und 1877*, D. Reimer 1989.

Μετάφραση από τα γερμανικά Ευαγγέλια Πίγκου

Habbo Gerhard
Lolling 1848-
1894

Δραστηριότητα

ΓΥΜΝΑΣΜΑΤΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΓΡΑΦΗΣ

Με βάση τα στοιχεία που δίνονται στο κείμενο για τον Γερμανό αρχαιολόγο, ανασκαφέα του θολωτού τάφου, και τα ανασκαφικά στοιχεία (είδος τάφου, ευρήματα) αναθέστε στην ομάδα της τάξης να ζωντανέψει σε ένα διήγημα με στοιχεία ηθογραφικά και ιστορικά ή σε μορφή θεατρικού λόγου τις μέρες της ανασκαφής κατά τη Μεγάλη Εβδομάδα του 1879.

ΠΡΟΤΑΣΗ: Οργάνωση της αφηγηματικής ύλης με τη μέθοδο του εγκιβωτισμού, γνωστής ήδη στα παιδιά από την Οδύσσεια και τον κινηματογράφο (flash back). Ο ίδιος ο ανασκαφέας για παράδειγμα ως ομοδιηγητικός αφηγητής από κάποια αφορμή μπορεί να αφηγηθεί την προηγούμενη ζωή του σε άμεση σχέση με την περίοδο της ανασκαφής. Ο λόγος, μπορεί να είναι δραματοποιημένος. Το διήγημα μπορεί να περιλαμβάνει και δευτερεύοντα πρόσωπα η επεισόδια τα οποία όμως θα είναι σύντομα και θα έχουν ως βασικό στόχο να φωτίσουν το βασικό γεγονός ή να συμπληρώσουν τη ψυχογραφία του πρωταγωνιστή.

Λάβετε υπόψη σας: Τα συναισθήματα και τις σκέψεις του ανασκαφέα αλλά και των Αχαρνών εργατών της ανασκαφής, το ιστορικό-πολιτικό κλίμα της εποχής (τέλη του 19ου αιώνα στην πρωτεύουσα του νεοσύστατου ελληνικού κράτους), την πολεοδομία των Αχαρνών που ήταν διαφορετική από ότι σήμερα. Αναζητήστε πληροφοριακό υλικό για τις Αχαρνές της περιόδου (φυσικό τοπίο, ενδυμασία, ασχολίες).

ΜΥΚΗΝΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Ο Μυκηναϊκός Πολιτισμός, από τους λαμπρότερους προϊστορικούς πολιτισμούς, αναπτύχθηκε στο χώρο του Αιγαίου και στη λεκάνη της Μεσογείου την ύστερη εποχή του Χαλκού από το 1600 ως το 1100 π.Χ., αφήνοντας ζωντανή την ανάμνησή του μέσα στους μύθους, που αποτέλεσαν πηγή έμπνευσης για ποιητές, όπως τον Όμηρο και τους μεγάλους τραγικούς και για καλλιτέχνες, όπως αγγειογράφους και γλύπτες. Η Ομηρική Ιλιάδα μάλιστα γραμμένη στην τελική της μορφή τον 8ο αι π.Χ., διασώζει πολλές πληροφορίες για τη Μυκηναϊκή Εποχή. Ο πολιτισμός αυτός, πήρε το όνομά του από το σπουδαιότερο κέντρο του, τις "Πολύχρυσες Μυκίνες", που έφερε στο φως με τις ανασκαφές του ο Γερμανός Ερρίκος Σλήμαν το 1876, λάτρης του Ομήρου.

Φορείς του Μυκηναϊκού Πολιτισμού ήταν τα πρώτα ελληνικά φύλα ινδοευρωπαϊών που ήρθαν στον ελληνικό χώρο γύρω στο 2800 π.Χ., αναμίχθηκαν με τους αυτόχθονες κατοίκους και δημιούργησαν έναν ξεχωριστό πολιτισμό που θα ονομαστεί αργότερα ελληνικός. Ο πολιτισμός αυτός είναι σημαντικός γιατί δημιουργείται από Έλληνες, τους Μυκηναίους ή Αχαιούς όπως αναφέρονται στον Όμηρο και γιατί παρά τις επιδράσεις που δέχτηκε από το Μινωικό πολιτισμό, διαμόρφωσε δικά του χαρακτηριστικά. Οι Μυκηναίοι ήταν άνθρωποι διαφορετικοί από τους Κρήτες. Ζούσαν σκληρή ζωή, ήταν καλοί πολεμιστές, έμποροι και ναυτικοί. Ήταν εξαιρετικοί υπείς και χειρίζονταν με ικανότητα τα πολεμικά τους άρματα. Κάποιοι από τους πολεμιστές τους, που είχαν διοικητικές ικανότητες και αρκετό πλούτο, αποτέλεσαν μια αριστοκρατία από άρχοντες που διοικούσε ο καθένας τη δική του περιοχή. Με το πέρασμα του χρόνου συγκρότησαν μια χαλαρή οικονομική και πολιτική συμμαχία, θέτοντας έτσι κάτω από τον έλεγχό τους το μεγαλύτερο μέρος της νότιας και κεντρικής Ελλάδας. Τα μικρά, αυτόνομα ωστόσο κράτη, είχαν κοινά έθιμα, γλώσσα, θρησκεία και ίσως συγγενικούς δεσμούς μεταξύ τους.

Εκτός από τις Μυκίνες, άλλα κέντρα του πολιτισμού αυτού ήταν η Πύλος, η Τίρυνθα, η Αθήνα, η Θήβα, η Ιωλκός, ο Ορχομενός, η Μιδέα και η αχαϊκή Κνωσός, ενώ υπήρχαν και άλλα μικρότερα. Έδρα του

ηγεμόνα ήταν η ακρόπολη. Ακρόπολη σημαίνει κορυφή της πόλης και προέρχεται από τις λέξεις "άκρα" και "πόλις". Την ακρόπολη τη διάλεγαν με βάση τη φυσική οχυρότητα, τη δυνατότητα κατοίκησης και τις υπάρχουσες πηγές πόσιμου νερού. Την ακρόπολη τείχιζαν συχνά με κυκλώπεια τείχη. Πελώρια και ισχυρά δηλαδή τείχη που οι άνθρωποι στην αρχαιότητα πίστευαν ότι μόνο μυθικά όντα με υπερφυσική δύναμη σαν τους Κύκλωπες, θα μπορούσαν να τα είχαν κατασκευάσει. Σε περίπτωση κινδύνου μάλιστα χρσίσμευαν σαν καταφύγιο των κατοίκων της περιοχής. Εντύπωση ωστόσο προκαλούν, ακόμη και σήμερα η ανακτορική και ταφική αρχιτεκτονική, τα αποχετευτικά και αρδευτικά έργα, οι γέφυρες και οι τέχνες του Μυκηναϊκού Πολιτισμού. Η κεντρική εξουσία ήταν οργανωμένη αντίστοιχα με τη μινωική, με γραφειοκρατικό τρόπο γύρω από τα ανάκτορα. Ο ηγεμόνας, ο άναξ, έλεγχε τις πηγές πλούτου, την παραγωγή, τα προϊόντα και τις ασχολίες των τεχνιτών, των αγροτών και των πολεμιστών από το ανάκτορό του που ήταν διοικητικό, θρησκευτικό και οικονομικό κέντρο. Το ανάκτορο, είχε πολλά δωμάτια συχνά διακοσμημένα με τοιχογραφίες, εργαστήρια, αποθήκες και αρχεία που ήταν διατεταγμένα γύρω από τον κεντρικό χώρο, το μέγαρο, που κατά μια άποψη, αποτελεί τον πρόγονο των ναών της κλασικής εποχής.

Στα ανάκτορα απασχολούνταν πολυάριθμοι ειδικευμένοι τεχνίτες, όπως αγγειοπλάστες, οπλοουργοί, χρυσοχόοι, υφαντές, νηματοουργοί, ξυλουργοί, κτίστες και τεχνίτες που κατεργάζονταν το ελεφαντόδοντο. Οι γυναίκες ασχολούνταν με την οικοτεχνία. Η μυκηναϊκή οικονομία στηριζόταν στην εργασία των δούλων. Το εμπόριο ήταν ανταλλακτικό, καθώς δεν υπήρχε νόμισμα και βρισκόταν υπό τον έλεγχο του βασιλιά. Η γραφή εξάλλου όπως μαρτυρούν οι πάλινες πινακίδες εξυπηρετούσε λογιστικές ανάγκες. Οι γραφείς κατέγραφαν σε νωπές πάλινες πλάκες (πινακίδες), την παραγωγή, τις ανταλλαγές και τη ναυτιλιακή δραστηριότητα στην Γραμμική Β Γραφή. Οι έμποροι ταξίδευαν στην Ανατολή και τη Δύση για να προμηθευτούν μέταλλα, ελεφαντόδοντο και ημιπολύτιμους λίθους. Οι Μυκηναίοι καλλιεργούσαν σιτάρι και κριθάρι, >

παρήγαγαν ελαιόλαδο, κρασί και σύκα. Ασχολούνταν με τη μελισσοκομία, τα πρόβατα, την εκτροφή βοδιών και αλόγων.

Γύρω στο 1500 π.Χ. μια ηφαιστειακή έκρηξη στον νησί της Θήρας (Σαντορίνης) προκάλεσε τεράστια παλιρροϊκά κύματα που κατέστρεψαν το μεγαλύτερο μέρος των λιμανιών της Κρήτης και του στόλου της. Η μινωική αυτοκρατορία υποβαθμίστηκε λόγω της υλικής και οικονομικής καταστροφής, ενώ οι Μυκηναίοι λίγο αργότερα βρήκαν την ευκαιρία να κυριαρχήσουν στο νησί και το Αιγαίο. Οι μυκηναϊκές εγκαταστάσεις που βρέθηκαν στα μικρασιατικά παράλια και στην Κύπρο δηλώνουν την επέκταση του μυκηναϊκού κόσμου μετά τον 14ο αιώνα π.Χ. με μόνιμες εγκαταστάσεις πληθυσμού σε αποικίες ή απλά εμπορών σε εμπορικούς σταθμούς. Αντικείμενα ανατολικής και αιγυπτιακής προέλευσης που βρέθηκαν στην Ελλάδα αλλά και αντικείμενα μυκηναϊκής τέχνης που έχουν βρεθεί στις ακτές της Φοινίκης, της Αιγύπτου, της Ιταλίας και της Σικελίας στη δυτική Μεσόγειο, δείχνουν τις εμπορικές σχέσεις που διατηρούσαν οι Μυκηναίοι με τις απομακρυσμένες αυτές περιοχές.

Γύρω στα μέσα του 13ου αιώνα παρατηρείται μια ανησυχία στα μυκηναϊκά κέντρα, ίσως εξαιτίας εσωτερικών αναταραχών και πυρκαγιών. Κάποια μυκηναϊκά κέντρα καταστρέφονται εξαιτίας της μεγάλης σεισμικής δραστηριότητας που παρατηρείται γύρω στα τέλη του 13ου αιώνα. Προς τα τέλη επίσης του ίδιου αιώνα, οι Μυκηναίοι αντιμετωπίζουν προβλήματα στο εμπόριο με την ανατολή εξαιτίας της αναστάτωσης που προκάλεσαν οι επιδρομές στην περιοχή των "λαών της ξηράς και της θάλασσας". Οι ανταλλαγές περιορίζονται απότομα και τα μυκηναϊκά βασίλεια γνώρισαν μια οικονομική κρίση που έδειξε το πόσο εξαρτημένος ήταν ο πλούτος και η ευημερία των Μυκηναίων, από πλούσιους λαούς με τους οποίους είχαν συναλλαγές. Η αποσταθεροποίηση της Αιγύπτου και η αναταραχή στο βασίλειο των Χετταίων εξανάγκασε τους Μυκηναίους βασιλείς να πάρουν με τη βία από άλλες περιοχές ό,τι δεν μπορούσαν να αποκτήσουν με ειρηνικά μέσα.

Γύρω στο 1200 π.Χ. οι Μυκηναίοι ανέλαβαν μια εκστρατεία εναντίον της Τροίας, πλούσιας και ισχυρής πόλης της Μικράς Ασίας στον Ελλήσποντο, σε μια δέση σταυροδρόμι ανάμεσα στην Ασία και την Ευρώ-

Η εκστρατεία των Αχαιών κατά της Τροίας και των συμμάχων της (ΙΕΕ τομ. Α)

πη. Σύμφωνα με την Ιλιάδα, η πολιορκία της Τροίας κράτησε δέκα χρόνια. Κατά την εποχή του Τρωικού πολέμου, ολόκληρος ο μεσογειακός κόσμος κατακλυζόταν από πολέμους, μετακινήσεις πληθυσμών, πειρατείες και επαναστάσεις.

Η γενική αναστάτωση απέκοψε τους εμπορικούς δρόμους, αποδιοργάνωσε το εμπόριο και κλόνησε τους δεσμούς όπως αυτόν της βασιλείας. Η κεντρική εξουσία επίσης παρέλυσε εξαιτίας της απουσίας των ηγεμόνων σε μακρινές εκστρατείες, εμφύλιων πολέμων και επαναστάσεων. Καθώς το εσωτερικό αδειάζει, βρίσκουν την ευκαιρία βόρεια φύλα που κατοικούσαν στην περιφέρεια του μυκηναϊκού κόσμου να εγκατασταθούν σ' αυτό. Αυτή η κάθοδος χωρίς να είναι οργανωμένη πολεμική εκστρατεία, προκάλεσε σημαντικές ταραχές στην ηπειρωτική Ελλάδα. Κατά τον 11ο αιώνα π.Χ. η μυκηναϊκή Ελλάδα εισέρχεται στους Γεωμετρικούς χρόνους.

Η μεταβίβαση της "μυκηναϊκής κληρονομιάς" στην ιστορική Ελλάδα είναι αναμφισβήτητη καθώς πολλά πολιτιστικά στοιχεία της Μυκηναϊκής εποχής, είναι χαρακτηριστικά και των μεταγενέστερων χρόνων. Τα κατορθώματα και η δόξα των Μυκηναίων επέζησαν σε διηγήσεις μέσα από τη δύναμη της παράδοσης. Δυο αιώνες αργότερα η μυκηναϊκή κληρονομιά θα αποτελέσει τα θεμέλια της αρχαϊκής και κλασικής περιόδου και ο ελληνικός πολιτισμός θα εμφανιστεί ως ο πιο προηγμένος πολιτισμός της Ευρώπης.

ΜΥΚΗΝΑΙΟΙ ΤΑΞΙΔΕΥΤΕΣ

Ως τα μέσα του 15ου αιώνα π.Χ. κυρίαρχοι στη θάλασσα ήταν οι Μινωίτες. Μετά το 1450 οι Μυκηναίοι έγιναν ισχυρή ναυτική δύναμη καταλαμβάνοντας την Κνωσό και άλλα Κρητικά κέντρα. Έμποροι και ναυτικοί, ταξιδεύουν με τα πλοία τους, εμπορευόμενοι ανάμεσα στην ηπειρωτική Ελλάδα, την Κρήτη, τις Κυκλάδες, την Κύπρο, τη Μικρασιατική ακτή και τη Μέση Ανατολή. Με πλοία διαφορετικά από αυτά των Μινωιτών, με πανί και κωπηλάτες όπως φαίνεται από παραστάσεις πλοίων σε μυκηναϊκά αγγεία, ταξίδευαν γρήγορα. Αυτό το είδος πλοίου αποτελεί και τον κυριότερο τύπο πλοίου των Ελλήνων της κλασικής εποχής.

Δεν υπάρχει συμφωνία των μελετητών για την ακριβή πορεία που ακολουθούσαν τα πλοία των Μυκηναίων για να φτάσουν στον προορισμό τους, όπως επίσης αν το εμπόριο ήταν οργανωμένο από τοπικούς βασιλείς ή ιδιώτες έμπορους ή από συνδυασμό και των δύο. Η ύπαρξη της πιθανής πορείας που ακολουθούσαν, μαρτυρείται από τα αρχαιολογικά ευρήματα στα λιμάνια της Μεσογείου. Εκεί οι Μυκηναίοι έμποροι, συναντούσαν караβάνια που έφερναν υλικά από άλλες πιο μακρινές περιοχές της Ευρώπης και της Ασίας.

Η εμπορική και πολιτιστική επικοινωνία με την εγγύς Ανατολή και την Αίγυπτο ήταν ιδιαίτερα πυκνή τον 14ο και 13ο αι. π.Χ. Το εμπόριο λειτουργούσε με ανταλλαγές καθώς δεν υπήρχε νόμισμα. Εισήγαγαν υλικά που δεν είχαν, όπως πολλές πολύτιμες πρώτες ύλες, χρυσό, χαλκό, κασίτερο, ελεφαντόδοντο, ήλεκτρο (κεχριμπάρι), ημιπολύτιμους λίθους αλλά και υφαντά, πορφύρα και μπαχαρικά. Εξήγαγαν δικά τους προϊόντα όπως κεραμική, ξυλεία, όπλα, κρασί, λάδι, αρωματικά έλαια στην Κύπρο, στην Αίγυπτο, στην περιοχή της Συρίας και της Παλαιστίνης, στην Ιταλία, στη

Σαρδηνία και στην Ισπανία. Στις ανταλλαγές θα υπήρχαν ασφαλώς και αναλώσιμα προϊόντα.

Μαζί με τα προϊόντα διακινούνται και ταξιδεύουν γνώσεις, διακοσμητικά θέματα, τεχνολογίες, τεχνικές, συνήθειες και έθιμα.

Σε πολλές περιοχές δημιουργούν μόνιμες εγκαταστάσεις, αποικίες, όπως στα παράλια της Μικράς Ασίας, της Σικελίας και της Νότιας Ιταλίας. Σε κάποιες από αυτές τις εγκαταστάσεις ιδρύθηκαν οι αποικίες της ιστορικής περιόδου (8ος αι. π.Χ.).

Επίσης δημιουργούν εμπορικούς σταθμούς, εμπορεία, όπου κάνουν οργανωμένο εμπόριο όπως στην Ουγγαρίτ, ένα διεθνές λιμάνι της εποχής στη Συροπαλαιστινιακή ακτή, στη Μίλητο και στη Ρόδο. Ατρόμητοι και ριψοκίνδυνοι διεξήγαγαν το υπερπόντιο εμπόριο που τους πρόσφερε εμπειρίες και κίνητρα για μεγαλύτερα ταξίδια και παράτολμες περιπέτειες όπως αυτή του Τρωικού πολέμου που μας περιγράφει ο Όμηρος. Το μέγεθος του ναυτικού απαρτίζει ο νηών κατάλογος της Ιλιάδας με 1.186 πλοία.

Με την ισχυρή αυτοκρατορία των Χετταίων ανέπτυξαν οι Μυκηναίοι εμπορικές επαφές. Οι σχέσεις τους όπως φαίνεται από τα βασιλικά χεττιτικά αρχεία δεν ήταν πάντοτε ειρηνικές με τους "Αχιγιάβα" (Μυκηναίους) καθώς η επιρροή των Χετταίων απειλούνταν από τις βλέψεις τους στην περιοχή. Οι επιδρομές "των λαών της θάλασσας" τον 12ο αιώνα π.Χ στο κράτος των Χετταίων, την Κύπρο και την Παλαιστίνη αποδιοργάνωσε το εμπόριο και αφάνισε τα εμπορικά κέντρα της Ανατολής προκάλεσε τον μαρασμό της συγκεντρωτικής ανακτορικής οικονομίας και τη διάλυση της Μυκηναϊκής Κοινής. Τα μυκηναϊκά ανάκτορα αδυνατούν να συντονίσουν την εμπορική δραστηριότητα και να διαθέσουν τη παραγωγή.

ΜΥΚΗΝΑΪΚΗ ΓΡΑΦΗ

Η γραφή, πολιτιστικό δημιούργημα, είναι ένα σύστημα επικοινωνίας που κωδικοποιεί και διαιωνίζει τον προφορικό λόγο. Η μυκηναϊκή κοινωνία με βασικές δομές την κοινωνική ιεράρχηση, τη στρατιωτική ηγεμονία και τη συσσώρευση κεφαλαίου, χρειαζόταν τη λογιστική καταγραφή των προϊόντων και των ανδρών που σχετίζονταν με τα ανάκτορα.

Μετά το 1450 π.Χ. οι Μυκηναίοι χρησιμοποίησαν τη Γραμμική Β γραφή που αποτελεί εξέλιξη της μινωικής Γραμμικής Α. Η Γραμμική Β γραφή, μολονότι είναι ένα σύστημα διαφορετικό από αυτό που χρησιμοποιούμε σήμερα, είναι μια πρώιμη μορφή της ελληνικής γλώσσας. Περιλαμβάνει 90 περίπου συλλαβογράμματα (το κάθε σύμβολο αντιστοιχούσε σε μια συλλαβή), αριθμούς και ιδεογράμματα (σχηματοποιημένες εικόνες αντικειμένων ή ανδρών).

Η Γραμμική Β έχει σωθεί σε σφραγίσματα, αποτυπώματα, σε αγγεία όπως ψευδόστομους αμφορείς και πήλινες πινακίδες. Πήλινες πινακίδες έχουν βρεθεί σε όλα τα μυκηναϊκά ανάκτορα, όπως στην Πύλο, τη Θήβα, τις Μυκίνες. Είναι κείμενα χαραγμένα σε πλάκες από ωμό πηλό που διατηρήθηκαν όταν ψήθηκαν στις πυρκαγιές που κατέστρεψαν τα ανάκτορα. Στις πήλινες αυτές πινακίδες οι γραφείς των ανακτόρων σημείωναν πρόχειρα τις λογιστικές καταγραφές τους, που μετέφεραν αργότερα σε περγαμηνή ή πάπυρο και φύλαγαν σε ειδικούς χώρους, τα αρχεία. Το υλικό αυτό δυστυχώς δεν σώθηκε εξαιτίας της φθαρτότητάς του.

Μολονότι οι πήλινες πινακίδες που σώθηκαν αποτελούν λογιστικά κείμενα, δεν αποκλείεται το γεγονός η γραφή να ήταν γνωστή και σε μη επαγγελματίες γραφείς, που έγραφαν σε φθαρτά υλικά που δεν σώθηκαν. Η αποκρυπτογράφηση της Γραμμικής Β γραφής έγινε το 1952 από τους Άγγλους Μ. Ventris και J. Chadwick και μας πρόσφερε πολλές πληροφορίες για το μυκηναϊκό κόσμο.

ΣΥΛΛΑΒΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΡΑΜΜΙΚΗΣ Β'

A	𐀀	E	𐀁	I	𐀂	O	𐀃	OY	𐀄
NTA	𐀅	NTE	𐀆	NTI	𐀇	NTO	𐀈	NTOY	𐀉
ΓΙΑ	𐀊	ΓΙΕ	𐀋			ΓΙΟ	𐀌		
ΚΑ	𐀍	ΚΕ	𐀎	ΚΙ	𐀏	ΚΟ	𐀐	ΚΟΥ	𐀑
ΜΑ	𐀒	ΜΕ	𐀓	ΜΙ	𐀔	ΜΟ	𐀕	ΜΟΥ	𐀖
ΝΑ	𐀗	ΝΕ	𐀘	ΝΙ	𐀙	ΝΟ	𐀚	ΝΟΥ	𐀛
ΠΑ	𐀜	ΠΕ	𐀝	ΠΙ	𐀞	ΠΟ	𐀟	ΠΟΥ	𐀠
ΚΟΥΑ	𐀡	ΚΟΥΕ	𐀢	ΚΟΥΙ	𐀣	ΚΟΥΟ	𐀤		
ΡΑ	𐀥	ΡΕ	𐀦	ΡΙ	𐀧	ΡΟ	𐀨	ΡΟΥ	𐀩
ΣΑ	𐀪	ΣΕ	𐀫	ΣΙ	𐀬	ΣΟ	𐀭	ΣΟΥ	𐀮
ΤΑ	𐀯	ΤΕ	𐀰	ΤΙ	𐀱	ΤΟ	𐀲	ΤΟΥ	𐀳
ΒΑ	𐀴	ΒΕ	𐀵	ΒΙ	𐀶	ΒΟ	𐀷		
ΖΑ	𐀸	ΖΕ	𐀹			ΖΟ	𐀺		

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

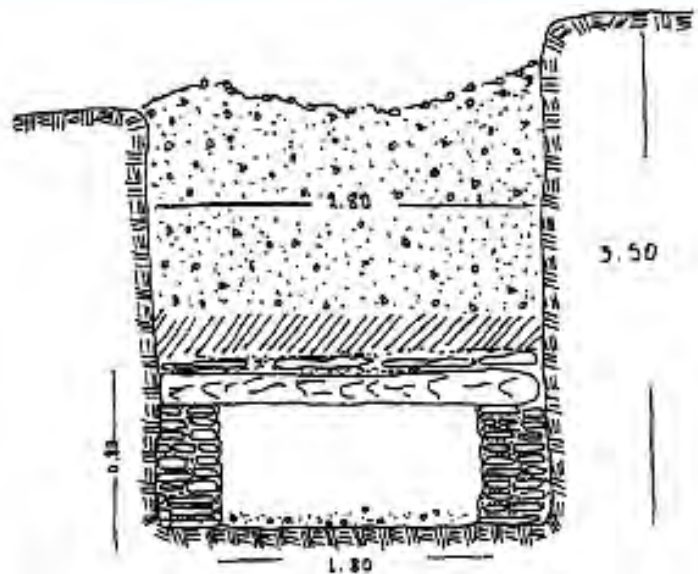
Στις πινακίδες της Γραμμικής Β διαβάζεται η λέξη δάσκαλος (di-da-ka-te διδάσκαλος) και καταγράφονται μαθητές και μαθήτριες τεχνικής εκπαίδευσης. Δεν γνωρίζουμε ποιοι εκτός από τους γραφείς μάθαιναν ανάγνωση και γραφή. Στο ναυάγιο του Uluburun απέναντι από το Καστελόριζο ανάμεσα στο πολύτιμο φορτίο βρέθηκε και ένας ξύλινος πικτός (πίνακας γραφής) ενός τύπου γνωστού ως τότε μόνο από την Ιλιάδα.

ΤΑΦΙΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

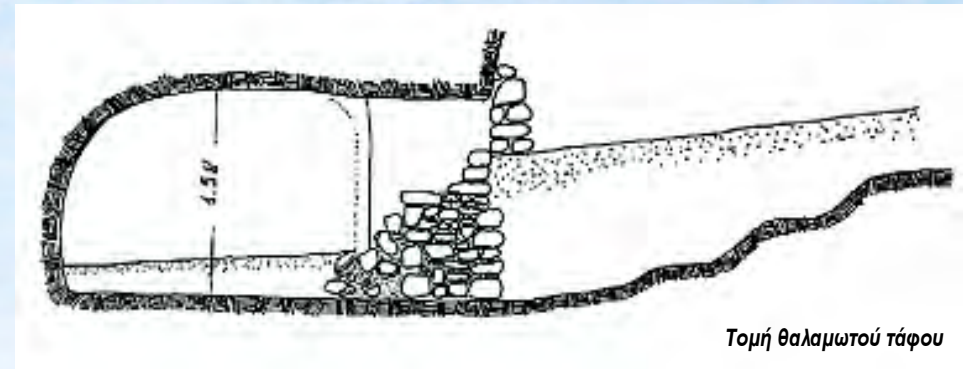
Στη Μυκηναϊκή ή Υστεροελλαδική εποχή (ΥΕ) (1600-1100 π.Χ.) χρησιμοποιούσαν τρία είδη τάφων για τους νεκρούς: τους λακκοειδείς, που χρησιμοποιούνται από την ΥΕ Ι περίοδο (1600-1500 π.Χ.), τους θαλαμωτούς και τους δολωτούς που εμφανίζονται ήδη από την ΥΕ ΙΙ (1500-1400 π.Χ.).

Οι λακκοειδείς τάφοι είναι ορθογώνιοι λάκκοι που σκάβονται σε βάθος μέχρι τέσσερα μέτρα και σκεπάζονται ύστερα από την ταφή με ακατέργαστες λίθινες πλάκες. Η διαδικασία που ακολουθούσαν ήταν η εξής: αφού έσκαβαν το λάκκο, κάλυπταν τις πλευρές του τάφου με τοιχάρια από μικρές πέτρες μέχρι τη μέση. Συνήθως άπλωναν στο δάπεδο ένα στρώμα από χαλίκια.

Τοποθετούσαν το νεκρό στο δάπεδο του τάφου μαζί με τα αντικείμενα που έβαζαν μαζί του, τα κτερίσματα και κάλυπταν τη στέγη με πλάκες που στήριζαν πάνω στα λίθινα τοιχάρια. Κατόπιν τοποθετού-

Σχέδιο
λακκοειδούς
τάφου

Τομή θαλαμωτού τάφου

σαν κλαδιά με πηλό για στεγανοποίηση. Το υπόλοιπο τμήμα του ορύγματος το γέμιζαν με χώμα μέχρι την επιφάνεια του εδάφους. Σχημάτιζαν ένα μικρό τύμβο από χώμα και τοποθετούσαν συχνά μια επιτύμβια στήλη ως σήμα. Οι λακκοειδείς τάφοι ήταν συνήθως ατομικοί, δηλαδή δεν ανοίγονταν συχνά για επαναχρησιμοποίηση. Όταν όμως τους χρησιμοποιούσαν και για μεταγενέστερη ταφή έπρεπε να επαναλάβουν την ίδια κουραστική διαδικασία: άνοιγαν τον τάφο, παραμέριζαν στο πλάι τα παλιά οστά και τα κτερίσματα ώστε να δημιουργηθεί χώρος για την καινούργια ταφή. Οι λακκοειδείς, βασιλικοί τάφοι των Μυκηνών, οργανωμένοι σε δυο ομάδες, είναι κλεισμένοι σε δυο περιβόλους που ονομάστηκαν από τους αρχαιολόγους Ταφικοί κύκλοι Α και Β.

Οι απλοί πολίτες, αντίθετα με τους επιφανείς, θάβονταν σε απλά ορθογώνια λακκοειδή ορύγματα λαξευμένα στο βράχο ή σκαμμένα στο χώμα. Στην Αθήνα είναι ο κύριος τύπος ταφής ατομικού ενταφιασμού.

Οι θαλαμωτοί ή θαλαμοειδείς τάφοι ήταν σκαμμένοι στις πλαγιές μαλακών βραχωδών λόφων σε αρκετό βάθος. Είχαν τη μορφή υπογείων θαλάμων, δηλαδή δωματίων. Σ' αυτά τα υπόγεια ταφικά δωμάτια έφθανε κανείς μέσω του δρόμου, μιας οριζόντιας ή κατηφορικής

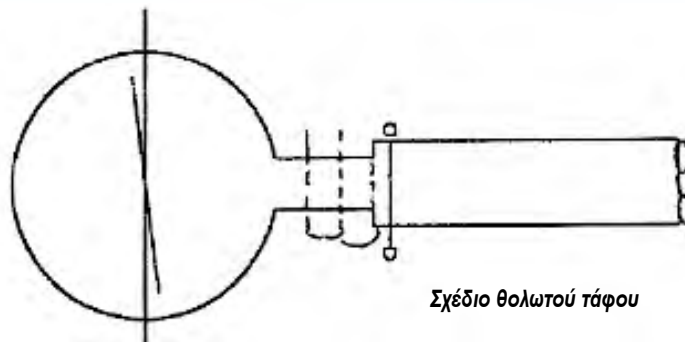
ανοικτής τάφρου που λαξεύονταν στο πέτρωμα. Οι θάλαμοι δεν είχαν συγκεκριμένο σχήμα. Ήταν συνήθως κυκλικοί, σπανιότερα ελλειψοειδείς ή πεταλόσχημοι. Η οροφή συνήθως ήταν σαμαρωτή, σπάνια ημισφαιρική ή οριζόντια. Στο δάπεδο άνοιγαν λάκκους, μικρούς ή μεγάλους, για τα οστά και τα κτερίσματα από παλαιότερες ταφές. Μετά την ταφή έκλειναν την είσοδο του θαλάμου με ξερολιθιά, δηλ. με πέτρες χωρίς λάσπη. Ο δρόμος δεν είναι βέβαιο ότι έκλεινε πάντα με χώμα. Οι θαλαμωτοί τάφοι ήταν οικογενειακοί, δηλ. έδαβαν σ' αυτούς τα μέλη της οικογένειας και τους χρησιμοποιούσαν για πολλές γενιές. Είναι το πιο συνηθισμένο είδος τάφου στη μυκηναϊκή Αττική με το μαλακό πέτρωμα που διαθέτει. Οι θαλαμωτοί τάφοι εμφανίστηκαν αρχικά στην Κρήτη αλλά δέχτηκαν Αιγυπτιακές και Συριακές επιδράσεις. Είναι ο κύριος τύπος μυκηναϊκού τάφου που κυριάρχησε στην ηπειρωτική Ελλάδα και στο Αιγαίο.

Οι θολωτοί τάφοι εμφανίστηκαν στο μυκηναϊκό κόσμο γύρω στο 1600 π.Χ. Δεν είναι βέβαιο ότι κατάγονται από την Κρήτη. Στο σχήμα μοιάζουν με τους θαλαμοειδείς. Είναι υπέργειοι ή υπόγειοι. Ο θολωτός τάφος σκάβεται από πάνω προς τα κάτω σαν πηγάδι. Αποτελείται και αυτός από ένα μακρύ διάδρομο με λίθινη επένδυση στις παρειές του, το δρόμο που οδηγεί κατωφερικά από τη φυσική επιφάνεια του εδάφους, μέσα από το φαρδύ στόμιο δηλ. την είσοδο, προς το θάλαμο. Ο θάλαμος είναι κυκλικός στην κάτοψη, χτισμένος με

λίθους τοποθετημένους σε επάλληλες οριζόντιες σειρές κατά τον εκφορικό τρόπο, δηλαδή κάθε σειρά λίθων εξέχει ελαφρά από την προηγούμενη της, ώσπου καταλήγει στην κορυφή σε έναν πλατύ επίπεδο λίθο που ονομάζεται κλείδα. Με αυτόν τον τρόπο δόμησης η θόλος παίρνει το σχήμα κώνου και θυμίζει κυψέλη. Το ύψος της θόλου είναι ίσο με τη διάμετρο του θαλάμου. Η είσοδος είναι από χτιστές παραστάδες με ογκώδη υπέρθυρα για να στηρίζουν το αντίστοιχο τμήμα της θόλου. Σε κάποιες περιπτώσεις στο θάλαμο υπάρχει και ένα πλευρικό δωμάτιο όπως στο θολωτό τάφο του Ατρέως στις Μυκίνες και του Μινύου στον Ορχομενό. Μετά την κατασκευή, ο τάφος σκεπάζεται με χώμα και πέτρες δημιουργώντας έναν τεχνητό λόφο, τον τύμβο. Μετά το θρήνο και τις

τιμητικές εκδηλώσεις που έκαναν για τους νεκρούς κατά την ταφή, το στόμιο κλεινόταν με ξερολιθιά και ο δρόμος με χώμα. Στην κορυφή του τύμβου τοποθετούσαν μια επιτύμβια στήλη ως σήμα για να διακρίνεται η θέση του.

Οι θολωτοί τάφοι που μας καταπλήσσουν με τη δεξιοτεχνία και την προηγμένη γνώση λιθοδομίας δεν ήταν για τους κοινούς Μυκηναίους. Σ' αυτούς δάβονταν οι ηγεμόνες και οι οικογένειές τους. Έχουν ασφαλώς βασιλικό χαρακτήρα και δείχνουν την εξέχουσα θέση που κατείχαν οι ιδιοκτήτες τους όσο ζούσαν στην κοινωνική ιεραρχία του τόπου. Θαυμαστό παράδειγμα θολωτού τάφου αποτελεί ο τάφος του Ατρέως στις Μυκίνες.

Σχέδιο θολωτού τάφου

ΕΘΙΜΑ ΤΑΦΗΣ ΤΗΣ ΜΥΚΗΝΑΪΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Μολονότι δεν υπάρχουν γραπτές μαρτυρίες μιας μυκηναϊκής ταφής, μπορούμε να παρακολουθήσουμε τη νεκρώσιμη διαδικασία από τα υλικά κατάλοιπα και τα αντικείμενα που βρίσκονται στην ανασκαφή. Το σκελετικό υλικό εξάλλου και τα αντικείμενα που συνόδευαν το νεκρό, μας δίνουν πληροφορίες για την ηλικία, αν ο νεκρός ήταν άνδρας ή γυναίκα, το είδος της εργασίας του, την κοινωνική του θέση, το βιοτικό και πολιτιστικό επίπεδο, όσο ζούσε, καθώς και τις επαφές με τους άλλους πολιτισμούς.

Ο πιο συνηθισμένος τρόπος ταφής ήταν ο ενταφιασμός σε ατομικούς ή οικογενειακούς τάφους. Σε όλους τους τύπους των τάφων ωστόσο, παρατηρούνται τα ίδια ταφικά έθιμα, γεγονός που αποδεικνύει την ενότητα και τη συνοχή του Μυκηναϊκού πολιτισμού.

Με φροντίδα και προσοχή αποχαιρευόσαν αυτούς που πέδαιναν. Ο νεκρός με τη συνοδεία συγγενών και φίλων, μεταφερόταν πάνω σε ξύλινο φορείο, ντυμένος και στολισμένος με τα κοσμήματά του. Κατόπιν, τον τοποθετούσαν στο μέσο του τάφου απευθείας στο δάπεδο ή σε λάκκο ή ξύλινο φέρετρο σε ύπτια θέση. Επίσης σπανιότερα τον τοποθετούσαν γερμένο στο ένα του πλευρό στη συνεσταλμένη εμβρυακή στάση, δηλαδή με λυγισμένα τα γόνατα στο στήθος και λυγισμένο κορμό. Κάποιες φορές τοποθετούσαν κάτω από το κεφάλι του νεκρού, μια πέτρα σαν μαξιλάρι (προσκέφαλο). Τα χέρια του τα ακουμπούσαν πάνω στα πλευρά ή τα σταύρωναν πάνω στην κοιλιά του.

Στην Τανάγρα της Βοιωτίας είχαν τη συνήθεια να τοποθετούν τους νεκρούς σε πήλινες λάρνακες που έκλειναν με πώμα από πάνω και ήταν διακοσμημένες με γραπτές παραστάσεις. Αποτελούν μινωικό ταφικό έθιμο που εμφανίζεται μετά τον 13ο αιώνα.

Στον τάφο τοποθετούσαν κτερίσματα, που διαφέρουν ως προς την ποιότητα και το πλήθος, ανάλογα με την κοινωνική θέση που είχαν

οι νεκροί. Αυτά ήταν αγαπημένα, προσωπικά αντικείμενα του νεκρού όταν ζούσε, όπως όπλα (ξίφη, αιχμές βελών) κοσμήματα (περιδέραια, βραχιόλια, δαχτυλίδια), είδη καλλωπισμού (πυξίδες, καθρέπτες), εργαλεία (μαχαίρια, τρυπάνια, δρεπάνια), πήλινα ή μεταλλικά αγγεία, σφραγίδες, ειδώλια (μικρά πήλινα αγαλματίδια) κ.α.. Επίσης τοποθετούσαν είδη διατροφής όπως λάδι σε αμφορείς και καρπούς. Τα νεκρικά ενδύματα των πλούσιων νεκρών στόλιζαν με χρυσά ελάσματα. Στους βασιλικούς νεκρούς τοποθετούσαν νεκρικά προσωπεία από χρυσό και διαδήματα, στεφάνια δηλαδή που τα ακουμπούσαν απλά πάνω στο κεφάλι. Χρυσά κοσμήματα στόλιζαν επίσης τις ξύλινες σαρκοφάγους (φέρετρα), όπου αυτές υπήρχαν. Τέτοιες πλούσιες ταφές βρέθηκαν στις Μυκήνες. Η ανάλυση του χώματος σε τάφους, ιδιαίτερα παιδιών, έδειξε μεγάλη ποσότητα γύρης από λουλούδια. Από αυτό συμπεραίνουμε πως συνόδευαν την ταφή αγαπημένων τους προσώπων με πολύχρωμα αρωματικά λουλούδια, κάτι που συνηθίζεται ακόμα και σήμερα. Τα παιδιά τα έθαβαν συνήθως χωρίς κτερίσματα ή με ελάχιστα δώρα όπως ένα αγγείο, ένα παιχνίδι, ένα σφονδύλι, ένα θήλαστρο κ.α.

Ο θρήνος για το νεκρό ήταν ένα σημαντικό μέρος της τελετής. Παρά την έλλειψη γραπτής μαρτυρίας, μαθαίνουμε πολλά σχετικά με το θρήνο, από την εικονιστική μαρτυρία σε πήλινα φέρετρα, λάρνακες, όπου εικονίζονται πομπές από γυναίκες που θρηνούν (μοιρολογίστρες) με τα χέρια υψωμένα στο κεφάλι τους, σε αγγεία ή από τα πήλινα ειδώλια θρηνωδών που συνόδευαν το νεκρό. Μετά την ταφή, μέρος της διαδικασίας ήταν ένα είδος τελετής με κρεατοφαγία και οινοποσία, το νεκρόδειπνο. Όταν τελείωναν έριχναν τα οστά και τα σπασμένα κύπελλα μέσα στον τάφο ή στην είσοδο (ανάλογο το έθιμο των κόλλυβων). Για κάθε νέα ταφή άνοιγαν τον τάφο και μετέφεραν τα οστά και τα κτερίσματα στο πλάι. Συχνά

άνοιγαν λάκκους στο δάπεδο όπου τοποθετούσαν τα οστά προγενέστερων ταφών. Δεν υπάρχουν ικανοποιητικές μαρτυρίες λατρείας προγόνων κατά τη Μυκηναϊκή εποχή. Η λατρεία των αφηρωσμένων νεκρών ανάγεται στην ιστορική εποχή. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο Θολωτός Τάφος στις Αχαρνές που δέχτηκε προσφορές λατρείας από τη Γεωμετρική ως την Κλασική εποχή.

Ένας άλλος σπάνιος τρόπος ταφής ήταν η καύση. Διαδίδεται σταδιακά κατά την Υπομυκηναϊκή περίοδο το 12ο -11ο αι. π.Χ. (ήταν μάλλον ανατολίτικη συνήθεια μολονότι καύσεις την ίδια περίοδο υπάρχουν και στην κεντρική Ευρώπη). Η καύση του νεκρού ήταν δευτερογενής, δηλαδή έκαιγαν το νεκρό κάπου αλλού και κατόπιν έβραζαν την τέφρα του (στάχτη του νεκρού) σε αγγείο που τοποθετούσαν σε λάκκο μαζί με τα κτερίσματά του. Η επιλογή αυτού του τρόπου ταφής ήταν κατά μεγάλο μέρος θέμα προσωπικής προτίμησης. Στην Ιλιάδα γίνεται λόγος για καύση νεκρών σε συνδυασμό με τύμβο.

Η στάση των Μυκηναίων προς τους νεκρούς τους δεν διαφέρει πολύ από εκείνη άλλων σύγχρονων πολιτισμών. Είναι δύσκολο να αναζητήσουμε λογικές εξηγήσεις για το θάνατο. Τον τάφο φαίνεται τον θεωρούσαν προσωρινή και όχι μόνιμη κατοικία του νεκρού ώσπου να οδηγηθεί η ψυχή του στον Κάτω Κόσμο. Τα κτερίσματα ίσως είχαν σαν σκοπό να εξυπηρετήσουν τις βασικές ανάγκες του νεκρού όπως φαγητό, ποτό, ενδυμασία, στολισμό και διασκέδαση ως την πλήρη αποσάρκωσή του. Σίγουρα πολλές προσφορές εκφράζουν τον πόνο των συγγενών και την απροθυμία τους να δεχτούν ότι δεν υπάρχει πια ο δικός τους άνθρωπος. Κάποια θρησκευτικά σύμβολα όπως πήλινα ειδώλια, ίσως εξασφάλιζαν την προστασία των θεϊκών δυνάμεων. Ακόμη πιο δύσκολο είναι να καταλήξουμε σε συμπεράσματα για τις αντιλήψεις των Μυκηναίων για τη μετά θάνατο κατάσταση μια και δεν υπάρχουν γραπτές μαρτυρίες. Οι χάλκινοι ή χρυσοί ζυγοί ψυχοστασίας με πεταλούδες ίσως δείχνουν πίστη στη μεταθανάτια κρίση, μια μινωική αντίληψη που επιζεί και στα κλασικά χρόνια.

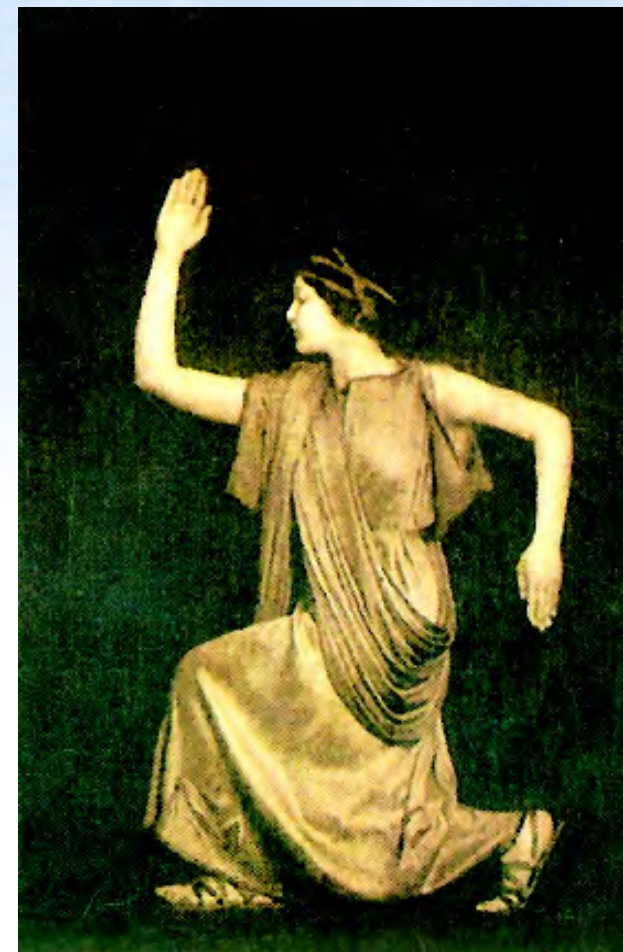
Πήλινη λάρνακα από την Τανάγρα με θρηνωδούς. 13ος αι. π.Χ. Θήβα, Αρχαιολογικό Μουσείο.

ΜΥΚΗΝΑΪΚΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Οι γνώσεις μας για τη θρησκεία στην Μυκηναϊκή Εποχή στηρίζονται κυρίως σε παραστάσεις. Οι Μυκηναίοι φαίνεται ότι υιοθέτησαν πολλά μινωικά στοιχεία που προστέθηκαν στην πατροπαράδοτη λατρεία. Από το συγκερασμό τους θα γεννηθεί η μυκηναϊκή θρησκεία που ήταν απλούστερη και ανεικονική. Ως αγρότες υιοθέτησαν τη μινωική θεά της βλάστησης και της γονιμότητας. Ως κτηνοτρόφοι λάτρευαν την "Πότνια Θηρών", θεά της άγριας φύσης. Στο μυκηναϊκό πάνθεο ανήκει και η θεά του πολέμου. Η απεικόνισή της όμως δεν είναι ανθρωπόμορφη. Πρόκειται για ένα παλλάδιο (ανθρωπόμορφο προστατευτικό τρόπαιο), με κύριο χαρακτηριστικό μια οχτώσχημη ασπίδα στερεωμένη σε ιστό. Μια κεφαλή εξέχει από την κορυφή της ασπίδας και ένα δόρυ προβάλλει στα πλάγια. Η αρχή της πρέπει να αναζητηθεί στην οπλολατρεία, συνηθισμένη στα πρωτόγονα πολεμικά φύλα. Η θεά αυτή του πολέμου ίσως να ταυτίζεται με την Πότνια Αθηνά των πινακίδων. Η λατρεία όπως φαίνεται από παραστάσεις γινόταν σε μικρά λατρευτικά κτίρια με ιερά κέρατα να κοσμούν την πρόσοψή τους σε ορεινά και λοφώδη σημεία. Υπήρχαν επίσης και υπαίθρια τεμένη περιτριγυρισμένα από χαμηλό τοίχο. Οι ανασκαφές ωστόσο δεν έχουν αποκαλύψει ούτε ιερά, ούτε αγάλματα αντίστοιχα των ιστορικών χρόνων.

Η λατρεία του θείου ήταν απλή. Προσευχές σε σεβίζουσα στάση, δηλαδή με το ένα χέρι να ακουμπά στο μέτωπο ενώ το άλλο στο στήθος και προσφορές μικρών αναδημάτων αποτελούσαν το συνήδη τρόπο λατρείας. Κατά τη λατρεία της γονιμότητας σπουδαίο ρόλο έπαιζαν οι χοροί. Σε τράπεζες προσφορών απέθεταν άνθη και καρπούς ενώ θυσίαζαν επίσης ζώα. Τις θυσίες συνόδευαν σπονδές με μέλι, λάδι, κρασί και νερό σε τελετουργικά ρυτά, σε σχήμα κοάνης ή ζώου. Τις θυσίες και τους ναούς επίβλεπαν ιερείς και ιέρειες που διαχειρίζονταν και την περιουσία του ιερού. Οι ιερείς φορούσαν κατά την τελετουργία φορέματα που κάλυπταν το σώμα.

Οι πινακίδες επίσης μας πληροφορούν για τη λατρεία των Δία, Ποσειδώνα, Ερμή, Διονύσου, Ήρας, Απόλλωνα, Άρη κ.α. Το ολυμπιακό αυτό πάνθεο θα επικρατήσει στους επόμενους αιώνες μολονότι η αρχέγονη λατρεία της γονιμότητας θα υποβόσκει πάντοτε σε μυστηριακές χθόνιες λατρείες συνδεδεμένες με προελληνικά έθιμα, όπως τα Ελευσίνια Μυστήρια, γιορτές προς τιμή της Άρτεμης, της Αφροδίτης αλλά και του Διονύσου. Για αρκετούς μελετητές η μάχη αυτή δηλώνει το πέρασμα από τη μητριαρχική στην πατριαρχική κοινωνία. Στο παραμύθι η Θεοδώρα, πιστή οπαδός της παλιάς θρησκείας, την εκπροσωπεί με πάθος. Ο Δημόδοκος ως εκπρόσωπος της νέας τάξης πραγμάτων (πατριαρχική κοινωνία) από αγάπη ανέχεται την εμμονή της γυναίκας του στην παλιά θρησκεία στο βαθμό βέβαια που δεν κινδυνεύει το σύστημα.

Φωτ. Nelly's
Από τις Δελφικές εορτές

ΜΥΚΗΝΑΪΚΗ ΑΤΤΙΚΗ

Η μυκηναϊκή περίοδος είναι συνδεδεμένη με τους ιερότερους μύθους* της Αθήνας. Μυθικοί βασιλείς που έπαιξαν ρόλο στη διαμόρφωση και στην οργάνωση των πρώτων οικισμών της ήταν ο Κραναός, ο Ερεχθέας, ο Κέκροπας, ο Πανδίων, ο Ίωνας, ο Αιγέας και ο Θησέας, στον οποίο αποδίδεται ο συνοικισμός. Η σειρά αυτή των μυθικών βασιλιάδων κλείνει με τον Κόδρο που θυσιάστηκε για χάρη της πατρίδας του. Σε ανάμνηση αυτής της θυσίας οι Αθηναίοι κατάργησαν τη βασιλεία.

Να 'ταν παλαιές θεότητες - "δαίμονες" που τους παραμέρισε η νέα θρησκεία των Ολύμπιων θεών; Όποια και να είναι η αλήθεια όλοι τους συνέδεσαν την ιστορία των Αθηνών ως ιεροί θεματοφύλακες του τόπου. Χώροι λατρείας τους υπήρχαν πάνω στον ιερό βράχο της Ακρόπολης και γύρω από αυτόν.

Η γη της Αττικής στην ύστερη εποχή του χαλκού, τη μυκηναϊκή δηλαδή, έδινε λίγα σιτηρά, κυρίως κριθάρι και ελιές, στις πεδιάδες της Αθήνας, της Ελευσίνας, των Μεσογείων και του Μαραθώνα.

Είχαν συκιές, λαχανόκηπους, μελισσια στον Υμηττό και λίγη κτηνοτροφία. Κατασκεύαζαν ωραία αγγεία με τον εξαιρετικό πηλό της Αττικής, έφερναν οψιανό από τη Μήλο, και στην περιοχή της Ραφήνας γινόταν η επεξεργασία του χαλκού που ήταν εισαγόμενος. Είχαν ιδιαίτερες εμπορικές σχέσεις με τη Βοιωτία, την Εύβοια, τις Κυκλάδες και την Παλαιστίνη.

Εκτός από το βασίλειο της Αθήνας, υπήρχαν και άλλα μικρά βασίλεια στην Αττική όπως μπορεί κανείς να συμπεράνει από την ύπαρξη θολωτών τάφων στις Αχαρνές, στο Θορικό, στο Μαραθώνα, στα Σπάτα.

Η μορφολογία του εδάφους επέβαλε ίσως τη συγκρότηση ανεξάρτητων βασιλείων: Κεκροπία, Τετράπολη Μαραθώνα, Επακρία, Δεκέλεια, Αφιδνα, Θορικό, Βραυρώνα, Κύθηρα, Ελευσίνα. Κάθε περιοχή θα πρέπει να βρισκό-

ταν κάτω από τον έλεγχο κάποιου πρίγκιπα ή τοπάρχη ο οποίος εξουσίαζε τους αγρότες που καλλιεργούσαν τη γη του και τους ελεύθερους ανθρώπους οι οποίοι ήταν κύριοι γης σε αυτήν την περιοχή.

Κάθε ανάκτορο είχε κάτω από τον έλεγχό του γη και εμπόριο. Τα μικρά αυτά βασίλεια συνυπήρχαν αρμονικά μέσω συμμαχικών δεσμών. Στην Αττική, η Αθήνα και η Ελευσίνα, ο Μαραθώνας, ο Θορικός, τα Σπάτα, οι Αχαρνές και η Περαιτή, πρέπει να είχαν συντονίσει τις δυνάμεις τους ίσως με τη μορφή αμφικτιονικού συνασπισμού ή κληρονομικής φεουδαρχικής ιεραρχίας.

Ο Εριχθόνιος, βασιλιάς της Αθήνας από τους πιο παλιούς, την λάμπρυνε με πολλά έργα.

Ο Αιγέας βασιλιάς της Αθήνας, ζητά χρησμό από την Πυθία.

με βασιλικά διαμερίσματα, διοικητικούς χώρους και ιερά. Ορισμένοι αξιωματούχοι θα έμεναν πάνω στην ακρόπολη με τις οικογένειές τους

Ο Κέκροπας, ο πανάρχαιος βασιλιάς της Αθήνας ήταν μορφή δαιμονική, μισός άνθρωπος και μισός φίδι.

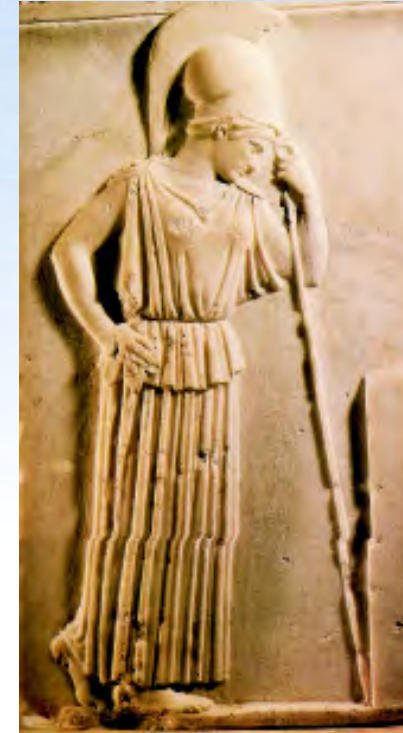
ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ

(βρέθηκαν τάφοι εποχής). Η Αθήνα ήταν από τις λίγες βασιλικές ακροπόλεις, η οποία ποτέ δεν πολιορκήθηκε. Ο Κέκροπας, ο πρώτος βασιλιάς των Αθηνών, θεωρείται κατά την παράδοση ότι είχε φτάσει στην Ακρόπολη το 1581 π.Χ.¹ Μετά την πτώση της Κνωσού καινούργιος πλούτος συγκεντρώθηκε στην Αθήνα. Από τότε έως το 1200 παρατηρείται εισαγωγή προϊόντων όπως φαγεντιανής, σκαραβαίων από την Αίγυπτο, αμφορέων κρασιού από τη Χαναάν, κασίτερου και λιπαρίτη λίθου. Μετά το συνοικισμό του Θησέα τα διοικητικά κτήρια μεταφέρθηκαν στην αγορά, στους βόρειους πρόποδες της Ακρόπολης. Από το δεύτερο μισό του 13ου αι. π.Χ. η Ακρόπολη τειχίζεται με τεράστια τείχη "τα κυκλώπεια". Ο Πausανίας αναφέρει ότι η παράδοση θεωρεί οικοδόμους της Ακρόπολης των Αθηνών τους Κύκλωπες Υπέρβιο και Αργόλα. Η μεγάλη αυτή οικοδομική δραστηριότητα που αναπτύσσεται στην Ακρόπολη στην τελευταία φάση της Υστεροελλαδικής III Β περιόδου φαίνεται ότι οφείλεται στην απειλή επιδρομών ληστροικών φύλων. Κάποιος από τους βασιλείς της Ακρόπολης περιέβαλε το βράχο με ισχυρό τείχος, πολλά τμήματα του οποίου έχουν σωθεί. Το πάχος του φτάνει πολλές φορές τα 6 μ. Πελώριοι ογκόλιθοι αποτελούν τις όψεις του, ενώ πέτρες και χώμα συμπληρώνουν τα διάκενα ανάμεσα στις δύο όψεις του τείχους. Το έργο αυτό μνημειώδες και επιβλητικό, αποδιδόταν από τους αρχαίους των κλασικών χρόνων στους μυθικούς Κύκλωπες, όντα με υπερφυσική δύναμη. Το μυκηναϊκό αυτό τείχος φαίνεται ότι επέζησε έως την εισβολή των Περσών το 480 π.Χ. Παρόμοια τοιχοποιία απαντάται στις Μυκάνες, την Τίρυνθα κ.α.

Η θεά Αθηνά υποδεικνύει στον Γίγαντα πού να αποθέσει το βράχο που κουβαλάει στον ώμο του για το κτίσιμο των τειχών της Ακρόπολης.

Οι μύθοι της Αττικής περιέχουν πολλά στοιχεία από την παράδοση για την ιστορική εξέλιξη της, όπως τη γένεση του οικισμού της Αθήνας, την πληθυσμιακή της σύνθεση, τους κοινωνικούς και πολιτικούς δεσμούς, τη δημόσια λατρεία και τις σχέσεις της Αθήνας με τις άλλες επικράτειες. Σύμφωνα με την παράδοση οι πιο παλαιοί βασιλιάδες της Αθήνας όπως ο Κέκροπας, ο Κραναός και ο Εριχθόνιος είχαν βγει από το χώμα της Αττικής. Η Αθηνά αγάπησε τόσο πολύ την Αθήνα, την πόλη που φέρει το όνομά της, ώστε μάλωσε με τον Ποσειδώνα για να της αναγνωριστεί η κυριότητα της περιοχής. Η απόφαση πάρθηκε από τους δώδεκα θεούς σε ειδικό δικαστήριο που συστήθηκε επί τόπου, δίνοντας έτσι στους ανθρώπους ένα υπόδειγμα για να λύνουν τις διαφορές τους με ειρηνικά μέσα. Στην πόλη της Αθήνας συστήθηκε το πρώτο δικαστήριο, αρμόδιο για φόνους, ο Άρειος Πάγος, που τον είπαν έτσι, επειδή πρώτος υπόδικος σ' αυτό ήταν ο Άρης. Ακόμα η Αθηνά φύτεψε στην Αθήνα την πρώτη ελιά και δίδαξε στους κατοίκους της την καλλιέργεια μαζί με πολλές άλλες τέχνες. Ο Θησέας, ο πιο μεγάλος ήρωας της Αθήνας, απάλλαξε την πατρίδα του από το φόρο αίματος που πλήρωνε στην Κρήτη, εξοντώνοντας τον Μινώταυρο. Επίσης πέτυχε να ενώσει τους οικισμούς της Αθήνας σε ένα "συνοικισμό", που έγινε η αρχή για τη δημιουργία του μεγάλου αθηναϊκού κράτους. Για να θυμούνται το "συνοικισμό" τους οι Αθηναίοι από τότε γιόρταζαν τα "Παναθήναια", μια γιορτή που ξεπερνούσε σε μεγαλείο κάθε άλλη και εξέφραζε τον μοναδικό δεσμό της Αθήνας με τη μεγάλη προστάτισσά της την Παρθένο Αθηνά. Στο τέλος του Μυκηναϊκού κόσμου ανάγεται και η κατάργηση της βασιλείας. Η παράδοση θέλει τον Κόδρο να θυσιάζεται για την πατρίδα του, για να μην πέσει στα χέρια των Δωριέων.

Η "Σκεπτόμενη Αθηνά", αναθηματικό ανάγλυφο, 470 π.Χ. Αθήνα, Μουσείο Ακροπόλεως.

¹ Σύμφωνα με το Παριοχρονικό: επιγραφή που αποτελεί μια χρονογραφική επιτομή και αρχίζει την εποχή του Διογνήτου (επώνυμου άρχοντα το 264/263 π.Χ.) και φθάνει μέχρι τη βασιλεία του Κέκροπα (1581 π.Χ.).

ΘΕΑΤΡΙΚΟ ΔΡΩΜΕΝΟ

Απομαγνητοφώνηση από το θέατρο στο κρατικό ραδιόφωνο, "Ελληνική μυθολογία" τη δεκαετία του 1970 όταν το ραδιόφωνο εκτός από ψυχαγωγικό είχε και παιδαγωγικό ρόλο.

Πως ονομάστηκε μια πόλη

Αφηγητής: Θα 'χουν περάσει πάνω από τέσσερις χιλιάδες χρόνια από τότε που αρχίζει η ιστορία μας. Τον καιρό εκείνο τον παλιό πάνω σε ένα μεγάλο βράχο κατοικούσαν λίγοι φτωχοί άνθρωποι. Έμεναν μέσα σε κρύες σπηλιές γιατί δεν 'ξέραν να φτιάχνουν σπίτια. Για τροφή τους είχαν το κρέας των γουρουινιών που κυνηγούσαν στο δάσος και διάφορους άγριους καρπούς. Δεν 'ξέραν να φτιάχνουν τόξα και βέλη αλλά για όπλα τους είχαν σφεντόνες, ρόπαλα και μυτερές πέτρες. Τα ρούχα που φορούσαν ήταν φτιαγμένα από δέρματα των ζώων που σκοτώνανε. Με λίγα λόγια ήταν άγριοι και απολίτιστοι άνθρωποι εκείνοι. Ζούσαν όπως είπαμε στην κορυφή του απότομου μεγάλου βράχου γιατί εκεί δεν είχαν να φοβηθούν ούτε τα άγρια θηρία ούτε τους άλλους αγριάνθρωπους που τριγύριζαν στα μέρη τους. Ο βράχος αυτός, ήταν τόσο απότομος που κανένας δεν τολμούσε να ανέβει επάνω, παρά μόνο από ένα στενό μονοπατάκι που πάντα κάποιος το φύλαγε. Μια μέρα λοιπόν, καθώς κυνηγούσαν στο δάσος, βρήκαν ένα παλικάρι.

Κραναός Α: Επ Κραναέ έλα να δεις τι βρήκα.

Κραναός Β: Τι όμορφο παλικάρι και τι ωραία ρούχα που φοράει.

Κραναός Α: Σίγουρα δεν είναι άνθρωπος σαν και εμάς. Κάτι άλλο θα είναι.

Κραναός Β: Λες; Λες να είναι κανένα φίδι που μεταμορφώθηκε σε τόσο ωραίο παλικάρι;

Κραναός Α: Έτσι θα είναι, φιδάνθρωπος είναι.

Κραναός Β: Πάμε να φύγουμε προτού ζυπνήσει.

Κραναός Α: Είναι αργά πια, νάτος ξύπνησε.

Κέκροπας: Ε... εσείς καλοί μου άνθρωποι.

Κραναός Α: Μιλάει κιόλας.

Κέκροπας: Τι πάθατε σας τρόμαξα;

Κραναός Α: Τι είσαι στ' αλήθεια παλικάρι μου άνθρωπος ή φίδι;

Κέκροπας: Άνθρωπος καλοί μου φίλοι, άνθρωπος σαν κι εσάς και μάλιστα πεινασμένος. Δώστε μου κάτι να φάω.

Κραναός Α: Να, εδώ έχω κάτι καρπούς, φάτους.

Κέκροπας: Ευχαριστώ καλοί μου.

Κραναός Α: Τι λες, τον σκοτώνουμε να του πάρουμε τα ρούχα;

Κραναός Β: Είναι τόσο όμορφος. Εγώ λέω να τον πάμε πάνω στο βράχο να τον δουν και οι άλλοι.

Κραναός Α: Δίκιο έχεις. Όλοι θα μας θαυμάσουν για το εύρημά μας. Στο κάτω κάτω τον σκοτώνουμε αργότερα.

Κραναός Β: Θα ήταν όμορφη θυσία στο θεό της φωτιάς.

Κέκροπας: Ευχαριστώ σας και πάλι καλοί μου άνθρωποι. Τώρα νιώθω καλύτερα. Αλήθεια ξέχασα να σας πω το όνομα μου και να με συμμαθάτε. Κέκροπα με λένε.

Κραναός Α: Και πώς βρέθηκες εδώ;

Κέκροπας: Το καράβι μου βούλιαξε εκεί κάτω στη θάλασσα.

Αφηγητής: Οι κυνηγοί πήραν τον Κέκροπα και τον πήγαν πάνω στο βράχο. Εκεί μαζεύτηκαν όλοι τριγύρω και τον θαύμαζαν. Ο νέος άρχισε να τους διηγείται θαυμαστές ιστορίες από τη μακρινή πατρίδα του που δεν θα μπορούσε πια να ξαναδεί. Οι φτωχοί και άξεστοι εκείνοι άνθρωποι τον άκουγαν με θαυμασμό και πίστεψαν ότι είναι σοφός. Έτσι αντί να τον θυσιάσουν στον θεό της φωτιάς τον κάνανε βασιλιά τους. Ο Κέκροπας με την σειρά του, τους έμαθε να φτιάχνουν χίλια δυο πράγματα που κάνουν τη ζωή τους πιο άνετη. Τους έμαθε να μεταχειρίζονται τη φωτιά και να κατεργάζονται το σίδερο. Να φτιάχνουν τόξα και βέλη, να στήνουν παγίδες και να πιάνουν πουλιά, αγκίστρια για τα ψάρια. Τους έμαθε να κόβουν ξύλα από τα δάση και να φτιάχνουν ξύλινα σπίτια. Τους έμαθε να ζουν χωριστά κατά οικογένεια και όχι όλοι μαζί όπως πρώτα. Τέλος τους έμαθε το πιο σπουδαίο, τους έμαθε να καλλιεργούν τη γη. Αργότερα τους μίλησε για τους δυνατούς θεούς του Ολύμπου και τους έβαλε να φτιάξουν βωμούς και να θυσιάζουν ζώα στους θεούς τους και όχι ανθρώπους όπως πρώτα. Έτσι έγιναν ήμεροι και πολιτισμένοι και αγάπησαν πολύ τον βασιλιά τους τον Κέκροπα που τόσα καλά έκανε γι' αυτούς. Ένα πρωί εκεί που συζητούσε με τους συμβούλους του στην πλατεία της μικρής πολιτείας, γιατί απάνω στο βράχο είχε γίνει μια μικρή πολιτεία, φάνηκαν

στη μέση του δρόμου δυο ξένοι. Ένας άνδρας και μια γυναίκα.

Κραναός Α: Για κοιτάξε εκεί βασιλιά Κέκροπα.

Κέκροπας: Που να κοιτάξω;

Κραναός Α: Να εκεί στη μέση του δρόμου. Αυτούς τους δύο ξένους.

Κέκροπας: Παράξενο, για πρώτη φορά τους βλέπω.

Κραναός Α: Και ακόμη πιο παράξενο, η βάρδια της πόρτας δεν ειδοποίησε για τον ερχομό τους.

Κραναός Β: Πώς βρέθηκαν τάχα εδώ και τι να θέλουν; Τι μεγαλόπρεπα αλήθεια που είναι ντυμένοι! Αυτός φοράει ένα βυσσινί χιτώνα στολισμένο με πράσινες λωρίδες και κρατάει κάτι στο χέρι του, ένα κοντάρι που τελειώνει σε τρεις σουβλερές μύτες στην άκρη. Είναι σαν καμάκι που πιάνουν τα ψάρια.

Κραναός Α: Εμένα μου αρέσει πιο πολύ η γυναίκα. Κοίτα τι αρχοντιά που έχει. Τι ωραία γαλανά μάτια. Με τι χάρη κρατάει την ασπίδα και το δόρυ της.

Κέκροπας: Σωπάτε, έρχονται εδώ.

Ποσειδώνας: Πως το λένε αυτό το μέρος εδώ;

Κραναός Α: Αλήθεια πως το λένε αυτό το μέρος ποτέ δεν το σκέφτηκα.

Ποσειδώνας: Δεν έχει όνομα;

Κραναός Α: Εμείς που κατοικούμε εδώ σ' αυτό το βουναλάκι λεγόμαστε Κραναοί. Από τον καιρό όμως που ήρθε ο βασιλιάς μας ο Κέκροπας, είχαμε τόση δουλειά που δεν μας έμεινε καιρός να συλλογιστούμε για ονόματα.

Αθηνά: Και ποιος είναι αυτός ο Κέκροπας που λέτε;

Κέκροπας: Εγώ είμαι κυρά μου, στις προσταγές σου.

Ποσειδώνας: Είμαι ο Ποσειδώνας που κυβερνά τη θάλασσα.

Λαός: Ο Ποσειδώνας, ο Ποσειδώνας!!!

Αθηνά: Και εγώ είμαι η Αθηνά που χαρίζω στους ανθρώπους τη σοφία.

Λαός: Η Αθηνά, η Αθηνά!!!

Κέκροπας: Μεγάλη τιμή για τη μικρή μας χώρα να μας επισκεφτείτε εσείς οι πιο μεγάλοι από τους θεούς.

Ποσειδώνας: Άκουσε βασιλιά Κέκροπα. Έμαθα ότι έχετε σκοπό να κάνετε τον τόπο σας μια μεγάλη

πολιτεία και ήρθα να σας βοηθήσω. Σας προτείνω λοιπόν να δώσετε το όνομα μου στην πόλη σας και να με κάνετε προστάτη σας, και εγώ θα σας δώσω όλα τα πλούτη του κόσμου. Καράβια από κάθε γωνιά της γης θα φέρνουν πλούτη και χρυσάφι στον τόπο σας και θα γίνεται οι κυρίαρχοι των θαλασσών.

Αθηνά: Ο θεός μου από δω σας έταξε πολλά θαυμαστά πράγματα, μα ακούστε και εμένα. Δώστε το δικό μου όνομα στην πόλη σας, κάνετε με προστάτη σας και εγώ θα σας δώσω ότι δεν μπορεί να αγοράσει με όλο το χρυσάφι του κόσμου. Θα σας μάθω να κάνετε χίλια δυο πράγματα, θα μένω στον τόπο σας τον πιο πολύ καιρό και θα σας δώσω τόση σοφία που μ' αυτή θα κυβερνάτε τη σκέψη και την ψυχή όλων των ανθρώπων για πολλά πάρα πολλά χρόνια. Θα κάνω την πόλη σας ονομαστή σ' όλη τη γη για όλους τους αιώνες.

Ποσειδώνας: Αυτά είναι τα δώρα μας. Διαλέξτε.

Κέκροπας: Κραναοί, λαέ μου ακούσατε και μόνοι σας τι μας προσφέρνουν οι θαυμαστοί θεοί.

Διαλέξτε εσείς μοναχοί σας ποιόν από τους δυο θέλετε προστάτη σας. Ο Ποσειδώνας ο αδελφός του μεγάλου Δία και κύριος των θαλασσών, σας προσφέρει πλούτη και χρυσάφι. Η Αθηνά, η αγαπημένη κόρη του πατέρα των θεών σας χαρίζει τη σοφία. Ποιόν από τους δυο θα προτιμήσετε.

Λαός: Τον Ποσειδώνα, όχι την Αθηνά, τον Ποσειδώνα.

Κέκροπας: Ηουχία, ηουχία. Με τις φωνές δεν θα αποφασίσουμε ποτέ. Για μίλησε εσύ καλέ μου Κραναέ.

Κραναός Α: Βασιλιά μου, αυτοί εδώ οι θεοί μας έταξαν πράγματα πολλά, που ούτε καν τα ξέρουμε γιατί ποιος από μας τους φτωχούς ανθρώπους ξέρει τα πλούτη. Τι είναι το χρυσάφι; Μήπως το είδαμε ποτέ; Και αν μας το δώσει τι θα το κάνουμε;

Κέκροπας: Σωστά.

Κραναός Β: Ποιος από μας ξέρει τι θα πει σοφία. Λοιπόν νομίζω για να μας κάνουν να πιστέψουμε σ' αυτά που λένε και για να καταλάβουμε και εμείς τι λογικό δώρα είναι αυτά που μας τάζουν, θα πρέπει να μας δώσουν κάτι τι το χειροπιαστό και αυτό αμέσως εδώ μπροστά στα μάτια μας. Τότε θα μπορέσουμε να διαλέξουμε πιο εύκολα.

Κέκροπας: Σοφά μίληρες γέροντα. Εσείς οι άλλοι συμφωνείτε;

Λαός: Ναι, συμφωνούμε.

Ποσειδώνας: Πολύ καλά λοιπόν. Θα σας δώσει ο καθένας μας από ένα δώρο τώρα αμέσως, εδώ που βρισκόμαστε. Και τότε εσείς διαλέξτε ποιόν από τους δυο μας θα προτιμήσετε. Θα χτυπήσω με την τρίαινα μου σ' αυτόν εκεί τον βράχο και τότε θα καταλάβετε τη δύναμή μου.

Κραναός Α: Ο βράχος σκίστηκε στα δυο, δεν έπρεπε να θυμώσουμε τον Ποσειδώνα, μεγάλο κακό θα κάνει στον τόπο μας.

Κραναός Β: Κοίταξε, κοίταξε μέσα από το άνοιγμα πετάχτηκε ένα θηρίο. Μα τι όμορφο ζώο άσπρο σαν το χιόνι με μακριά και λιγνά πόδια.

Κραναός Α: Πάμε να φύγουμε σου λέω γιατί θα μας βρει μεγάλο κακό.

Κραναός Β: Όχι. Δεν βλέπεις τι ήσυχο που στέκει δίπλα στο θεό;

Ποσειδώνας: Αυτό είναι το δώρο μου. Αυτό το ζώο θα σέρνει τα πολεμικά σας άρματα στην μάχη και όταν τρέχει μαζί σας στον πόλεμο, θα είναι πιο γρήγορο και από τον αέρα.

Κέκροπας: Και πώς το λένε το ζώο αυτό, κραταιά βασιλιά των θαλασσών;

Ποσειδώνας: Άλογο το λένε.

Κέκροπας: Και τώρα η σειρά σου γαλανομάτα κόρη του Δία.

Αθηνά: Εγώ θα μπήξω το δόρυ μου εδώ στη γη. Έτσι...

Κραναός Α: Χαράς το πράγμα! Ένα δέντρο με σταχτοπράσινα φύλλα.

Αθηνά: Αυτό είναι το δικό μου δώρο. Μπορεί να μη σας έκανε τόση εντύπωση όπως το δώρο του μεγάλου Ποσειδώνα, αυτό όμως το ταπεινό δέντρο θα σας δίνει τροφή όταν πεινάτε, θα σας ζεσταίνει με τα ξύλα του τις κρύες ημέρες του χειμώνα, θα σας φυλάει από τον ήλιο με τον ίσκιο του και το βράδυ θα σας φωτίζει στο σπίτι σας με το λάδι του. Το λάδι αυτό θα είναι περιζήτητο σε όλο τον κόσμο.

Κέκροπας: Πραγματικό θεϊκό δώρο!

Αθηνά: Το δέντρο αυτό είναι το σύμβολο της ειρήνης και της δουλειάς. Την ευτυχία στον κόσμο τη δίνουν η δουλειά και η ειρήνη. Ενώ αντίθετα ο πόλεμος δίνει την καταστροφή και τη δυστυχία. Είναι εύκολο τώρα σε σας να διαλέξετε ανάμεσα στα δυο μας δώρα.

Κέκροπας: Και πως το λένε το θείο αυτό δέντρο;

Αθηνά: Ελιά.

Κέκροπας: Κραναοί, οι θεοί μας έδειξαν τη δύναμή τους και εξετέλεσαν την επιθυμία σας. Να εδώ μπροστά σας και τα δύο θαυμαστά τους δώρα! Το άλογο και η ελιά. Ποιον από τους δυο θα προτιμήσετε;

Λαός: Η Αθηνά μας έδωσε το καλύτερο δώρο.

Πολίτης: Προτείνω να εκλέξουμε την Αθηνά.

Λαός: Ναι την Αθηνά, την ελιά, την Αθηνά...

Κέκροπας: Τότε από τη στιγμή αυτή η πόλη μας ονομάζεται Αθήνα.

Λαός: Φωνές (φωνάζουν όλοι μαζί). Ζήτω! Αθήνα!

Κέκροπας: Αθηναίοι, για να τιμήσουμε την προστάτιδά μας, την Παλλάδα Αθηνά, θα κτίσουμε εδώ στη μέση του βράχου έναν ναό που θα τον αφιερώσουμε σ' αυτήν και θα τον ονομάσουμε Παρθενώνα.

Αθηνά: Αγαπημένα μου παιδιά, η πολιτεία αυτή θα μεγαλώσει, θα κτιστεί γύρω γύρω από τον ιερό μου αυτό βράχο μια λαμπρή πολιτεία που θα τη θαυμάζουν όλοι για χιλιάδες χρόνια. Από σας τους Αθηναίους θα γεννηθούν οι πιο σοφοί. Με τα δικά σας χέρια και από τους τεχνίτες που θα γεννήσετε εσείς θα φτιαχτούν τα πιο θαυμαστά έργα στη γη.

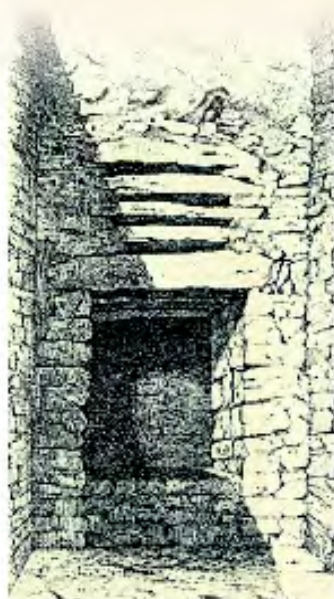
Αφηγητής: Η προφητεία της Αθηνάς επαληθεύτηκε. Από τη χώρα αυτή γεννήθηκε ένας Σωκράτης, ένας Πλάτων, ένας Αριστοτέλης. Η Αθήνα έβγαλε ένα Φειδία, έναν Απελλή και έναν Πραξιτέλη. Οι άξεστοι άνθρωποι του Κέκροπα προτίμησαν την ειρήνη. Γι' αυτό και μεγαλούργησαν μέσα στους κατοπινούς αιώνες. Μα για να ξαναγυρίσουμε στην ιστορία μας ο Ποσειδώνας δε δυσαρεστήθηκε που οι Κραναοί διάλεξαν την Αθηνά γιατί ο αγώνας ήταν τίμιος και αυτός ο ίδιος παραδέχτηκε ότι το δώρο της Αθηνάς ήταν πιο χρήσιμο από το δικό του. Έτσι προστάτεψε και αυτός τους Αθηναίους. Τους βοήθησε να φτιάξουν δύο μεγάλα λιμάνια, τον Πειραιά και το Φάληρο. Τους έμαθε να ναυπηγούν καλοτάξιδα πλοία και να γίνουν καλοί ναυτικοί και έμποροι. Τώρα τι έγιναν τα δώρα; Η ελιά βλάστησε σ' όλο τον κάμπο της Αττικής και από κει σ' όλη την Ελλάδα. Μάλιστα αν ανεβείτε και σήμερα στην Ακρόπολη, κοντά στον Παρθενώνα, εκεί πάνω στον βράχο, υπάρχει μια γέρικη ελιά. Λένε ότι είναι η ίδια αυτή ελιά που χάρισε στους Κραναούς η Αθηνά. Το άλογο του Ποσειδώνα έφυγε και τράβηξε στα βόρεια, στη Θεσσαλία, πέρα από τον ποταμό Πηνειό και έμεινε εκεί. Η ελληνική μυθολογία μας λέει ότι όλα τ' άλογα που ζουν στον κόσμο κατάγονται από εκείνο το άλογο του Ποσειδώνα.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΑ ΒΙΒΛΙΑ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ

- | Βαλαβάνης Πάνος, **Ο Λόφος με τα Κρυμμένα Μυσικά, Το Χρονικό μιας φανταστικής ανασκαφής**, Ακρίτας- Παιδικά
- | Βαλαβάνης Πάνος, Φωκά Ιωάννα, **Τα αγγεία και ο κόσμος τους, Ανακαλύπτω την αρχαία Ελλάδα**, Κέδρος
- | Γιαλουράκη Σοφία, **Χρυσές Μυκήνες, Ταξιδεύοντας στο χώρο, στο θρύλο και την ιστορία**, Ακρίτας-Παιδικά
- | Δικαίου Ελένη, **Οι Αρχαίοι Θεοί**, Πατάκη
- | Ζαραμπούκα Σοφία, **"Ομήρου Ιλιάδα", "Ομήρου Οδύσσεια"**, Κέδρος, 1989
- | Κασσωτάκη Έλενα, Εκπαιδευτικός Φάκελος: **Ο Θολωτός Τάφος στις Αχαρνές, Βιβλίο του Μαθητή**, Δήμος Αχαρνών - Δημοτική Επιχείρηση Ανάπτυξης, 2005
- | Κουντούρη Ε, Γκαδόλου Αναστ., **Γνωρίζω το Θολωτό Τάφο του Μινύου στον Ορχομενό**, ΥΠΠΟ, Θ' Εφορεία Προϊστορικών & Κλασικών Αρχαιοτήτων Θήβας
- | Κουντούρη Ε, Γκαδόλου Αναστ., **Η Ζωή στο Μυκηναϊκό Ανάκτορο, Ο Κόσμος της Αρχαιότητας**, Αρχαιολογικό Μουσείο Θήβας, ΥΠΕΠΘ-ΥΠΠΟ (Πρόγραμμα Μελίνα)
- | Κροντηρά Λήδα, **"Γνωριμία με το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο"**, Εκδοτική Αθηνών, 1985
- | Πίνη Εύη, **Στην Ακρόπολη των Μυκηνών**, ΥΠΕΠΘ-ΥΠΠΟ, (Πρόγραμμα Μελίνα), 1998
- | Πλάτη Μαρίνα, **Παίζοντας στην Αρχαία Αθήνα... με τον Λύσιν και την Τιμαρέτην**, Υπουργείο Αιγαίου, Ίδρυμα Ν.Π. Γουλανδρή- Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης
- | Τσοτάκου-Καρβέλη Αικατερίνη, **"Εικονογραφημένο λεξικό της Ελληνικής Μυθολογίας για παιδιά"**, Γνώση, 1990
- | Χρυσουλάκη Στέλλα, **Ο Μυκηναϊκός Κόσμος**, ΥΠΕΠΘ-ΥΠΠΟ (Πρόγραμμα Μελίνα), 1998
- | Χαμηλάκη Κατερίνα, **Μυκήνες**, Ερευνητές-Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού
- | Julie Ferris, **Αρχαία Ελλάδα, Ταξιδιωτικός Οδηγός Ελλάδας του Χρυσού Αιώνα**, Ελληνικά Γράμματα

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- | Βασιλικού Ν., **Ο Μυκηναϊκός Πολιτισμός**, Εκδόσεις Αρχαιολογικής Εταιρείας, Αθήνα, 1995
- | Chadwick J., **Ο Μυκηναϊκός Κόσμος**, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 1997.
- | Chadwick J., **Documents in Mycenaean Greek**, Cambridge, 1972
- | Faure P., **Η καθημερινή ζωή στη Μυκηναϊκή Εποχή**, Εκδόσεις Παπαδήμα, 1991.
- | Hood S., **Η τέχνη στην Προϊστορική Ελλάδα**, Εκδόσεις Καρδαμίτσα 1987.
- | Hooker, J.I, **Mycenaean Greece**, London, 1976
- | Κακριδής Ι.Θ., **Ελληνική Μυθολογία**, Εκδοτική Αθηνών 1986
- | Κουντούρη Ε., Γκαδόλου Αναστ., **Η ζωή στο Μυκηναϊκό Ανάκτορο, Ο Κόσμος της Αρχαιότητας**, Αρχαιολογικό Μουσείο Θήβας, ΥΠΕΠΘ-ΥΠΠΟ (Πρόγραμμα Μελίνα)
- | Lolling H.G.-Bohr R.-Fuurtwangler A.-Koehler U., **Das Kuppelgrab bei Menidi**, Deutschen Arcaelogischen Institute in Athen 1880.
- | Παντελίδου, Μαρία Α., **Αι προϊστορικά Αθήναι**, Αθήνα, 1975
- | **Παυσανίου Ελλάδος Περιήγησις, Αττικά** (Μετάφραση και σχόλια Ν.Δ. Παπαζατζίη) Εκδοτική Αθηνών 1979 σελ 411, σημ. 2.
- | Πίνη Εύη, **Στην Ακρόπολη των Μυκηνών**, ΥΠΕΠΘ-ΥΠΠΟ (Πρόγραμμα Μελίνα), 1998
- | Πλάτωνος - Γιώτα Μαρία, **Αχαρναί, Ιστορική και Τοπογραφική Επισκόπηση των Αρχαίων Αχαρνών, των γεγονομένων Δήμων και των οχυρώσεων της Πάρνηθας**, Δήμος Αχαρνών 2004.
- | Πλάτων Ν., **Μινωική Λύρα**, Χαριστήριον εις Α. Ορλάνδον, Γ Τόμος.
- | Ruizperez M.-Melena J., **Οι Μυκηναίοι Έλληνες**, Εκδόσεις Καρδαμίτσα 1996
- | Treuil R., Darque P., Touchais G., **Οι πολιτισμοί του Αιγαίου**, Εκδόσεις Καρδαμίτσα, Αθήνα 1996
- | Χρυσουλάκη Στέλλα, **Ο Μυκηναϊκός Κόσμος**, ΥΠΕΠΘ-ΥΠΠΟ (Πρόγραμμα Μελίνα) 1998.
- | **Ιστορία του Ελληνικού Έθνους**, Εκδοτική Αθηνών, 1979. Τόμος Α.
- | **Ο Μυκηναϊκός Κόσμος**, Κατάλογος Έκθεσης, Υπουργείο Πολιτισμού-ICOM Ελληνικό Τμήμα, Αθήνα 1988
- | **Μινωικών και Μυκηναίων Γεύσεις**, Υπουργείο Πολιτισμού- Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, Αθήνα, 1999.
- | **The annual of the British School of Athens (B.S.A.) No XLII** 1947.
- | Vermuele Emily.I., **Greece in Bronze Age**, Chicago, 1946

ΔΗΜΟΣ ΑΧΑΪΩΝ

Κοινοφελής Επιχείρηση Πολιτισμου & Εκπαίδευσης

2009

ISBN: 978-960-86687-5-1